

Jerzy Nikitorowicz

DOCTOR HONORIS CAUSA UNIVERSITATIS SILESIENSIS

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Jerzy Nikitorowicz

Doctor honoris causa
Universitatis Silesiensis

Jerzy Nikitorowicz

Doctor honoris causa
Universitatis Silesiensis

Q.F.F.

F.Q.S.

Summis Auspiciis Serenissimae Rei Publicae Polonorum
nos

Richardus Koziółek

artium humaniorum professor
Universitatis Silesiae h.t. Rector Magnificus
et

Zeno Gajdzica

scientiarum socialium professor
Facultatis Scientiarum Socialium
h.t. Decanus Spectabilis
et

Eva Jarosz

scientiarum socialium profestrix
hac in occasione promotrix rite constituta
in virum clarissimum ac doctissimum

Georgium Nikitorowicz

artium humaniorum professorem, paedagogum nostra memoria eminentem qui auctoritate
inter externas gentes multum valet
scholam paedagogiae interculturalis instituit atque speciem Universitatis Confinium concepit
multa scripta maximi aestimata in medium protulit, rationes ac vias huius aetatis
in paedagogia applicandas excogitavit
multarum scientiis deditorum generationum Magister ac Institutor tota sua in arte ac scientia
colenda posita vita probavit ad differentes ac varias culturas coniungendas
mente ac actionibus niti et decet, et necesse est
Cruce Equestri Ordinis Poloniae Restitutae pro eminentibus meritis
in scientia de communi hereditate gentium Rei Publicae Utriusque Nationis propaganda

ex iudicio Consilii Instituti Paedagogiae
a Senatu Universitatis Silesiae probato

DOCTORIS HONORIS CAUSA

nomen et dignitatem, iura ac privilegia contulimus
atque in huius rei fidem hoc diploma
Universitatis nostrae sigillo maiore munitum
sancierendum curavimus

Dabamus Catoviciae, die vicesima quinta mensis Iunii anno MMXXIV

Zeno Gajdzica
Facultatis Scientiarum Socialium
h.t. Decanus Spectabilis

Richardus Koziółek
Universitatis Silesiae
h.t. Rector Magnificus

Eva Jarosz
Promotrix rite constituta

Jerzy Nikitorowicz
Fot. Katarzyna Dzedzik

Wstęp

Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Śląskiego
Prof. dr hab. **RYSZARD KOZIOŁEK**
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Introduction

His Magnificence the Rector of the University of Silesia
Professor **RYSZARD KOZIOŁEK**
University of Silesia in Katowice

Niezwyczajnie cieszy fakt, że podczas obchodów roku, w którym stolica Górnego Śląska szczytnie się tytułem Europejskiego Miasta Nauki Katowice 2024, najwyższą godnością akademicką honorujemy prof. dr. hab. Jerzego Nikitorowicza, pedagoga, pioniera nurtu pedagogiki wielokulturowej i międzykulturowej, przyjaciela Uniwersytetu Śląskiego, człowieka pogranicza, autora Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT), a także znakomitego i jakże aktualnego artykułu dotyczącego *Wyzwań i zadań współczesnego uniwersytetu z perspektywy edukacji międzykulturowej*.

Nie sposób opisać imponującego dorobku badawczego i osiągnięć naukowych skoncentrowanych na zagadnieniach pedagogiki społecznej, socjologii rodziny, edukacji regionalnej, kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz edukacji wielo- i międzykulturowej. Pan Profesor – założyciel Białostockiej Szkoły Naukowej Edukacji Międzykulturowej – to autor ponad 230 publikacji w językach kongresowych. Przede wszystkim jednak skupiamy się wokół człowieka o imponującej biografii: dzieciństwo upłynęło Mu w Mielniku nad Bugiem, lata szkolne i okres nauki w Liceum Pedagogicznym związał z Bielskiem Podlaskim, tym samym doświadczając polskiej, ukraińskiej i białoruskiej kultury. Dorosłe życie spędził w Białymstoku, choć był również stażystą Uniwersytetu w Edmonton w Kanadzie w 1995 roku oraz stypendystą Uniwersytetu w Cambridge w 1998 roku. W 1987 roku dołączył do akademickiego środowiska Białegostoku.

Tam pracował początkowo w Filii Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1997 roku – w Uniwersytecie w Białymstoku. Przez dwie kadencje – w latach 2005–2012 – pełnił funkcję rektora Uniwersytetu w Białymstoku. Działał na rzecz szerszego środowiska akademickiego między innymi jako członek Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów, ekspert Państwowej Komisji Akredytacyjnej, wiceprzewodniczący Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich w latach 2008–2012. Droga naukowa Profesora Nikitorowicza jest przykładem i wzorem biografii naukowca prawdziwie zaangażowanego w rozwój wiedzy oraz aktywnego uczestnika życia społecznego.

Nie do przecenienia są zasługi Pana Profesora dla Cieszyńskiej Naukowej Szkoły Badań Kultury i Oświaty Pogranicza – czyli cieszyńskiej części Uniwersytetu Śląskiego, gdzie Profesor Jerzy Nikitorowicz wspiera rozwój badaczy i pedagogiki międzykulturowej. Wdzięczni jesteśmy Panu Profesorowi za nieustającą i nieocenioną pomoc merytoryczną i organizacyjną udzielaną podczas badań na pograniczu polsko-ukraińsko-białorusko-litewskim prowadzonych przez pracowników z ośrodka cieszyńskiego w latach 2000–2018. Dziękujemy za dzielenie się z cieszyńską społecznością studencko-pracowniczą Jego ogromną wiedzą i doświadczeniem podczas wykładów otwartych, a także za udział w seminariach metodologicznych oraz za pełnienie funkcji recenzenta w postępowaniach i przewodach o nadanie tytułu profesora czy stopnia doktora bądź doktora habilitowanego.

Gromadzimy się wokół prawdziwego Człowieka Dialogu, którego wszechstronne działania naukowe znakomicie wzmacniają i promują badania interdyscyplinarne w ogóle, Wybitnego Uczzonego, którego wypracowane propozycje teoretyczne z zakresu etnopedagogiki wobec współ-

czesnej sytuacji geopolitycznej Polski, Europy i świata są aktualne. Nie ulega wątpliwości, że wyprzedzał On i wyprzedza swój czas w dyskursie o potrzebie uznania i wzmocnienia międzykulturowości, docenienia jej znaczenia dla rozwoju społecznego i indywidualnego. Przyjmując Profesora Jerzego Nikitorowicza w poczet Doktorów Honorowych śląskiej *Alma Mater*, zapewniamy o naszym najwyższym uznaniu i najlepszych myślach.

It is incredibly gratifying that during the celebrations of the year in which the capital of Upper Silesia prides itself on holding the title of European City of Science Katowice 2024, we are honouring Professor Jerzy Nikitorowicz, an educator, a pioneer of the multicultural and intercultural pedagogy movement, a friend of the University of Silesia, a borderland figure, the author of the *The Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI)*, and the writer of an excellent and highly relevant article on the *Challenges and Tasks of the Contemporary University from the Perspective of Intercultural Education*.

It is impossible to describe the impressive research accomplishments and scientific achievements focused on social pedagogy, sociology of the family, regional education, teacher training and development, and multi- and intercultural education. Professor – the founder of the Białystok School of Intercultural Education – authorises over 230 congress-language publications. Above all, however, we focus on a person with an impressive biography: his childhood was spent in Mielnik on the Bug River, and his school years and the period of study at the Pedagogical High School were associated with Bielsk Podlaski, thus experiencing Polish, Ukrainian, and Belarusian cultures. He spent his adult life in Białystok. He was also a trainee at the University of Edmonton in Canada in 1995 and a scholarship holder at the University of Cambridge in 1998. In 1987, he joined the

academic community of Białystok. There, he worked initially at the Branch of the University of Warsaw, and since 1997 – at the University of Białystok. For two terms – in 2005–2012 – he served as the rector of the University of Białystok. From 2008 to 2012, he worked for the broader academic community, including as a member of the Central Commission for Academic Degrees and Titles, an expert of the State Accreditation Committee, and vice-chairman of the Conference of Rectors of Polish Universities. Professor Nikitorowicz’s scientific path is an example and model of the biography of a scientist truly involved in the development of knowledge and an active participant in social life.

Professor Jerzy Nikitorowicz’s contributions to the Cieszyn Scientific School of Cultural and Borderland Education Studies – the Cieszyn part of the University of Silesia – are invaluable. There, Professor Nikitorowicz supports the development of researchers and intercultural pedagogy. We are grateful to the Professor for the constant and invaluable substantive and organisational support provided by the staff from the Cieszyn Centre during the research conducted on the Polish-Ukrainian-Belarusian-Lithuanian border from 2000 to 2018. We thank him for sharing his vast knowledge and experience with the Cieszyn student and staff community during open lectures, participating in methodological seminars, and serving as a reviewer in proceedings for conferring the title of professor or the degree of doctor or habilitated doctor.

We gather around a true Man of Dialogue whose versatile scientific activities generally strengthen and promote interdisciplinary research. An Outstanding Scholar whose theoretical propositions in ethnopedagogy regarding the contemporary geopolitical situation of Poland, Europe, and

the world remain relevant. Undoubtedly, he was and remains ahead of his time in the discourse on the need to recognize and strengthen interculturality, appreciating its significance for both social and individual development. We assure you of our highest recognition and the best thoughts by accepting Professor Jerzy Nikitorowicz as an Honorary Doctor of the Silesian Alma Mater.

Laudacja

Prof. dr hab. EWA JAROSZ
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Laudation

Professor EWA JAROSZ
University of Silesia in Katowice

Magnificencjo Rektorze,
Wysoki Senacie,
Szanowne Goście i Szanowni Goście,
Wielce Szanowny Profesorze, Doktorze *Honoris Causa*

Interesuje mnie pogranicze jako obszar i przestrzeń zróżnicowań, inności i odmienności, gdzie można porównywać, odkrywać, wykazywać zdziwienie, negocjować i prowadzić dialog. Twierdzę, że stało się ono naturalnym środowiskiem współczesnego człowieka¹.

Niezbyt często w życiu zdarzają się chwile, kiedy jesteśmy świadkami mądrości i sprytu losu, który sprawiedliwie dba o Tych, którzy czyniąc rzeczy wielkie, czynią też dobro i służą innym, losu, który działa tak, by ci inni zawczasu mogli się Im odwdzajemnić, wyrazić uznanie, a tym samym wdzięczność za doświadczoną mądrość, życzliwość, pomoc i wsparcie oraz za wszystko to, co ofiarował innym swoją służbą nauce.

Dzisiaj taka właśnie chwila się wydarza. Dzięki uchwale Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, dzięki przychylności władz Uniwersytetu stajemy w murach tej Uczelni, by uhonorować najwyższą godnością akademicką postać wyjątkową i wybitną – Profesora Jerzego Nikitorowicza,

1 J. Nikitorowicz, *Dziecko w przestrzeni wielości pograniczy i ustawicznej konieczności wyborów*, w: *Wielowymiarowość przestrzeni życia współczesnego dziecka*, red. J. Izdebska, J. Szymanowska, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009, s. 16.

„człowieka pogranicza”, jak zwykliśmy o Nim mówić, które to określenie przyłgnęło do Niego z niezwykłą trafnością i stosownością, zarówno w świetle tematyki koncepcji naukowych i społecznych głoszonych przez Profesora, jak i Jego osobowości. Co więcej, Profesor Jerzy Nikitorowicz jest nie tylko „człowiekiem pogranicza”, ale wręcz „symbolem pogranicza” – co podkreśla w swej recenzji Profesor Zenon Jasiński, symbolem w rozumieniu szerokim i wielowymiarowym, a nie tylko poprzez swoje terytorialne korzenie i fizyczne osadzenie swojego życia. Całą biografią, życiem i dokonaniem Jerzy Nikitorowicz ucieleśnia to pojęcie. Profesor wymyka się bowiem prostym definicjom, opisom czy typologizowaniu. Jest w głębokim tego słowa znaczeniu postacią nietuzinkową, gdyż sam jest wieloraki, wielopostaciowy i wieloznaczeniowy. „Pogranicze” w Profesorze Nikitorowiczu to nie tylko przestrzeń-miejsce, którego specyfikę, problemy i potrzeby edukacyjne bada i opisuje, to także stan świadomości, jak piszą jego uczennice i uczniowie w księdze jubileuszowej z okazji 40-lecia Jego pracy w białostockim ośrodku akademickim, to także – jak chcę podkreślić szczególnie – istota Jego naukowej i życiowej postawy. W tym bowiem wyróżnia się On szczególnie swoją otwartością na różnorodność, tolerancję, szacunek i uznanie dla odmienności, ręką wyciągniętą do zgody, ostrożnością w ferowaniu wyroków i ocen oraz wysiłkiem i próbą zrozumienia człowieka i jego czynów.

Tych przymiotów Profesora dane mi było doświadczać niemal od początku mojej własnej kariery naukowej, bo, szczęśliwie, tak dawno już los mnie z Profesorem łaskawie zetknął. Zatem powierzenie mi funkcji promotorki doktoratu *honoris causa* Profesora Jerzego Nikitorowicza oraz możliwość wygłoszenia laudacji traktuję jako wyjątkową okazję do

odwdzięczenia się Mu za wszystkie dobra „wzięte” od Niego ze spotkań z Nim, z Jego dzieł i czynów.

Osoba Profesora Jerzego Nikitorowicza jest znana w środowisku polskich badaczy obszaru nauk społecznych oraz humanistów przede wszystkim z powodu uniwersalistycznej tematyki, jaką podejmuje w swych badaniach i naukowej twórczości. Działalność naukowa Profesora jest ulokowana w pedagogice społecznej, socjologii rodziny, ale nade wszystko – w edukacji regionalnej i edukacji wielo- i międzykulturowej, a jeszcze szerzej ujmując – edukacji humanistycznej. Jego uczennice i uczniowie – akademicy i akademiczki ośrodka białostockiego, zgodnie tę właśnie koncepcję wielo- i międzykulturowości uprawianą przez Profesora Nikitorowicza, jakże refleksyjnie badawczo, ale też poprzez praktykę pedagogiczną, wysuwają na pierwszy plan charakterystyki Jego naukowej tożsamości. Sam Profesor silnie identyfikuje się z takim obrazem tematycznym siebie jako naukowca, ale jednocześnie podkreśla, że nigdy nie chciał mówić i pisać tylko o ideach. „Chciałbym – wyznaje w przeprowadzonym z Nim wywiadzie – może nawet przede wszystkim, zwrócić uwagę na realizację zadań, określić i realizować różnorodne formy uwrażliwiania na inność”.

Międzykulturowość jest w poglądach Profesora Nikitorowicza zasadniczo postawą, która nie ma granic zewnętrznych, która ustanowiona jest w osobie ludzkiej i polega na więzach losu i miłości ze środowiskiem naturalnym, wspólnotą i transcendencją. Jego pedagogika to wspieranie rozwoju i kształtowania się człowieka potrafiącego współżyć z Innymi, z różnymi, człowieka rozumiejącego znaczenie dialogu, rozumiejącego, że tolerancja i szacunek wobec różności, inności jest mądrą postawą

i potrzebną pragmatyką codzienności współistnienia w zróżnicowanym społecznie i kulturowo środowisku. Umiłowanie i akceptacja rodzimych wartości, własnej kultury, własnej historii, własnej grupy nie mogą być kultywowane przez deprecjonowanie, marginalizowanie czy atakowanie innych, nie oznaczają też, że bycie na pograniczu i poznanie jego wartości i bogactwa, jakie z niego wynika, bogactwa, jakie wynika z uznania i poszanowania różnorodności, jest – jak wskazuje Profesor – wymaganiem życia współczesnego człowieka, a być może warunkiem jego przetrwania. By zrozumieć znaczenie, także dla samego Profesora, koncepcji, które głosi, spójrzmy na Jego sylwetkę i biograficzne wątki.

Jerzy Nikitorowicz przyszedł na świat w miejscu niezwykle znaczącym dla Jego poglądów i działań w życiu dorosłym. Mielnik nad Bugiem, o którym mowa, był bowiem miastem charakterystycznym dla Podlasia, miastem, w którym przecinały się losy ludzi różnorodnych wiarą, językiem i narodowością. Rodzina, w której się urodził, sama w sobie także była wielokulturowa. Trafnie kolebkę tożsamości i działań Profesora pod względem wielorakości pokazuje w swej recenzji Profesor Zenon Jasiński, opisując wielokulturową specyfikę miejsca i osób najbliższych, które małego Jerzego otaczały, stanowiąc społeczno-kulturowy kontekst jego rozwoju i edukacji. Profesor Jasiński pokazuje to miejsce jako polifoniczną społeczność będącą źródłem heterogenicznych tożsamości osób. Wzrastanie w tym miejscu, w takiej rodzinie sam Profesor mocno docenia jako stwarzające warunki formowania się Jego poglądów i życiowej postawy, czemu dał wyraz w przytaczanym już wywiadzie z okazji jubileuszu 40-lecia pracy.

Wcześniej też, ze względu na charakter środowiska, w którym wzrastał, w Profesorze wykiełkowało pedagogiczne powołanie, uformowała się

pedagogiczna dusza, co stosunkowo szybko znalazło swój skonkretyzowany wymiar w decyzji o wyborze Liceum Pedagogicznego jako drogi edukacji średniej. Wpływ tamtejszego grona pedagogicznego zapewne też zdecydował o podjęciu studiów właśnie na kierunku pedagogika w Poznaniu na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, które Jerzy Nikitorowicz ukończył z wyróżnieniem. Już wówczas dał się poznać nie tylko jako pilny student, ale także jako zaangażowany uczestnik tzw. życia akademickiego i tego oficjalnego – chór, drużyny sportowe, i tego towarzyskiego. Z wyjątkowych umiejętności co do ożywiania i stymulowania życia towarzyskiego jest zresztą Profesor znany do dzisiaj. Do poznańskiej Akademii wrócił Jerzy Nikitorowicz po latach, by się habilitować w 1993 roku na podstawie rozprawy pt. *Socjalizacja i wychowanie w rodzinach zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie na Białostocczyźnie*. Pierwsze szlify naukowe – stopień doktora – uzyskał dziesięć lat wcześniej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie znacząco rękę do kształtowania Jego naukowej tożsamości przyłożyli nie kto inny, jak Profesor Tadeusz Pilch, któremu wszyscy coś jako pedagodzy akademicy zawdzięczamy, oraz Profesor Helena Izdebska, która stała się promotorką Jego rozprawy doktorskiej.

Poza karierą naukową życie Jerzego Nikitorowicza wypełnia od momentu ukończenia studiów aktywność zawodowa związana z kształceniem nauczycieli oraz organizowaniem działalności edukacyjnej, kulturalnej czy akademickiej. Składają się na to pole działań różne okresy życia i przedsięwzięcia Profesora, między innymi pierwsza praca w WSP w Słupsku (gdzie *nota bene* spotkał się i współpracował z doc. Barbarą Zechowską, późniejszą Profesorem na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach),

zatrudnienie w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku na Wydziale Pedagogiki i Psychologii oraz w miejscowym Oddziale Doskonalenia Nauczycieli, działania w Towarzystwie Wiedzy Powszechnej w Białymstoku oraz w Polskim Towarzystwie Pedagogicznym.

Wielość i różnorodność aktywności, jakie Profesor wówczas podejmował, przedsięwzięć edukacyjnych oraz organizacyjnych były nie tylko dowodem na to, że jest On postacią wyróżniającą się w środowisku akademickim oraz w sferze życia środowiska lokalnego, ale także czytelną zapowiedzią Jego potencjału i wyjątkowej wartości dla rozwoju akademickiego ośrodka białostockiego. Dlatego nie może dziwić fakt, że tuż po habilitacji Jerzy Nikitorowicz w trybie wyborów został w 1993 roku dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (od 1997 roku utworzonego Uniwersytetu w Białymstoku). Tę funkcję pełnił aż trzy kadencje. Profesor Zenon Jasiński w recenzji podkreśla spektakularny sukces Dziekana Nikitorowicza, jakim była konsolidacja naukowa Wydziału i uzyskanie przez Wydział praw do doktoryzowania i nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Szczególny talent w sferze organizacyjnej działalności akademickiej poprowadził Jerzego Nikitorowicza dalej na ścieżce zarządzania akademickiego. Będąc dziekanem, objął opieką naukową Wszechnicę Mazurską w Olecku, pierwszą niepaństwową szkołę wyższą w Polsce. Opieka ta trwała aż dwadzieścia lat.

W 2005 roku Profesor Nikitorowicz został rektorem Uniwersytetu w Białymstoku i kierował nim do roku 2012. Uczelnię prowadził z rozmachem, dążąc do urzeczywistnienia swojej wizji uniwersytetu. Wizja ta była na wskroś nowatorska w owych czasach, a dzisiaj jakże podzielana i powie-

lana przez wiele nowoczesnych uniwersytetów. Opierała się na otwartości uniwersytetu na otoczenie i jego problemy, na jego znaczeniu w budowaniu pozytywnych relacji pomiędzy jednostkami, grupami społecznymi zarówno wewnątrz niego, jak i w jego środowisku tak przecież zróżnicowanym kulturowo, etnicznie, wyznaniowo i politycznie. Rektor Nikitorowicz budował Uniwersytet aktywnie włączając się w życie środowisk lokalnych. Sam w wywiadzie mówi o roli Uniwersytetu, który „winien nam towarzyszyć w całym procesie naszego życia, w niekończącym się ustawicznym kształceniu i doskonaleniu”, i dalej cytując Mistrza: „ważne jest, aby każdy z mieszkańców naszego miasta i regionu widział w nim swoje miejsce. To się przekłada na identyfikację, poczucie wartości i więzi z instytucją, która od tysiąca lat wzbogaca ludzkość, gdzie zdobywa się wiedzę i nabywa umiejętności, gdzie poznaje się i korzysta z wyedukowanych umysłów”².

Rektor Nikitorowicz w swej wizji uniwersytetu w dużym stopniu odwoływał się do bogatego dziedzictwa kulturowego regionu, akcentował konieczność interdyscyplinarnych badań, w tym nad społeczeństwem międzykulturowym, oraz podkreślał misję kształcenia dobrze przygotowanych kadr dla tak różnorodnego regionu. Chciał uniwersytetu, który będzie uczestniczył w kształtowaniu tożsamości międzykulturowej, który będzie uczył życia w UE, życia w duchu pokoju, poszanowania praw ludzkich i różnorodności. Pisał: „[...] zadaniem Uniwersytetu jest

2 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar, w: Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi, red. M. Sobecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, s. 17.*

kształtowanie tożsamości otwartej, uczenie się przez całe życie o sobie i innych, doświadczanie innych, wzbogacanie się wzajemnie sobą i otaczającą różnorodnością”³. Te słowa, pisane w 2015 roku, jakże są ważne dzisiaj, kiedy w wielu uczelniach staramy się rozwijać politykę różnorodności.

Co warto podkreślić, rysując sylwetkę dzisiejszego Doktora *honoris causa*, w stylu zarządzania Uniwersytetem Rektor Nikitorowicz był zgodny ze swoją życiową postawą. Lansował demokratyczny sposób kierowania, pozwalał na dużą autonomię dziekanom i dyrektorom instytutów. Popierał rozwijanie samodzielności i pobudzanie pracowników do własnych przemyśleń i poszukiwania rozwiązań problemów. Swoim zapałem i energią potrafił pociągnąć za sobą do realizacji ambitnych zadań i włączyć w odpowiedzialność za uczelnię całą społeczność akademicką Uniwersytetu. Dzięki temu stylowi, a także dzięki spektakularnym sukcesom organizacyjnym Rektora Nikitorowicza nastąpiło znaczące podniesienie poziomu dydaktycznego i naukowego, a także ogólnej pozycji Uniwersytetu w Białymstoku w regionie i w Polsce. Jako Rektor dostrzegwał On też potrzebę stworzenia nowoczesnego kampusu dla UwB z laboratoriami, pracowniami, centrami aktywności studenckiej. Dzisiaj społeczność akademicka Białegostoku cieszy się z korzystania z tych nowoczesnych i pięknych obiektów. Profesor Nikitorowicz swą charyzmą, uporem i konsekwencją spełnił własne marzenie o silnym, dynamicznym, osadzonym w środowisku Uniwersytecie na wschodniej ścianie Polski.

- 3 J. Nikitorowicz, *Wyzwania i zadania współczesnego uniwersytetu z perspektywy edukacji międzynarodowej*, w: *Kultura edukacji szkoły wyższej – różnorodne perspektywy. Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności*, red. E.J. Kryńska, M. Głoskowska-Sołdatow, A. Kienig, Warszawa 2015, s. 207–208.

Do talentów i sukcesów organizacyjnych Profesora dołożyć można kolejne:

- utworzenie studiów w Grodnie dla Polaków będących obywatelami Białorusi, a zachowujących polską tożsamość i znajomość języka polskiego,
- działania na rzecz utworzenia Filii UwB w Wilnie (2006); Wydział Zamiejscowy UwB był pierwszą filią uczelni zagranicznej w Litwie oraz pierwszym zamiejscowym wydziałem uczelni polskiej poza jej granicami.

Obie te inicjatywy były bardzo ważne dla Polaków żyjących w Białorusi i Litwie, podtrzymywały bowiem tożsamość narodową rodaków poza granicami kraju. Wyrazami uznania dla dokonań Profesora Jerzego Nikitorowicza jako rektora, a także dla Jego późniejszej aktywności w zakresie współpracy międzynarodowej są między innymi tytuł doktora *honoris causa* nadany Mu przez Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie (w 2010 roku) oraz powołanie Go do Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy – jako członka zagranicznego.

To, co szczególnie budzi uznanie i szacunek środowiska akademickiego, to dorobek naukowy Jerzego Nikitorowicza – jego znaczenie, a w wymiarze publikacyjnym – jego objętość. Dorobek ten jest ogromny, obejmuje kilkaset prac – w tym 10 książek autorskich i kilkadziesiąt tomów pod redakcją lub współredakcją. Co należy podkreślić, wszystkie książki Profesora Jerzego Nikitorowicza znalazły szeroki odzew w środowisku akademickim polskich pedagogów, zwłaszcza jako nowatorskie i wprowadzające oraz promujące w oryginalny sposób koncepcje wielo- i międzykulturowości. Do tych, które zdobyły wyjątkowe uznanie, należą: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (Białystok 1995); *Młódzież pogranicza kulturowego*

Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000); *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005); *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009); *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010); *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017); *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur* (Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020).

Recenzent, Profesor Tadeusz Lewowicki – wybitna postać w obszarze naukowej refleksji i badań nad między- oraz wielokulturowością – podkreśla, że w książkach oraz innych pracach Jerzego Nikitorowicza rozwijane są autorskie koncepcje kształtowania się tożsamości w różnych środowiskach – od rodziny i środowiska lokalnego poczynając, poprzez kolejne doświadczenia społeczne, a zmierzając ku identyfikacjom europejskim czy nawet globalnym. Głównym przedmiotem badań Profesora Jerzego Nikitorowicza jest funkcjonowanie społeczności zróżnicowanych kulturowo, edukacja międzykulturowa, zwłaszcza edukacja na tzw. pograniczu, oraz tożsamość wielokulturowa i międzykulturowa. Osiągnięciem ogromnym Profesora jest – jak pisze Profesor Jasiński – upowszechnienie koncepcji pedagogiki międzykulturowej oraz takich terminów w niej, jak tożsamość, stereotypy i uprzedzenia, pogranicze, człowiek pogranicza, dialog kulturowy i międzykulturowy. Profesor wielce zasłużył się też w wyrażaniu potrzeb włączania w obszar zainteresowań pedagogiki, w tym pedagogiki międzykulturowej

koncepcji edukacji regionalnej, problemów wiary, pokojowego współistnienia, ochrony środowiska oraz tolerancji.

Szczególne znaczenie w dorobku Jerzego Nikitorowicza ma opracowanie i empiryczna weryfikacja Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT). Uznano ją za spektakularne osiągnięcie naukowe Profesora. Istotą Teorii jest – zaznacza recenzentka Profesor Ewa Ogrodzka-Mazur – ujęcie świadomości jednostki jako efektu procesu kształtowania się złożonej, wielozakresowej i wielowymiarowej tożsamości, którą Profesor traktuje jako twórczy wysiłek podmiotu łagodzący napięcia i sprzeczności pomiędzy elementami stałymi, dziedzicznymi, wynikającymi z zakorzenienia społecznego w rodzinie i społeczności lokalnej, identyfikacji z osobami i grupami znaczącymi, symbolami i wartościami rdzennymi a elementami zmiennymi, nabywanymi, wynikającymi z reakcji i interakcji, ról i pozycji społecznych oraz doświadczeń uczestnictwa w wielokulturowym świecie. Podobnie nowatorskim osiągnięciem jest, co podkreśla Profesor Ewa Ogrodzka-Mazur, *opracowanie podstaw teoretycznych, metodologicznych i praktycznych nowej subdyscypliny pedagogicznej – etnopedagogiki*. Ugruntowały one ogromne uznanie dla Profesora w środowisku pedagogów akademickich oraz przedstawicieli innych dyscyplin społecznych i humanistycznych.

Profesor Ewa Ogrodzka-Mazur eksponuje też jako szczególne osiągnięcie Profesora stworzenie i systematyczne rozwijanie Białostockiej Szkoły Naukowej Edukacji Międzykulturowej. Profesor dość wcześnie zabiegał o instytucjonalizację nurtu pedagogiki, jakim jest edukacja międzykulturowa. Doprowadził do powstania już w 1995 roku Zakładu, a następnie Katedry Edukacji Międzykulturowej. Jednostka ta zajmuje na mapie

akademickiej Polski bardzo wysoką pozycję. Talent, zapał i styl zarządzania Katedrą przez Profesora Nikitorowicza przyczyniły się do ogromnej popularyzacji wielo- i międzykulturowości jako obszaru badań oraz sprawiły, że w następnych latach Uniwersytet w Białymstoku stał się wiodącym ośrodkiem zajmującym się edukacją wielokulturową i międzykulturową oraz regionalną. Z dorobku tego zaczęły korzystać inne ośrodki akademickie w kraju. Już na początku lat 90. ubiegłego wieku Profesor nawiązuje kontakty z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą, które podjęły badania nad zagadnieniami wielokulturowości i pograniczy. Za sprawą Profesora Tadeusza Lewowickiego i prowadzonego przez niego Zespołu Badań nad Kulturami Pogranicza w Cieszynie, Profesor Nikitorowicz szybko włączył się w badania wspólnie prowadzone z ośrodkiem cieszyńskim Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i w organizowane konferencje naukowe. Profesor wraz ze swoimi współpracownikami z Katedry konsekwentnie przez dekady promuje założenia i idee edukacji międzykulturowej, przedstawia nowe zadania edukacyjne w społeczeństwie pluralistycznym, strategię edukacji i kierunki polityki edukacyjnej w wybranych krajach oraz szkolnictwo lokalnych mniejszości i podstawy prawne ich funkcjonowania. Fakt identyfikowania katedry w Białymstoku w kategoriach szkoły naukowej jest w sposób znaczący zasługą niebywałą Profesora, wspaniałego lidera, oraz czyni z Niego MISTRZA. Uzyskanie tego statusu to aspiracje wielu, lecz osiągnięcie tylko niektórych.

To, co muszę podkreślić, także z osobistą perspektywą, to postawa Profesora Jerzego Nikitorowicza wobec koleżanek i kolegów ze środowiska naukowego w Polsce. Jest On Człowiekiem wielkiego serca i, co ważne, wielkiej życzliwości dla młodych badaczek i badaczy, inspirująco Wspie-

rający, życzliwy Krytyk, wyrozumiały Mentor. Wkład Profesora w kształcenie i promowanie kadry naukowej jest imponujący: 12 wypromowanych doktorów i wychowanych 7 profesorów uczelnianych. Aktywnie działał w licznych sprawach o nadanie tytułu profesora, o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz w przewodach doktorskich. Profesor ma niezwykle znaczący udział w kształceniu i rozwoju kadry naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Szczególnie intensywna i owocna była Jego współpraca z pedagogami cieszyńskimi. Szczegółowo i barwnie opisuje ją w swej recenzji Profesor Tadeusz Lewowicki. Dla śląskich pedagogów akademickich Profesor Nikitorowicz był recenzentem prac doktorskich oraz w postępowaniach habilitacyjnych, a także w przewodach profesorskich wielu obecnych tu Profesorek i wielu zgromadzonych tu Profesorów, w tym wyrażającej te słowa. Wspierał nas zarówno w swoich recenzjach, jak i rozmowach podczas licznych spotkań.

Profesor Jerzy Nikitorowicz od dekad uznawany jest za jedną z czołowych postaci polskiej pedagogiki. Podziw dla oryginalnego ogromnego dorobku Profesora, dla Jego znakomitej działalności organizacyjnej, a do tego Jego społeczny kunszt w kształtowaniu relacji z osobami ze środowiska naukowego polskich pedagogów zaowocowały licznymi wyrazami uznania. Wybierany był kilkakrotnie do Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, w tym do jego Prezydium, zapraszany jest do rad redakcyjnych licznych czasopism naukowych, przedstawiany do licznych odznaczeń państwowych i nagród resortowych, nagradzany przez naukowe towarzystwa, uhonorowany tytułem członka zagranicznego Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy oraz doktoratem *honoris causa* Uniwersytetu w Grodnie.

Podkreślając zasługi Jerzego Nikitorowicza, Profesor Tadeusz Lewowicki pisze: *Bogate i zróżnicowane pod względem zakresów działalności są dokonania Profesora jako animatora życia naukowego, badacza, uczestnika poczynań edukacyjnych, promotora poczynań służących poznawaniu kultur i zbliżeniu ludzi, tolerancji, dialogowi z Innymi.* Dodaje przy tym, że Jerzy Nikitorowicz jest „uczonym kompletnym”, gdyż działającym w wielu sferach życia akademickiego i społecznego. Profesor Zenon Jasiński, podkreśla, że Kandydat do godności doktora *honoris causa* naszej Uczelni cieszy się autorytetem wśród swoich współpracowników, ale także w regionie i w Polsce za walory intelektualne, moralne, w tym postawę społecznego działania na rzecz lokalnej Ojczyzny oraz Polski, za umiejętności organizacyjne, za wysoką kulturę osobistą, za otwartość, bezpośredniość w kontaktach, za skromność, szacunek dla ludzi i ich problemów. Nazywa Go *wzorem nauczyciela akademickiego łączącego pracę dydaktyczną, naukową z działalnością społeczno-oświatową.* Profesor Ewa Ogrodzka-Mazur określa Go *Mistrzem licznej grupy pracowników nauki, w tym naszego Uniwersytetu Śląskiego.*

Bez wątpienia, wielki jest wkład Profesora Nikitorowicza w tworzenie i rozwój polskiej myśli pedagogicznej. Zasłużył się On wielce nie tylko dla rodzimego Podlasia, dla jego kultury, edukacji i akademickości Białegostoku, ale dla całości dyskursu humanistyczno-pedagogicznego, ubiegając refleksję nad wielo- i międzykulturowością i upominając się o edukację międzykulturową o całe dekady wcześniej i o jakże aktualnie dzisiaj głośno wybrzmiewające problemy i zjawiska, które wyrastają na podłożu pogłębiającej się różnorodności, w tym wielokulturowości społecznej.

Za dorobek naukowy Profesora Jerzego Nikitorowicza, wkład w rozwój polskiej pedagogiki międzykulturowej i badań nad kulturami pograniczy, za postawę moralną, zaangażowanie społeczne, za budowanie mostów dialogu między narodami, społecznościami i jednostkami, za nadawanie polskiej pedagogice humanistycznego wymiaru, za dzielenie się swoją wiedzą i umiejętnościami z innymi, za kulturę osobistą i pedagogiczną dzisiaj dziękujemy, celebrując z radością nadanie Mu tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Your Magnificence Rector,
High Senate,
Dear Guests,
Dear Professor, Doctor Honoris Causa

I am interested in the borderland as an area and space of diversity, otherness, and difference, where one can compare, discover, demonstrate surprise, negotiate, and engage in dialogue. I argue that it has become the natural environment of the contemporary human¹.

It is rare in life to witness moments when we observe the wisdom and cunning of fate, which somewhat takes care of those who, by doing great things, also do good and serve others; fate acts in a way that allows others to reciprocate in advance, express appreciation, and thus gratitude for the experienced wisdom, kindness, help and support, and for everything that one has offered to others through their service to science.

Today, such a moment is happening. Thanks to the resolution of the Senate of the University of Silesia in Katowice, thanks to the favour of the university authorities, we stand within the walls of this University to honour with the highest academic dignity an exceptional and distinguished

1 J. Nikitorowicz, *Dziecko w przestrzeni wielości pograniczy i ustawicznej konieczności wyborów*, in: *Wielowymiarowość przestrzeni życia współczesnego dziecka*, ed. J. Izdebska, J. Szymanowska, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009, p. 16.

figure – Professor Jerzy Nikitorowicz, a “man of the borderland,” as we commonly refer to him. This designation has stuck to him with remarkable accuracy and appropriateness, both in light of the themes of scientific and social concepts proclaimed by the Professor and his personality. Moreover, Professor Jerzy Nikitorowicz is not only a “man of the borderland” but indeed a “symbol of the borderland” – as emphasized in his review by Professor Zenon Jasiński, a symbol in a comprehensive and multidimensional sense, not just through his territorial roots and the physical settlement of his life. Throughout his biography, life and achievements, Jerzy Nikitorowicz embodies this concept. Professor eludes simple definitions, descriptions or typologization. In the most profound sense of the word, he is an extraordinary figure, for he is multifaceted, polymorphic, and polysemous. The “borderland” in Professor Nikitorowicz is not only a space-place whose specificity, problems, and educational needs he studies and describes; it is also a state of consciousness, as his students write in the jubilee book on the occasion of the 40th anniversary of his work at the academic centre in Białystok. As I particularly want to emphasize, it is also the essence of his scientific and life attitude. In this, he stands out for his openness to diversity, tolerance, respect, and recognition of difference, a hand extended in agreement, caution in rendering judgments and evaluations, and the effort and attempt to understand a person and his actions.

I have been able to experience these qualities of Professor almost from the beginning of my own scientific career because, fortunately, so long ago, fate graciously touched me with Professor. Therefore, entrusting me with the function of the *honorary* doctorate supervisor to Professor Jerzy Nikitorowicz and having the opportunity to give a laudation, I regard

as a unique opportunity to repay him for all the good “taken” from my encounters with him, from his works and deeds.

The person of Professor Jerzy Nikitorowicz is known in the community of Polish researchers in the field of social sciences and humanities primarily because of the universalist subject he undertakes in his research and scientific work. Professor’s scientific activity is located in social pedagogy and family sociology, but above all, in regional education, multicultural and intercultural education, and even more broadly, humanistic education. His students - academics from the Białystok centre, unanimously bring to the forefront, through reflective research and pedagogical practice, the concept of multi- and interculturality cultivated by Professor Nikitorowicz as a defining characteristic of his scientific identity. Professor himself strongly identifies with such a thematic image of himself as a scientist but simultaneously emphasizes that he never wanted to speak and write only about ideas. “I would like” – he confesses in an interview conducted with him – “maybe even primarily, to draw attention to the implementation of tasks, to define and carry out various forms of sensitization to otherness.”

In Professor Nikitorowicz’s views, interculturality is fundamentally an attitude that has no external boundaries, which is established in the human person and is based on the bonds of fate and love with the natural environment, community, and transcendence. His pedagogy supports developing and forming a man who can coexist with others and different people. This man understands the importance of dialogue and that tolerance and respect for difference are a wise attitude and the necessary pragmatics of everyday coexistence in a socially and culturally diverse environment. The love and acceptance of native values, one’s own culture,

history, and group cannot be cultivated through depreciating, marginalizing, or attacking others. Nor does it mean that being at the borderland and recognizing its values and the wealth that comes from it, the wealth that comes from recognizing and respecting diversity is – as the Professor indicates – a requirement of modern human life and perhaps a condition for its survival. Let us look at his profile and biographical threads to understand the significance of the concepts he advocates. Jerzy Nikitorowicz was born in a place highly significant to his views and actions in adult life. Mielnik nad Bugiem was a city characteristic of Podlasie, a city where the fate of people of diverse faith, language and nationality intersected. The family in which he was born was also multicultural in itself. Professor Zenon Jasiński aptly demonstrates the cradle of the Professor's identity and actions in terms of diversity in his review, describing the multicultural specificity of the place and the closest people who surrounded young Jerzy, constituting the socio-cultural context of his development and education. Professor Jasiński shows this place as a polyphonic community that is a source of heterogeneous identities of people. Growing up in this place, in such a family, the Professor himself strongly appreciates creating conditions for the formation of his views and life attitude, which he expressed in the already cited interview on the occasion of the 40th anniversary of his work.

Early, due to the nature of the environment in which he grew up, a pedagogical vocation sprouted in Professor; the pedagogical soul was formed, which relatively quickly found its specific dimension in the decision to choose the Pedagogical High School as a way of secondary education. The influence of the local pedagogical group probably also contributed to the

decision to study pedagogy in Poznań at the Faculty of Philosophy and History of the Adam Mickiewicz University, from which Jerzy Nikitorowicz graduated with distinction. He became known not only as an urgent student but also as a committed participant in the so-called academic life and the official life – choir, sports teams, and social life. Professor is known to this day for his exceptional skills in reviving and stimulating social life. Jerzy Nikitorowicz will return to the Poznań Academy after years to habilitate in 1993 on the basis of a dissertation titled *Socialization and Upbringing in Religiously and Ethnically Diverse Families in the Białystok Region*. He obtained his earlier academic qualifications – the doctoral degree – 10 years earlier at the Faculty of Pedagogy and Psychology of the University of Warsaw, where significant contributions to shaping his scientific identity were made by none other than Professor Tadeusz Pilch, to whom we all, as academic educators, owe something, and Professor Helena Izdebska, who became the supervisor of his doctoral dissertation.

In addition to his scientific career, Jerzy Nikitorowicz's life has been filled with professional activity related to teacher education and organizing educational, cultural, or academic activities since graduation. This field of activity encompasses various periods of Professor's life and undertakings, including his first job at the Higher School of Pedagogy in Słupsk (where, notably, he met and collaborated with Assistant Professor Barbara Żechowska, who later became a Professor at the University of Silesia in Katowice), her employment at the Białystok Branch of the University of Warsaw in the Faculty of Pedagogy and Psychology, and the local Teacher Improvement Branch, as well as his activities in the Society for Universal Knowledge in Białystok and in the Polish Pedagogical Society.

The multitude and diversity of activities, educational and organizational initiatives that Professor undertook at the time were not only proof that he has been a distinguished figure in the academic community and the sphere of local community life but also a clear harbinger of his potential and exceptional value for the development of the academic centre in Białystok. Therefore, it is not surprising that shortly after his habilitation, Jerzy Nikitorowicz became the dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology at the Branch of the University of Warsaw in Białystok in 1993 (the University of Białystok was established in 1997). He held this function for as many as three terms. Professor Zenon Jasiński, in his review, highlights the spectacular success of Dean Nikitorowicz, which was the scientific consolidation of the Faculty and the acquisition by the Faculty of the rights to award doctoral degrees and confer the degree of Doctor of Humanities in the field of pedagogy. An exceptional talent in the field of organizational academic activity led Jerzy Nikitorowicz further on the path of educational management. While serving as dean, he took the Mazurian University in Olecko, Poland's first non-public higher education institution, under his scientific care. This care lasted up to twenty years.

In 2005, Professor Nikitorowicz became the Rector of the University of Białystok and headed it until 2012. He runs the university on a grand scale, striving to make his vision of the university a reality. This vision was thoroughly innovative then; today, it is widely shared and replicated by many modern universities. It was based on the university's openness to the environment and its problems and its importance in building positive relationships between individuals and social groups and its culturally, ethnically, religiously, and politically diverse environment. Rector Nikitorowicz

built a university that is actively involved in the lives of local communities. In the interview, he discusses the role of the University, which “should accompany us throughout the process of our life, in endless continuous education and improvement”, and further quotes the Master “Each of the inhabitants of our city and region must see their place in it. This translates into identification, a sense of value and connection with an institution that has enriched humanity for a thousand years, where knowledge and skills are acquired, and educated minds are learned and used.”²

In his vision of the university, Rector Nikitorowicz essentially referred to the region’s rich cultural heritage, stressed the need for interdisciplinary research, including on intercultural society, and emphasized the mission of educating well-prepared staff for such a diverse region. He wanted a university that would participate in shaping intercultural identity, teaching living in the EU, living in the spirit of peace, and respecting human rights and diversity. He wrote: “[...] the task of the University is to shape an open identity, learning throughout one’s life about oneself and others, experiencing others, enriching each other with oneself and the surrounding diversity.”³ These words, written in 2015, are so important today when we are trying to develop diversity policies in many universities.

- 2 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar*, in: *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi*, ed. M. Sobiecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, pp. 16–18.
- 3 J. Nikitorowicz, *Wyzwania i zadania współczesnego uniwersytetu z perspektywy edukacji międzynarodowej*, in: *Kultura edukacji szkoły wyższej – różnorodne perspektywy*.

What is worth emphasizing when drawing the silhouette of today's doctor Honoris Causa, is that in the management style of the University, Rector Nikitorowicz was consistent with his attitude about life. He promoted a democratic way of management, allowing significant autonomy to deans and directors of institutes. He supported the development of independence and stimulated employees to think about their thoughts and search for solutions to problems. With his enthusiasm and energy, he was able to carry out ambitious tasks and involve the entire academic community of the University in the responsibility for the university. Thanks to this style, as well as the spectacular organizational successes of Rector Nikitorowicz, there was a significant improvement in the teaching and scientific level, as well as the overall position of the University of Białystok in the region and Poland. As Rector, he also recognized the need to create a modern campus for the University of Białystok with laboratories, workshops, and student activity centres. Today, the academic community of Białystok enjoys using these modern and beautiful facilities. Professor Nikitorowicz, with his charisma, stubbornness and consistency, fulfilled his own dream of a strong, dynamic, environmentally embedded University on the eastern wall of Poland.

The following can be added to Professor's talents and organizational successes:

- creating studies in Grodno for Poles who are citizens of Belarus and who retain their Polish identity and knowledge of the Polish language;

Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności, ed. E. J. Kryńska, M. Głowska-Sołdatow, A. Kienig, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2015, pp. 207-208.

- efforts to establish a branch of the University of Białystok in Vilnius (in 2006). The University of Białystok's Branch Faculty was the first branch of a foreign university in Lithuania and the first off-site Faculty of a Polish university beyond its borders.

Both initiatives were significant for Poles living in Belarus and Lithuania, as they supported the national identity of compatriots beyond the country's borders. Jerzy Nikitorowicz as Rector and also his subsequent activity in the field of international cooperation is, among others, the title of doctor *honoris causa* awarded by the Yanka Kupala State University of Grodno (in 2010) and appointment to the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine – as a foreign member (2019).

The academic community particularly appreciates and respects the scientific achievements of Jerzy Nikitorowicz – its importance, and in the publishing dimension – its volume. This output is enormous, covering several hundred works – including ten authorial books and several dozen edited or co-edited volumes. It should be emphasized that all the books by Professor Jerzy Nikitorowicz found a comprehensive response in the academic environment of Polish educators, particularly innovative and introducing and promoting the concepts of multiculturalism and interculturalism. Those that have gained exceptional recognition include: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (Białystok 1995); *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości* (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000); *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005); *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Wydawnictwo Akademickie

i Profesjonalne Warszawa 2009); *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010); *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017); *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur* (Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020).

Reviewer Professor Tadeusz Lewowicki – an outstanding figure in the field of scientific reflection and research on inter- and multiculturalism – emphasizes that Jerzy Nikitorowicz’s books and other works *develop original concepts of shaping identity in various environments – from the family and the local environment, through subsequent social experiences, and moving towards European or even global identifications*. The main subject of Professor Jerzy Nikitorowicz’s research is the functioning of culturally diverse communities, intercultural education, especially education on the so-called borderland, and multicultural and intercultural identity. A massive Professor’s achievement is – as Professor Jasiński writes – the dissemination of the concept of intercultural pedagogy and such terms as identity, stereotypes and prejudices, borderland, borderland man, cultural and intercultural dialogue. Professor also significantly contributed to expressing the need to include pedagogy in the area of interest, including intercultural pedagogy, regional education, problems of faith, peaceful coexistence, environmental protection and tolerance.

A particularly significant achievement in Jerzy Nikitorowicz’s work is developing and empirically verifying the The Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI). It was recognized as a spectacular scientific accomplishment of Professor. The essence of the Theory, as

highlighted by reviewer Professor Ewa Ogrodzka-Mazur, is the conception of an individual's consciousness as the result of the process of forming a complex, multi-scope, and multidimensional identity, which Professor treats as a creative effort of the subject to mitigate tensions and contradictions between stable, inherited elements resulting from social rooting in the family and local community, identification with significant individuals and groups, symbols, and native values, and variable elements acquired through reactions and interactions, social roles and positions, and experiences of participation in a multicultural world. Similarly, an innovative achievement is, as emphasized by Professor Ewa Ogrodzka-Mazur, the *development of the theoretical, methodological and practical foundations of a new pedagogical sub-discipline – ethnopedagogy*. They established an excellent appreciation for Professor in the environment of academic pedagogues and representatives of other social and humanities disciplines.

Professor Ewa Ogrodzka-Mazur also exposes the creation and systematic development of the Białystok School of Intercultural Science as Professor's remarkable accomplishment. Professor sought to institutionalize the current pedagogy, which is intercultural education, quite early on. He led to establishing the Department of Intercultural Education in 1995 and then the Department of Intercultural Education. This unit occupies a very high position on the academic map of Poland. The talent, enthusiasm, and style of managing of the Chair Professor Nikitorowicz contributed to the vast popularization of multiculturalism as an area of research. It made the University of Białystok a leading centre dealing with multicultural, intercultural and regional education in the following years. Other academic centres in the country have begun to utilize this work. Already in the early

1990s, Professor established contacts with many scientific centres in the country and abroad, which researched the issues of multiculturalism and the borderland. Thanks to Professor Tadeusz Lewowicki and his Research Team on Borderland Cultures in Cieszyn, Professor Nikitorowicz quickly joined the research conducted jointly with the Cieszyn Centre of the University of Silesia in Katowice and organized scientific conferences. Professor, along with his colleagues from the Department, has consistently promoted the principles and ideas of intercultural education for decades, presenting new educational tasks in a pluralistic society, strategies for education, and directions of educational policy in selected countries, as well as the schooling of local minorities and the legal basis for their functioning. The fact that the Department in Białystok is identified as a scientific school significantly thanks to Professor's extraordinary merit, his being an outstanding leader, makes him a MASTER. Obtaining this status is the aspiration of many, but it is the achievement of only some.

What I must emphasize, also from a personal perspective, is the attitude of Professor Jerzy Nikitorowicz towards colleagues from the scientific community in Poland. He is a man of great heart and, notably, of great kindness to young researchers, an inspiring, supportive, benevolent Critic, and understanding Mentor. Professor's contribution to the education and promotion of academic staff is impressive: he has supervised 12 PhD graduates and mentored seven university professors. He has been active in numerous cases for the award of the title of professor, for the award of the degree of habilitated doctor and in doctoral dissertations. Professor has a highly significant role in educating and developing the University of Silesia's scientific staff in Katowice. His cooperation with Cieszyn pedagogues was

particularly intense and fruitful. Professor Tadeusz Lewowicki describes it in detail and vividly in his review. For Silesian academic pedagogues, Professor Nikitorowicz was a reviewer of doctoral theses, habilitation proceedings, and professor conducts. Many Professors gathered here, including the one expressing these words. He supported us both in his reviews and conversations during numerous meetings.

Professor Jerzy Nikitorowicz has been considered one of the leading figures in Polish pedagogy for decades. Admiration for Professor's original and extensive work, outstanding organizational activity, and social skill in shaping relationships with individuals from the scientific community of Polish educators has resulted in numerous expressions of recognition. He has been elected several times to the Committee of Pedagogical Sciences of the Polish Academy of Sciences, including its Presidium, invited to the editorial boards of numerous scientific journals, presented for multiple state awards and departmental prizes, awarded by scientific societies, honoured with the title of a foreign member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, and an honorary doctorate of the University of Grodno.

Highlighting the merits of Jerzy Nikitorowicz, Professor Tadeusz Lewowicki writes: "The achievements of the Professor as an animator of scientific life, researcher, participant in educational activities, promoter of efforts aimed at understanding cultures and bringing people closer, tolerance, and dialogue with others are rich and diverse in scope of activity." He adds that Jerzy Nikitorowicz is a "versatile scholar" because he operates in many spheres of academic and social life. Professor Zenon Jasiński

emphasizes that the Candidate for the *honorary doctorate* of our University enjoys authority among his colleagues, but also in the region and Poland for intellectual and moral values, including the attitude of social action for the local Homeland and Poland, for organizational skills, for high personal culture, for openness, directness in contacts, for modesty, for respect for people and their problems. He calls him an “exemplary academic teacher who combines teaching, scientific work, and socio-educational activities.” Professor Ewa Ogrodzka-Mazur calls him “the Master of many scientists,” including our University of Silesia.

Undoubtedly, Professor Nikitorowicz’s contribution to the creation and development of Polish pedagogical thought is immense. He has contributed significantly not only to the local Podlasie, its culture, education, and academic life in Białystok, but also to the entire discourse of humanistic-pedagogical thought, advancing reflection on multi- and interculturality, advocating for intercultural education decades earlier, and how loudly the issues and phenomena resonate today, emerging from the deepening diversity, including social multiculturalism.

For his scholarly achievements, contribution to the development of Polish intercultural pedagogy and research on borderland cultures, for his moral stance, for social engagement, for building bridges of dialogue between nations, communities, and individuals, for giving Polish pedagogy a humanistic dimension, for sharing his knowledge and skills with others, for his personal and pedagogical culture, today we thank him, celebrating with joy the bestowal of the *honorary doctorate* from the University of Silesia in Katowice.

Opinie Recenzentów Reviewers' Opinions

Recenzja

Prof. dr hab. ZENON JASIŃSKI
Uniwersytet Opolski

Review

Professor ZENON JASIŃSKI
University of Opole

Recenzja dorobku prof. zw. dr. hab. Jerzego Nikitorowicza
w związku z wnioskiem
Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
o nadanie Panu Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi
godności doktora *honoris causa*

Opole, 2024 roku

Uchwałę Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o wszczęciu postępowania w sprawie nadania tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego wybitnemu pedagogowi Panu Profesorowi dr. hab. Jerzemu Nikitorowiczowi uważam za niezwykle trafną i uzasadnioną. Pana Profesora bardzo cenię za Jego dorobek naukowy, wkład w rozwój polskiej pedagogiki międzykulturowej i badań nad kulturami pograniczy, za postawę moralną, zaangażowanie społeczne, za budowanie mostów dialogu między narodami, społecznościami i jednostkami, za nadawanie polskiej pedagogice humanistycznego wymiaru, za dzielenie się swoją wiedzą i umiejętnościami z innymi, za kulturę osobistą i pedagogiczną.

Postać Kandydata do tego zaszczytnego tytułu jest znana w środowisku polskich humanistów, przedstawicieli nauk społecznych, zwłaszcza pedagogów, socjologów, miłośników swoich lokalnych ojczyzn, osób zajmujących się mniejszościami narodowymi i pograniczami z racji bogatego i oryginalnego dorobku naukowego, aktywności w różnych gremiach, pełnionych funkcji. Profesor dla wielu jest symbolem pogranicza. Dlatego

nieprzypadkowo przyjaciele z okazji 70. urodzin Jubilata przygotowali tom *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji*, w którym autorzy szczegółowo przedstawili na 748 stronach dorobek, działalność i osobowość Zaczynającego Profesora.

Jerzy Nikitorowicz urodził się 19 sierpnia 1951 roku we wsi Mielnik, która stanowi siedzibę gminy Mielnik w powiecie siemiatyckim, w województwie podlaskim. Mielnik przez prawie pięćset lat był miastem. Prawa miejskie uzyskał w 1440 roku, a stracił w roku 1934. Według Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności w 1921 roku miasto Mielnik liczyło 184 domy i 1091 mieszkańców (553 kobiety i 538 mężczyzn). Większość ówczesnych mielniczan, w liczbie 535 osób (49,03%) wyznawała prawosławie; pozostałych stanowili wyznawcy katolicyzmu rzymskiego (323 osoby, 29,6%) i judaizmu (233 osoby, 21,3%). Pod względem narodowościowym większość mieszkańców Mielnika była Białorusinami (476 osób, 43,62%), pozostali to kolejno: Polacy (408 osób, 37,4%), Żydzi (206 osób, 18,8%) i jeden Rosjanin (0,09%). Według Powszechnego Spisu Ludności z 2011 roku Mielnik zamieszkiwało 879 osób (460 kobiet i 419 mężczyzn). Już te dane pozwalają na stwierdzenie, że środowisko, w którym swoje dzieciństwo spędził Jerzy Nikitorowicz, stanowi przykład społeczności wielokulturowej, która miała zapewne wpływ na to, że podjął On problematykę takich środowisk w swojej działalności naukowej i zajmuje w niej miejsce naczelne. Tę wielokulturowość znajdujemy także w Jego domu, gdyż mama Jerzego była z pochodzenia Ukrainką. Mógł zatem obserwować, jak rodzice zgodnie, we wzajemnej akceptacji odnosili się do siebie, troszczyli się o swoją rodzinę i uczyli dzieci szacunku do ludzi i ich pracy.

Rodzice Jerzego prowadzili gospodarstwo. Ponieważ jednak dochody nie zaspokajały potrzeb, ojciec podejmował inne prace w środowisku. Dodatkowe skromne dochody przynosiło wynajmowanie pokoju dla nauczycieli. Być może dlatego rodzice cenili wartość nauki i postanowili kształcić swoje dzieci. Najstarszy syn Konstanty uczył się w Technikum Elektrycznym w Białymstoku, siostra Halina – w Liceum Ekonomicznym w Bielsku Podlaskim, a najmłodszy Jerzy podjął naukę w Liceum Pedagogicznym w Bielsku Podlaskim. Na pewno duże znaczenie miał tu wpływ siostry ciotecznej, cenionej nauczycielki, która wręcz sugerowała Jerzemu, że powinien zostać nauczycielem. Okres nauki w Liceum Pedagogicznym bardzo sobie ceni za to, że nauczyciele tej szkoły wpoili Mu odpowiedzialność za losy uczniów, wrażliwość na ich problemy, szacunek dla innych, rozumienie różnorodności, umiejętność prowadzenia rozmaitych form pracy wychowawczej, rozwijania zainteresowań, a nade wszystko pracy nad sobą. Był to okres wytężonego wysiłku szkolnego i pozalekcyjnego, udział w zajęciach chóru, zespołu muzycznego, dodatkowa nauka gry na saksofonie itd.

Po zdanej maturze Jerzy Nikitorowicz podjął studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, na kierunku pedagogika. Studia te ukończył z wyróżnieniem w 1975 roku i obronił pracę magisterską, której promotorem był prof. dr hab. Heliodor Muszyński. Dotyczyła ona funkcjonowania rodzin robotniczych w Poznaniu. To wyróżnienie było efektem intensywnej nauki w trakcie studiów oraz aktywnego udziału w życiu społeczności studenckiej, przynależności do chóru akademickiego, drużyny piłki siatkowej i drużyny koszykówki. Jerzy uczestniczył w tym, co miał Poznań do zaproponowania studentom i mieszkańcom miasta w zakresie kultury.

Po ukończeniu studiów w UAM w Poznaniu Jerzy podjął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Słupsku, gdzie do 1978 roku pracował z młodzieżą jako asystent stażysta i asystent pod opieką naukową doc. dr Barbary Żechowskiej. W tym okresie odbył także roczne szkolenie wojskowe w Szkole Oficerów Rezerwy we Wrocławiu, następnie w Łodzi. Prowadził w tym czasie zajęcia wychowawcze i sprawował opiekę nad grupami żołnierzy w jednostkach Obrony Terytorialnej Kraju. Zdobyta w czasie studiów wiedza pedagogiczna okazała się przydatna w pracy wychowawczej z młodzieżą trudną, o skomplikowanych drogach życiowych. Trzeba było jej często umożliwić ukończenie szkoły podstawowej, motywować do pracy, uczyć elementarnych norm życia społecznego, jak Profesor sam wspomina w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar¹.

W 1978 roku Jerzy Nikitorowicz przeniósł się do Białegostoku, do swojej żony Ireny (absolwentki Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie) i podjął pracę na Wydziale Pedagogiki i Psychologii w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W pierwszych latach swojej pracy prowadził zajęcia z pedagogiki na kierunku chemii, fizyki, a także dodatkowo w miejscowym Oddziale Doskonalenia Nauczycieli. Od początku lat 80. ubiegłego wieku włączył się aktywnie w działalność oświatową Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Białymstoku, prowadził między innymi Klub Wiedzy i Myśli Współczesnej. W 1983 roku został członkiem Polskiego Towarzystwa Peda-

1 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar*, w: *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi*, red. M. Sobecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019,

gogicznego w Oddziale Białostockim PTP, niejednokrotnie wspierał Oddział PTP w organizacji konferencji i seminariów, uczestniczył w Zjazdach PTP jako przedstawiciel Oddziału Białostockiego PTP. Aktywnie uczestniczył przez wiele lat w procesie i kształcenia, i doskonalenia zawodowego nauczycieli jako członek Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów specjalizacji zawodowej oraz jako przewodniczący Rady Programowej Zespołu Placówek Doskonalenia Nauczycieli w Białymstoku przy Kuratorium Podlaskim.

W Białymstoku też urodziły się dzieci Jerzego i Ireny: Anna – (obecnie doktor habilitowany nauk społecznych, dyscyplina pedagogika, pracownik Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku) oraz Andrzej (obecnie doktor socjologii – adiunkt w Państwowej Uczelni Zawodowej im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach). Dzisiaj Pan Profesor spełnia się również jako dziadek czworga wnucząt. Rodzina była i jest bardzo ważna w życiu Pana Profesora. To dzięki jej wsparciu, zwłaszcza żony Ireny i dzieci, było możliwe prowadzenie badań, wyjazdy na konferencje, praca twórcza, realizowanie własnych pasji. Dlatego nieprzypadkowo kolejne książki były dedykowane żonie, dzieciom i wnukom. To piękny wzór do naśladowania.

Godziny spędzone w bibliotece w czasie studiów, aktywny udział w pracach Wydziału Pedagogiki i Psychologii Warszawskiego Uniwersytetu, zwłaszcza uczestnictwo w seminarium naukowym prowadzonym przez profesora Tadeusza Pilcha sprawiły, że szybko znalazł w osobie prof. dr hab. Heleny Izdebskiej kompetentnego i niezwykle wrażliwego opiekuna pracy doktorskiej. Praca ta – na temat udziału dziecka w organizacji życia rodzinnego – została obroniona w 1983 roku na Wydziale Pedagogiki i Psychologii w Uniwersytecie Warszawskim. W jej rezultacie dr Jerzy Nikitorowicz został włączony do badań centralnie sterowanych.

Uczestnictwo w zespole badawczym prowadzonym przez znanego i cenionego pedagoga prof. dr. hab. Jerzego Niemca, koordynatora badań nad uwarunkowaniami rodzinnymi osiągnięć szkolnych uczniów w ramach CPBP 08.17, a także udział w ogólnopolskim i interdyscyplinarnym grantie kierowanym przez prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszkę, w którym aktywnie działali przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych (CPBP 09.02), zaowocowały podjęciem przez dr. Nikitorowicza realizacji tematu badawczego nr 13 poświęconego rodzinie. Te doświadczenia, a także własne studia nad problemami społecznymi doprowadziły do złożenia w 1992 roku nowatorskiej – ze względu na podejście badawcze i temat – pracy habilitacyjnej *Socjalizacja i wychowanie w rodzinach zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie na Białostoczczyźnie*. Na jej podstawie i na podstawie dotychczasowego dorobku naukowego dr Jerzy Nikitorowicz w 1993 roku uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki społecznej, socjologii rodziny, nadany uchwałą Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W roku 1993 w wyniku wyborów Jerzy Nikitorowicz został dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Gdy 1 października 1997 roku został utworzony Uniwersytet w Białymstoku, został dziekanem tegoż Wydziału. Funkcję tę pełnił do 2005 roku (trzy kadencje). Spektakularnym sukcesem I kadencji dziekana Jerzego Nikitorowicza była konsolidacja naukowa Wydziału i uzyskanie przez Wydział praw do doktoryzowania i nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Potwierdzone przez Centralną Komisję do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych 24 kwietnia 1995 roku.

Niezwykle ważnym posunięciem organizacyjno-strukturalnym na Wydziale było powołanie w 1995 roku przez dziekana Jerzego Nikitorowicza Zakładu Edukacji Międzykulturowej w Filii UW w Białymstoku, jednego z pierwszych zakładów tego typu w kraju (obecnie Katedra Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku) i wprowadzenie do planów studiów przedmiotów: edukacja regionalna, edukacja wielokulturowa, edukacja międzykulturowa. Powołanie tego Zakładu i wiele innych podjętych działań sprawiło, że w następnych latach UwB stał się wiodącym ośrodkiem zajmującym się edukacją wielokulturową i międzykulturową oraz regionalną. Z dorobku tego ośrodka zaczęły korzystać inne uczelnie w kraju, a sam Zakład, a później Katedra przyczyniły się do popularyzacji idei wielo- i międzykulturowości. Idea ta, która stała się głównym podmiotem badań Profesora Jerzego Nikitorowicza – badań nad funkcjonowaniem społeczności zróżnicowanych kulturowo i uwarunkowań edukacji międzykulturowej, zwłaszcza na pograniczu, czyli miejscu weryfikacji ich rezultatów, rozważań nad różnymi aspektami i wymiarami tożsamości, w tym opracowania i empirycznej weryfikacji Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT) – przyniosła uznanie Kandydatowi do zaszczytnego tytułu doktora *honoris causa* w środowisku pedagogów. Należy tu dodać liczne inicjatywy, które były związane z postacią Profesora jako organizatora cyklicznych międzynarodowych konferencji naukowych pod wspólnym tytułem „Edukacja międzykulturowa” świetnie zorganizowanych, na bardzo wysokim poziomie naukowym, pozwalających uczestnikom na praktyczne doświadczanie wielokulturowości Podlasia. Pierwszą taką konferencję zorganizowano w 1994 roku w Olecku, gdzie doszło do powołania

z propozycji prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego Federacji Społecznych Zespołów Badań Kultury Pogranicza, przekształconej w 2007 roku w Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej. Profesor Nikitorowicz ma swój udział w powołaniu Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, którym kieruje od 1994 roku. Wszystkie te działania przyczyniły się do rozwoju pedagogiki i edukacji międzykulturowej w Polsce.

W działalności Profesora Nikitorowicza jako dziekana i rektora należy zwrócić uwagę na szczególne inicjatywy, jakimi było utworzenie z inicjatywy Profesora, przy współpracy prof. dr. hab. Andrzeja Stelmachowskiego, prezesa „Wspólnoty Polskiej” i prof. dr. hab. Władysława Serczyka, studiów w Grodnie dla Polaków, będących obywatelami Białorusi, a zachowujących polską tożsamość i znajomość języka polskiego. Studia w Grodnie otwarto w 1994 roku. Funkcjonowały one dwadzieścia lat. Przemiany polityczne, do jakich doszło w Białorusi, uniemożliwiły dalsze funkcjonowanie polskich studiów w Grodnie. Wysiłki Profesora Nikitorowicza na rzecz zbliżenia i współpracy z Uniwersytetem Janki Kupały w Grodnie zostały dostrzeżone przez ten Uniwersytet i zaowocowały przyznaniem Profesorowi tytułu doktora *honoris causa* tej Uczelni.

Równie cenne było uruchomienie przez Wydział Ekonomiczno-Informatyczny UwB Filii w Republice Litewskiej w Wilnie. Zgodę dla UwB na otwarcie tych studiów wydało Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w 2006 roku, a rząd Litwy – w 2007 roku. Pierwszy rok akademicki Filii UwB w Wilnie rozpoczął się 1 października 2007 roku. Studia te funkcjonują z powodzeniem nadal. Co roku ponad 100 absolwentów szkół polskich na Litwie podejmuje studia

na kierunkach: ekonomia I i II stopnia, informatyka, europeistyka oraz pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Wydział Zamiejscowy UwB był pierwszą filią uczelni zagranicznej w Litwie oraz pierwszym zamiejscowym wydziałem uczelni polskiej poza jej granicami. Obie te inicjatywy Profesora Nikitorowicza były bardzo ważne dla Polaków żyjących w Białorusi i Litwie. Były też wyrazem polskiej racji stanu, gdyż to naszym zadaniem jest podtrzymywanie tożsamości narodowej rodaków poza granicami kraju. Zadanie takie może dobrze realizować tylko szkoła oparta na idei szacunku dla Innego, jego kultury, tradycji, wiary, języka, wartości humanistycznych, ucząca młodzież tolerancji i życia w społeczeństwach zróżnicowanych kulturowo, w pokoju i unikaniu pól konfliktów. Rozumiał to doskonale Profesor Nikitorowicz, zabiegając o możliwość kształcenia młodzieży polskiej z Białorusi i Litwy w Uniwersytecie w Białymstoku, ale głównie w krajach jej zamieszkania. Należy tu podkreślić, że Uniwersytet w Białymstoku według Raportu Tomusza Jędrzejewskiego i Anny Mrozowskiej-Wyszyńskiej² jest jedynym polskim uniwersytetem, który podjął się tego trudnego zadania i prowadzi z powodzeniem studia dla Polaków poza granicami Polski. Podpisana umowa o współpracy z Uniwersytetem w Wilnie sprawiła, że ożywiona została współpraca naukowa Wilna i ośrodków na Białostoczczyźnie.

2 T. Jędrzejewski, A. Mrozowska-Wyszyńska, *Raport z badań. Aktualny stan normatywny i praktyki w zakresie uwarunkowań i ograniczeń otwierania w Polsce uczelni zagranicznych i ich filii oraz uprawnień uczelni polskich do prowadzenia kształcenia poza granicami*, Politechnika Warszawska, Wydział Administracji i Nauk Społecznych, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Warszawa 2023, raport nr 1, s. 15.

Jako dziekan Profesor objął opieką naukową Wszechnicę Mazurską w Olecku, pierwszą niepaństwową szkołę wyższą w Polsce. Opieka ta trwała dwadzieścia lat. W Uczelni tej organizował liczne konferencje, co przyczyniło się do podjęcia w niej pracy wielu znaczących nauczycieli akademickich, rozwoju Wszechnicy i zyskania przez nią odrębnego miejsca w regionie. Po utworzeniu w Białymstoku uniwersytetu Profesor podpisał umowy o współpracy z wieloma uczelniami wyższymi w Polsce oraz Białorusi, Litwie i Ukrainie.

Profesor Jerzy Nikitorowicz jako rektor lansował demokratyczny styl kierowania Uniwersytetem, pozwalający na dużą autonomię dziekanom i dyrektorom instytutów, wspierający rozwijanie samodzielności, pobudzanie pracowników do własnych przemyśleń i poszukiwania rozwiązań problemów, podnoszenie poziomu dydaktycznego i naukowego oraz umacnianie pozycji Uniwersytetu w regionie i w kraju. Swoim zapałem i energią potrafił włączyć społeczność akademicką Uniwersytetu do realizacji ambitnych zadań. Wizja uniwersytetu, jakiego pragnął jako rektor, zasadzała się na otwartości wobec otoczenia i jego problemów oraz potrzeb budowania pozytywnych relacji między jednostkami, grupami społecznymi zróżnicowanymi kulturowo, etnicznie, wyznaniowo i politycznie mieszkającymi na pograniczu, na odwoływanie się do bogactwa dziedzictwa kulturowego regionu, kształcącego dobrze przygotowane kadry dla regionu, aktywnie włączające się w życie środowisk lokalnych. Miał to być uniwersytet prowadzący interdyscyplinarne badania, na które było zapotrzebowanie na Podlasiu – badania nad koncepcjami społeczeństwa międzykulturowego, i wspierający instytucje w ich weryfikacji, uczestniczący w kształtowaniu tożsamości międzykulturowej, uczący życia w UE

w duchu pokoju, poszanowania praw ludzkich i różnorodności. Z kolei pracownicy Uniwersytetu – zgodnie z ideą Profesora – powinni móc uczestniczyć w konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych, wyjeżdżać na staże zagraniczne, prowadzić projekty badawcze, publikować wyniki swoich badań; Uniwersytet powinien tworzyć im odpowiednie warunki do pracy naukowej i dydaktycznej, dlatego Profesor dostrzegał potrzebę stworzenia nowoczesnego kampusu dla UwB z laboratoriami, pracowniami, centrami aktywności studenckiej. W 2008 roku Profesor doprowadził do zakupu terenu pod budowę kampusu UwB, a w następnych latach podpisał umowy w sprawie budowy Wydziału Fizyki i Instytutu Chemii oraz Uniwersyteckiego Centrum Kultury (2009) i budowy Instytutu Biologii oraz Wydziału Matematyki i Informatyki wraz z Uniwersyteckim Centrum Obliczeniowym (2010). Do oddania obiektów do użytku, co jest zrozumiałe ze względu na zakres inwestycji, doszło już za następców Jerzego Nikitorowicza na stanowisku rektora.

Większość planowanych zadań udało się Profesorowi zrealizować, w tym Jego marzenie o silnym, dynamicznym, osadzonym w środowisku Uniwersytecie na wschodniej ścianie Polski. Dlatego w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar powiedział: „[...] ważne jest, aby każdy z mieszkańców naszego miasta i regionu widział w nim swoje miejsce. To się przekłada na identyfikację, poczucie wartości i więzi z instytucją która od tysiąca lat wzbogaca ludzkość, gdzie zdobywa się wiedzę i nabywa umiejętności, gdzie poznaje się i korzysta z wyedukowanych umysłów”³. W ocenie środowiska akademickiego okres, w którym

3 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości...*, s. 17.

Profesor Nikitorowicz pełnił funkcję dziekana Wydziału, był okresem dynamicznego rozwoju tej jednostki. Podobnie można ocenić rozwój całej Uczelni w okresie, gdy Profesor sprawował funkcję rektora. Dzięki temu udało się przekształcić regionalny uniwersytet w „Uniwersytet Pogranicza”. Profesor wspierał też potrzebę utworzenia w UwB Katedry Teologii Katolickiej i Katedry Teologii Prawosławnej (swoją działalność rozpoczęły 14 października 1998 roku). Dostrzegał też, że ekumenizm dobrze wpisuje się w edukację międzykulturową, a wiara jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego tego regionu.

Na początku lat 90. XX wieku Jerzy Nikitorowicz nawiązał kontakty z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą, w tym szczególnie z ośrodkami, które podjęły badania nad zagadnieniami wielokulturowości i pograniczy. Od początku powstania – za sprawą prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego – Zespołu Badań nad Kulturami Pogranicza w Cieszynie włączył się aktywnie w prowadzone badania, organizowane konferencje naukowe, na które przyjeżdżał z pracownikami Zakładu, a później Katedry Edukacji Międzykulturowej. Ma także udział w kształceniu i rozwoju kadry Uniwersytetu Śląskiego, zwłaszcza pedagogów w Cieszynie. Był recenzentem prac habilitacyjnych i profesorskich (prof. dr. hab. Ewy Ogrodzkiej-Mazur i prof. dr. hab. Aliny Szczurek-Boruty); recenzentem prac doktorskich (dr hab. Barbary Grabowskiej, prof. UŚ, dr hab. Jolanty Suchodolskiej, prof. UŚ). Łączą go serdeczne przyjaźnie i współpraca z prof. dr. hab. Tadeuszem Lewowickim, prof. dr. hab. Wojciechem Kojsem, prof. dr. hab. Andrzejem Radziewiczem-Winnickim, prof. dr. hab. Katarzyną Olbrycht, prof. dr. hab. Ewą Syrek, prof. dr. hab. Wojciechem Świątkiewiczem i młodszą generacją: prof. dr. hab. Ewą Ogrodzką-

-Mazur, prof. dr hab. Aliną Szczurek-Borutą, prof. dr hab. Barbarą Grabowską, prof. dr hab. Anną Szafrąską, prof. dr hab. Jolantą Suchodolską, prof. dr hab. Urszulą Klajman-Lech, prof. dr hab. Anielą Różańską, prof. dr hab. Zenonem Gajdzicą, prof. dr hab. Markiem Rembierzem, prof. dr hab. Ewą Jarosz i prof. dr hab. Ewą Wysocką. Panie Profesor Ewa Ogrodzka-Mazur, Alina Szczurek Boruta, Barbara Grabowska odbyły staż w Katedrze Edukacji Międzykulturowej prowadzonej przez Pana Profesora. Profesor pomógł im też w przeprowadzeniu badań w Białorusi.

Kandydat do godności doktora honorowego jest członkiem Rady Redakcyjnej kwartalnika „Edukacja Międzykulturowa”, wydawanego wspólnie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego i Wydawnictwo Adam Marszałek. Profesor wraz z pracownikami swojej Katedry podjął także współpracę w zakresie edukacji międzykulturowej z innymi ośrodkami w kraju i za granicą, lecz nie przybrała ona takich rozmiarów, jak współpraca z Uniwersytetem Śląskim.

W latach 80. ubiegłego wieku Profesor uczestniczył w – prowadzonych przez Zakład Pedagogiki Społecznej i Sekcję Pedagogiki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie – badaniach zespołowych nad uwarunkowaniami funkcjonowania rodziny i szkoły w zróżnicowanych środowiskach. W 1994 roku uczestniczył w kongresie „Education in Europe” organizowanym przez Uniwersytet w Dortmundzie.

Od roku 1994 roku Profesor Nikitorowicz jest członkiem International Academy of National Minorities Research, Stowarzyszenia Profesorów Kultur (Narodów) Słowiańskich – Association of Professors of Slavonic Countries (APSC). Uczestniczył w międzynarodowym seminarium „Language awareness in an intercultural curriculum for schools” w Cambridge

(Wolfson College), przebywał na stażu w Uniwersytecie Alberty w Edmonton (Kanada 1995), otrzymał stypendium Robinson College w Cambridge (1998). Brał również udział w konferencjach naukowych: w Niemczech, Portugalii, Litwie, Rosji, Białorusi, Ukrainie, Republice Czeskiej. Od 2019 roku jest członkiem zagranicznym Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy. Jest także członkiem Prezydium Komitetu Nauk Pedagogicznych, przewodniczącym Sekcji Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN, wieloletnim przewodniczącym Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej.

Dorobek publikacyjny Profesora Jerzego Nikitorowicza jest ściśle związany z jego zainteresowaniami naukowymi. Dotyczą one między innymi: pedagogiki społecznej, socjologii rodziny, edukacji regionalnej, edukacji wielokulturowej i międzykulturowej, kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Dorobek ten obejmuje łącznie około 230 publikacji, w tym 10 książek autorskich, tu między innymi wybrane monografie autorskie Profesora: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (Dział Wydawnictw Filii UW, Białystok 1995); *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi, Ukrainy wobec integracji europejskiej* (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana” Białystok 2000); *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, II wyd. 2007); *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009); *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010); *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017); *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współlistnienia kultur* (Wydawnictwo Uniwer-

sytetu w Białymstoku, Białystok 2020), oraz ponad 30 tomów redagowanych i współredagowanych prac zbiorowych, tu między innymi wybrane prace współredagowane powstałe pod redakcją Profesora Nikitorowicza i pracowników Katedry Edukacji Międzykulturowej, a opublikowane przez Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana” w Białymstoku: *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Globalizm versus regionalizm* (red. J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska, 2003); *Region. Tożsamość. Edukacja* (red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki, 2005); *Kultury narodowe na pograniczach* (red. J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska, 2006); *Etniczność i obywatelskość w Nowej Europie* (red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki, 2007). Poza książkami wydał prawie 200 artykułów, rozpraw, sprawozdań z badań, recenzji i innych opracowań w polskich oraz zagranicznych monografiach i czasopismach. Prace Profesora ukazały się w wielu językach, między innymi w języku angielskim, niemieckim, białoruskim, ukraińskim, rosyjskim, bułgarskim i litewskim.

Znaczący jest wkład Profesora w kształcenie i promowanie kadry naukowej. Wypromował 7 profesorów uczelnianych i 13 doktorów. Był powołany do pełnienia funkcji recenzenta w ponad 10 sprawach o nadanie tytułu profesora, w ponad 20 – o nadanie stopnia doktora habilitowanego, w ponad 40 przewodach doktorskich. Wypromował ponad 200 licencjatów i niemal 500 magistrów.

Profesor jest członkiem rad redakcyjnych i rad naukowych wielu czasopism, takich jak: „Kultura i Edukacja”, „Pogranicze. Studia Społeczne”, „Pedagogika Społeczna Nova”, „Edukacja Międzykulturowa”, „Parezja”.

Kandydat do tytułu doktora *honoris causa* w trakcie swojej pracy zawodowej pełnił wiele funkcji naukowych i organizacyjnych – początkowo w Filii

Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, a od 1997 roku – w Uniwersytecie w Białymstoku, będąc kolejno: dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii (1993–2005); początkowo w Filii UW, a następnie w UwB – rektorem Uniwersytetu w Białymstoku przez dwie kadencje (w latach 2005–2012); kierownikiem Zakładu Edukacji Międzykulturowej w Filii UW, następnie w UwB – od 1995 do 2006 roku; od 2006 roku jest kierownikiem Katedry Edukacji Międzykulturowej, obecnie kierownikiem Katedry Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej. Od 2003 roku pełni funkcję przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN, w poprzednich dwóch kadencjach był sekretarzem KNP PAN, w obecnej kadencji jest członkiem Prezydium KNP PAN. Pełniąc funkcję rektora w latach 2005–2012, przewodniczył także Radzie Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku, która w tym czasie podjęła i zrealizowała wiele projektów na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania kultur i religii. Za szczególnie wartościowe uważam projekty: „Szlak Dziedzictwa Żydowskiego w Białymstoku” (2008); „Ku wzbogacającej różnorodności” (2009) dotyczący integracji dzieci polskich i czeczeńskich; „Pilotażowy Program Kształtowania Wrażliwości na Odmienność pt. »Przygody Innego«” (2011) skierowany do uczniów białostockich szkół podstawowych i dzieci przedszkolnych, a promujący postawy tolerancji i zrozumienia. Efektem tych programów były opracowania i materiały przeznaczone dla uczniów i nauczycieli.

Jerzy Nikitorowicz był konsultantem corocznego festiwalu Podlaska Oktawa Kultur organizowanego przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku. W 2017 roku został powołany przez dyrektora Narodowego Centrum Kultury do Zespołu Narodowego Centrum Kultury do spraw Wielo- i Międzykulturowości. Został wybrany na przewodniczącego

niniejszego Zespołu. W latach 2019–2020 był członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów, a wcześniej był ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej MENiS.

Fakt pełnienia przez Profesora Nikitorowicza tak licznych funkcji jest najlepszym dowodem uznania przez przywołane tu gremia szerokich kompetencji merytorycznych, organizacyjnych i osobowościowych, które reprezentuje Profesor: szacunku dla innych i ich poglądów, rozważliwości, odpowiedzialności za słowo, działania dla dobra wspólnego, umiejętności prowadzenia dialogu. Profesor nawiązuje w dyskusji, jak Jan Szczepański, do potrzeby sięgania po siłę argumentów, a nie argument siły, cechuje Go – stawiana obecnie na pierwszym miejscu – zdolność bycia dobrym nauczycielem, umiejętność komunikowania się z otoczeniem szkolnym. Jest wrażliwy na losy i sprawy ludzi, pomny na słowa swojego ojca „Synu, żyj tak, żeby inni przez ciebie nie cierpieli”. Osoba łącząca niezwykłą pracowitość z pogodą i dużym poczuciem humoru. To dusza towarzystwa, miłośnik sztuki, trochę romantyk, a jednocześnie optymistą pedagogiczny, wierzący, że praca oraz aktywność dla ludzi i z ludźmi ma sens i może przynieść pozytywne rezultaty.

Te cechy Kandydata sprawiają, że znajduje on posłuch i szacunek wśród studentów, współpracowników, członków różnych środowisk, potrafi przekonywać ich do wspólnych idei i działań, z kolei w przedsięwzięciach jest realistą niezwykle precyzyjnie określającym cele, zadania i środki. To powoduje, że wiele grup, kolektywów potrzebuje takiej Osoby w swoich szeregach.

Za wzorową pracę zawodową i zaangażowanie społeczne oraz postawę został wyróżniony licznymi odznaczeniami państwowymi, medalami

i nagrodami resortowymi. Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1997 roku został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, w 2004 roku – Złotym Krzyżem Zasługi, a w 2009 roku, za wybitne osiągnięcia w propagowaniu wiedzy o wspólnym dziedzictwie historycznym narodów tworzących Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Prezydent RP przyznał Profesorowi Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski. W 2006 roku przyjął odznaczenie Brązowy Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” za ochronę kultury i dziedzictwa narodowego, w 2007 roku MEN przyznało Mu Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 2012 roku odebrał od Fundacji Ekumenicznej „Tolerancja” Medal „Zasłużony dla Tolerancji” za wybitne osiągnięcia w krzewieniu idei tolerancji w kraju i na świecie. W 2018 roku uzyskał Nagrodę Marszałka Województwa Podlaskiego za różnorodne działania na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania zróżnicowanych kulturowo społeczeństw za lata 2017/2018. W 2019 roku otrzymał Medal Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w dowód uznania szczególnych zasług na rzecz rozwijania nauk pedagogicznych oraz popularyzacji ich osiągnięć. W 2022 roku przyjął Medal Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza za wkład w rozwój pedagogiki współczesnej w Uniwersytecie, którego był absolwentem i gdzie uzyskał stopień doktora habilitowanego.

Profesor Jerzy Nikitorowicz uczestniczył w wielu projektach badawczych, był między innymi realizatorem:

- 1) tematu badawczego nr 13 w ramach CPBP 09.02. – „Socjalizacja rodzinna dzieci i młodzieży”, koordynowanego przez prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszkę (1993–1995);

- 2) zadania badawczego w ramach CPBP 08.17., „Badania nad uwarunkowaniami rodzinnymi osiągnięć szkolnych uczniów” koordynowanego przez prof. dr. hab. Jerzego Niemca (1992–1994);
- 3) zadania badawczego „Tożsamość i plany życiowe młodzieży na pograniczu polsko-białoruskim, polsko-ukraińskim” kierowanego przez dr. hab. Zenona Jasińskiego, prof. UO (1995–1997) – w ramach grantu KBN: nr 1 HO1F 028 08 „Tożsamość i plany życiowe mieszkańców pogranicza”;
współrealizował także:
 - 4) projekt badawczy „Euroregion Niemen” w latach 1997–1999, nr projektu – PBZ 015-11, opracowanie autorskie – Jerzy Nikitorowicz, rok 1999 – *Podstawowe kierunki rozwoju oświaty w Euroregionie Niemen*;
 - 5) projekt badawczy KBN nr 1HO2FOO716 (1999–2000) nt. „Warunki życia i potrzeby ludzi starszych w Polsce – stan aktualny, kierunki zmian oraz zadania polityki społecznej”;
 - 6) zadanie badawcze „Kultura polska na wschodnich pograniczach: transmisja dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych” nr PBZ KBN 085/Ho1/2002-9 – w ramach projektu „Polskie dziedzictwo kulturowe w nowej Europie” – KBN – 085/Ho1/2002 – (36 miesięcy);
 - 7) projekt badawczy „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych” (2010–2012) – jako kierownik projektu.

Udział w realizacji tych projektów zaowocował licznymi publikacjami, dzięki nim prace Profesora zyskały walor świeżości, autentyczności, pozwoliły na weryfikację stawianych tez związanych z celami i oczekiwaniami wobec edukacji międzykulturowej.

W dorobku naukowym Profesora Jerzego Nikitorowicza pragnę wskazać na szczególne osiągnięcia mające charakter pionierski i oryginalny. Za takie uważam powołanie Zakładu Edukacji Międzykulturowej, następnie Katedry Edukacji Międzykulturowej w 1995 roku w Filii UW (jeden z pierwszych Zakładów tego typu w szkołach wyższych w Polsce). Nie chodzi mi jednak o fakt organizacyjny, ale wymiar naukowy, stworzenie dla Katedry koncepcji badawczej, określenie celów, zadań, środków, obszarów badań, metodologii badań itd. To wówczas ukazała się praca Profesora *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (1995), w której zdefiniowano terminy, obszary badań i ich uwarunkowania, i która na wiele lat stała się podstawą rozważań o pedagogice międzykulturowej, pojęciu poszerzanym i pogłębianym w kolejnych pracach Profesora. Takim przykładem może być intensyfikowanie badań nad pograniczem z perspektywy humanistycznej i badanie postaw mieszkańców pogranicza, co skutkowało wykreowaniem pojęcia „człowieka pogranicza”. Innym przykładem intensyfikacji badań nad pograniczem było badanie tożsamości (osób w różnym wieku, z różnych środowisk), które doprowadziło Profesora do opracowania i empirycznej weryfikacji Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT), przedstawiającej kwestie złożonej tożsamości współczesnego człowieka⁴.

Zasługą Profesora jest adaptowanie do pedagogiki międzykulturowej takich terminów, jak „tożsamość”, „stereotypy i uprzedzenia”, „pograni-

4 M. Rembierz, *Między zakorzeniem w dziedzictwie tradycji a otwartością (na) pogranicza. O kształtowaniu «międzykulturowej tożsamości» i tropach pedagogicznych poszukiwań Jerzego Nikitorowicza*. „Edukacja Międzykulturowa” 2020, nr 1(12), s. 19–51.

cze”, „człowiek pogranicza”, „dialog kulturowy i międzykulturowy”, oraz potrzeba włączania do obszaru zainteresowań pedagogiki, w tym pedagogiki międzykulturowej: edukacji regionalnej, problemów wiary, pokojowego współistnienia, ochrony środowiska i tolerancji, czemu dał wyraz w swojej książce *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur* (2020).

Osiągnięciem Profesora i pracowników Jego Katedry było bardzo ściśle wiązanie idei międzykulturowości jako koncepcji teoretycznej z jej włączaniem do praktyki edukacyjnej. Efektem tego były autorskie programy przedmiotów do „Edukacji międzykulturowej”, „Edukacji regionalnej”, a także programu uwrażliwiania kulturowego „Ku tożsamości kulturowej”, włączone do planów studiów w UwB. Idąc za tym przykładem, inne uczelnie na kierunkach pedagogicznych wprowadzały przedmioty o podobnym charakterze, słusznie uznając, że nie da się nauczać edukacji międzykulturowej w szkołach bez przygotowania do tego nauczycieli.

W bogatym dorobku publikacyjnym Jerzy Nikitorowicz ma pozycję: *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, wydaną w 2005 roku przez Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, która na Targach Książki Edukacyjnej otrzymała nagrodę „Edukacja XXI wieku”. Już to świadczy o wielkich kompetencjach, erudycji oraz pasji badawczej Kandydata do godności doktora *honoris causa*.

Profesor cieszy się autorytetem wśród swoich współpracowników, a także w regionie i w Polsce. Jest ceniony za walory intelektualne potwierdzone bogatym dorobkiem naukowym, walory moralne, w tym postawę społecznego działania na rzecz lokalnej Ojczyzny i Polski, za umiejętności organizacyjne, wysoką kulturę osobistą, otwartość, bezpośredniość

w kontaktach, skromność, szacunek wobec ludzi i ich problemów. Jest wzo-
rem nauczyciela akademickiego łączącego pracę dydaktyczną i naukową
z działalnością społeczno-oświatową. Należy do grona znakomitych pol-
skich uczonych, pedagogów, nauczycieli akademickich, którzy przyczy-
nili się do rozwoju i popularyzacji polskiej pedagogiki, zwłaszcza edukacji
i pedagogiki międzykulturowej.

Z pełnym przekonaniem popieram wniosek Senatu Uniwersytetu Ślą-
skiego w Katowicach o nadanie **Panu Profesorowi Jerzemu Nikitorowi-
czowi tytułu doktora *honoris causa*.**

Review of the achievements of Prof. Jerzy Nikitorowicz
in connection with the application
of the Senate of the University of Silesia in Katowice
to grant Professor Jerzy Nikitorowicz
the dignity of doctor *honoris causa*

Opole, 2024

The resolution of the Senate of the University of Silesia in Katowice on the initiation of proceedings to grant the title of doctor *honoris causa* of the University of Silesia to Professor Jerzy Nikitorowicz is not just highly accurate and justified, but is also a testament to his personal qualities. His scientific achievements, contribution to the development of Polish intercultural pedagogy and research on borderland cultures, moral attitude, social involvement, and his ability to build bridges of dialogue between nations, communities, and individuals, all give Polish pedagogy a humanistic dimension. His willingness to share his knowledge and skills with others is a testament to his commitment to education and his personal and pedagogical culture.

The figure of the Candidate for this honorary title is known not just in academic circles but also in the wider community. His work has resonated with Polish humanists, representatives of social sciences, especially pedagogues, sociologists, lovers of their local homelands, and people dealing with national minorities and borderlands. His rich and original scientific

achievements, activity in various groups, and full functions have made him a symbol of the borderland. This is evident in the volume 'Man of the Borderland. Challenges of human education', a testament to his influence and the respect he commands.

Jerzy Nikitorowicz was born on August 19, 1951, in the village of Mielnik, the seat of the Mielnik commune in the Siemiatyckie district of the Podlaskie Voivodeship. For almost 500 years, Mielnik was a city. It obtained city rights in 1440 and lost them in 1934. According to the First General Census of Population in 1921, Mielnik had 184 houses and 1,091 residents (553 women and 538 men). The majority of the then Mielnik's 535 people (49.03%) professed Orthodoxy; the rest were followers of Roman Catholicism (323 people, 29.6%) and Judaism (233 people, 21.3%). In terms of nationality, most of the residents of Mielnik were Belarusians (476 people, 43.62%); the others were Poles (408 people, 37.4%), Jews (206 people, 18.8%) and one Russian (0.09%). According to the First General Census of Population in 2011, Mielnik was inhabited by 879 people (460 women and 419 men). These data already allow us to assert that the environment in which Jerzy Nikitorowicz spent his childhood is an example of a multicultural community, which likely influenced his decision to address the issues of such environments in his academic work. We also find this multiculturalism in his home because Jerzy's mother was Ukrainian. Therefore, he could observe how parents, in mutual acceptance, treated each other, cared for their family and taught children to respect people and their work.

Jerzy's parents ran the farm. However, since the income did not meet their needs, his father took on other jobs within the community. Additional modest income was generated by renting out a room to teachers.

Perhaps that is why the parents valued the importance of education and decided to educate their children. Konstanty's eldest son studied at the Electrical Technical School in Białystok, his sister Halina – at the Secondary School of Economics in Bielsk Podlaski, and the youngest, Jerzy – at the Secondary School of Education in Bielsk Podlaski. Indeed, the influence of his cousin, a respected teacher, was of great importance here, and he even suggested to Jerzy that he should become a teacher. He values his time studying at the Pedagogical High School very much, because the teachers instilled in him responsibility for students' fates, sensitivity to their problems, respect for others, understanding of diversity, the ability to conduct various forms of educational work, develop interests, and above all, work on oneself. It was a period of intensive school and extracurricular effort, participation in choir classes, musical ensemble, additional learning to play the saxophone, etc.

After graduating from high school, Jerzy Nikitorowicz studied at the Faculty of Philosophy and History of the Adam Mickiewicz University in Poznań, majoring in pedagogy. He graduated with honours in 1975 and defended his master's thesis, supervised by Prof. Heliodor Muszyński. It concerned the functioning of working-class families in Poland. This distinction resulted from intensive research during studies and active participation in the student community's life, academic choir membership, volleyball team and basketball team. Jerzy participated in what Poznań had to offer students and residents of the city in the field of culture.

After completing his studies at the Adam Mickiewicz University in Poznań, Jerzy took up a job at the Higher School of Education in Słupsk, where he worked with young people until 1978 as an assistant trainee and

assistant under the supervision of Assistant Professor Barbara Żechowska. During this period, he also received one year of military training at the Reserve Officers' School in Wrocław, then in Łódź. At that time, he conducted educational activities and cared for groups of soldiers in the country's Territorial Defence Units. The pedagogical knowledge acquired during the studies turned out to be helpful in educational work with difficult young people with complicated life paths. It was often necessary to enable them to finish primary school, motivate them to work, teach elementary norms of social life, as the Professor himself mentions in an interview with Wioleta Danilewicz and Alicja Korzeniecka-Bondar¹.

In 1978, Jerzy Nikitorowicz moved to Białystok, to his wife Irena (a graduate of the Warsaw School of Planning and Statistics) and started working at the Faculty of Pedagogy and Psychology at the Branch of the University of Warsaw in Białystok. In his early career years, he conducted pedagogy classes for the chemistry and physics departments and the local Teacher Improvement Branch. Since the beginning of the 1980s, he has been actively involved in the educational activities of the Society of Universal Knowledge in Białystok, running, among others, the Club of Knowledge and Contemporary Thought. In 1983, he became a member of the Polish Pedagogical Society (PPS) in the Białystok branch of PPS, often supporting the branch in organizing conferences and seminars and partici-

1 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar*, in: *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi*, ed. M. Sobiecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, pp. 16–18.

pating in PPS Congresses as a representative of the Białystok PTP Branch. He actively participated for many years in the process of education and professional development of teachers as a member of the Central Commission for Degrees and Titles of Professional Specialization and as the chairman of the Program Council of the Teacher Training Facilities in Białystok at the Podlaskie Board of Trustees. The children of Jerzy and Irena were also born in Biak: Anna (currently a habilitated doctor of social sciences, pedagogy discipline, an employee of the Faculty of Education Sciences of the University of Białystok) and Andrzej (presently a doctor of sociology – an assistant professor at the State Vocational University, named after Prof. Edward F. Szczepanik in Suwałki). Today, Professor also fulfils himself as the grandfather of four grandchildren. The family was and is essential in the life of Professor. Thanks to the family's support, especially of his wife Irena and children, he was able to conduct research, attend conferences, create work, and pursue his passions. Therefore, it is no coincidence that his subsequent books were dedicated to his wife, children, and grandchildren. This is a beautiful example to follow.

The hours spent in the library during his studies, active participation in the activities of the Faculty of Pedagogy and Psychology at the University of Warsaw, especially participation in the scientific seminar led by Professor Tadeusz Pilch, quickly led him to find in Professor Helena Izdebska a competent and compassionate doctoral supervisor. This work – on the child's participation in the organisation of family life – was defended in 1983 at the Faculty of Pedagogy and Psychology at the University of Warsaw. As a result, Dr. Jerzy Nikitorowicz was included in centrally controlled studies.

Participation in a research team led by a well-known and respected pedagogue, prof. Jerzy Niemec, coordinator of research on family determinants of students' school achievements under CPBP 08.17, as well as participation in a nationwide and interdisciplinary grant led by prof. Zbigniew Tyszka, in which representatives of various scientific disciplines were active (CPBP 09.02), resulted in the implementation of the research topic No. 13 devoted to the family. These experiences, along with his studies on social issues, led to the submission in 1992 of his innovative habilitation thesis due to its research approach and theme, titled *Socialization and Education in Religiously and Ethnically Diverse Families in the Białystok Region*. Because of his work and his previous scientific achievements, dr. Jerzy Nikitorowicz obtained the scientific degree of habilitated doctor in the field of social pedagogy and family sociology, granted by a resolution of the Faculty Council of Educational Studies at the Adam Mickiewicz University in Poznań.

In 1993, as a result of the elections, Jerzy Nikitorowicz became the dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology at the Branch of the University of Warsaw in Białystok. When the University of Białystok was established on October 1, 1997, he became the dean of that Faculty. He held this function until 2005 (three terms). A spectacular success of Dean Jerzy Nikitorowicz's first term was the scientific consolidation of the Faculty and obtaining the right for the Faculty to confer PhDs and award the degree of Doctor of Humanities in the field of pedagogy. This was confirmed by the Central Commission for Academic Titles and Degrees on April 24, 1995.

A significant organizational and structural move at the Faculty was the establishment in 1995 by Dean Jerzy Nikitorowicz of the Department

of Intercultural Education at the Białystok branch of the University of Warsaw, one of the first departments of its kind in the country (now the Department of Intercultural and Elementary Education at the Faculty of Education Sciences, University of Białystok). This initiative included introducing regional, multicultural, and intercultural education courses into the curriculum. The establishment of this department and many other actions meant that the University of Białystok became a leading centre in multicultural, intercultural, and regional education in the following years. Other universities in the country began to benefit from the achievements of this centre, and the Department, later transformed into the Chair, played a significant role in promoting the ideas of multiculturalism and interculturalism. This idea, which became the main subject of Professor Jerzy Nikitorowicz's research – investigating the functioning of culturally diverse communities and the conditions of intercultural education, especially in border areas where their outcomes are verified, and considering various aspects and dimensions of identity, including the development and empirical verification of the Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI), brought recognition to the candidate for the prestigious title of *honorary* doctor in the educational community. Numerous initiatives should be added here that were related to the figure of Professor: as the organiser of cyclical international scientific conferences under the common title “Intercultural Education” perfectly organised, at a very high scientific level, allowing participants to experience the multiculturalism of Podlasie in practice. The first such conference was organized in 1994 in Olecko, where, on the initiative of Prof. Tadeusz Lewowicki, the Federation of Social Teams for Border Culture Research was established. This

was transformed in 2007 into the Association for the Support of Intercultural Education. Professor Nikitorowicz played a role in establishing the Team for Cultural Pedagogy and Intercultural Education at the Committee of Pedagogical Sciences of the Polish Academy of Sciences (PAN), which he has led since 1994. All these activities contributed to developing pedagogy and intercultural education in Poland.

In the activities of Professor Nikitorowicz as Dean and Rector, attention should be paid to special initiatives, such as the creation on the initiative of Professor, in cooperation with prof. Andrzej Stelmachowski, president of the “Polish Community”, and prof. Władysław Serczyk, studies in Grodno for Poles who were citizens of Belarus, and who preserved Polish identity and knowledge of the Polish language. The studies in Grodno were opened in 1994. They functioned for 20 years. The political changes in Belarus made it impossible for Polish studies to continue in Grodno. The efforts of Professor Nikitorowicz to bring closer and cooperate with the Yanka Kupala State University of Grodno were noticed by this University. They resulted in granting the Professor the title of doctor *honoris causa* of this University.

Equally valuable was the opening of a branch in the Republic of Lithuania in Vilnius by the Faculty of Economics and Information Technology of the University of Białystok. The approval for the opening of these studies was issued by the Ministry of Education and Science and the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland in 2006 and the government of Lithuania – in 2007. The first academic year of the UwB branch in Vilnius started on October 1, 2007. These studies continue to function successfully. Every year, over one hundred graduates of Polish schools in

Lithuania enrol in programs such as first and second-degree economics, computer science, European studies, and preschool and primary education. The Overseas Faculty of UwB was the first branch of a foreign university in Lithuania and the first overseas faculty of a Polish university abroad. Both initiatives of Professor Nikitorowicz were significant for Poles living in Belarus and Lithuania. They were also an expression of the Polish *raison d'état*, as it is our duty to maintain the national identity of compatriots beyond the country's borders. A school can only effectively accomplish this task based on respect for the Other, their culture, traditions, faith, language, and humanistic values, teaching young people tolerance and how to live in culturally diverse societies, in peace, and avoiding areas of conflict. This was understood by Professor Nikitorowicz, who sought the possibility of educating Polish youth from Belarus and Lithuania at the University of Białystok, but mainly in the countries of their residence. It should be emphasized here that the University of Białystok, according to the Report by Tomasz Jędrzejewski, Anna Mrozowska-Wyszyńska², is the only Polish university that has undertaken this difficult task and successfully conducts studies for Poles outside Poland. The agreement signed for cooperation with the University of Vilnius revitalized the scientific collaboration between Vilnius and centres in the Białystok region.

- 2 T. Jędrzejewski, A. Mrozowska-Wyszyńska, *Raport z badań. Aktualny stan normatywny i praktyki w zakresie uwarunkowań i ograniczenia otwierania w Polsce uczelni zagranicznych i ich filii oraz prawa uczelni polskich do prowadzenia kształcenia za granicami*, Politechnika Warszawska, Wydział Administracji i Nauk Społecznych, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Warszawa 2023, raport no. 1, p. 15.

As dean, Professor took under his scientific patronage the Mazurian University in Olecko, Poland's first non-public higher education institution. This care lasted 20 years. At this institution, he organized numerous conferences, which contributed to the employment of many prominent academic teachers, the development of the University, and its establishment as a distinguished institution in the region. After establishing the university in Białystok, Professor signed cooperation agreements with many universities in Poland, Belarus, Lithuania, and Ukraine.

As rector, Professor Jerzy Nikitorowicz promoted the democratic style of managing the University, allowing for great autonomy for deans and directors of institutes, supporting the development of independence, stimulating employees to their thoughts and search for solutions to problems, raising the didactic and scientific level and strengthening the position of the University in the region and in the country. With his enthusiasm and energy, he was able to involve the University's academic community in the implementation of ambitious tasks. The vision of the university, which he wanted as the rector, was based on openness to the environment and its problems and the need to build positive relationships between individuals and social groups diverse culturally, ethnically, religiously and politically living on the border, on referring to the richness of the cultural heritage of the region, educating well-prepared staff for the area, actively involved in the life of local communities. It was supposed to be a university promoting interdisciplinary research, for which there was a demand in Podlasie – research on concepts of intercultural society and supporting institutions in their verification, participating in shaping intercultural identity, teaching life in the EU in the spirit of peace, respect for human rights and

diversity. On the other hand, the University's employees – in accordance with Professor's idea – should be able to participate in scientific, domestic and foreign conferences, go on internships abroad, conduct research projects, publish the results of their research; the University should create appropriate conditions for their scientific and didactic work, which is why Professor saw the need to create a modern campus for UwB with laboratories, studios, student activity centres. In 2008, Professor led to the purchase of land to construct the UwB campus. In the following years, he signed contracts for the construction of the Faculty of Physics and the Institute of Chemistry and the University Culture Centre (2009) and the construction of the Institute of Biology and the Faculty of Mathematics and Computer Science together with the University Computing Centre (2010). The commissioning of the facilities, which is understandable due to the scope of the investment, took place under the successors of Jerzy Nikitorowicz as rector.

Professor accomplished most of the planned tasks, including his dream of a strong, dynamic University embedded in the environment on the eastern wall of Poland. Therefore, in an interview with Wioleta Danilewicz and Alicja Korzeniecka-Bondar, he said: “[...] it is important that each of the inhabitants of our city and region sees their place in it. This translates into identification, a sense of value, and connection with an institution that has enriched humanity for a thousand years, where knowledge is gained, skills are acquired, and where one meets and benefits from educated minds.”³ In the opinion of the academic community, the period in which Professor

3 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości...*, p. 17.

Nikitorowicz served as the dean of the Faculty was a period of dynamic development of this unit. Similarly, the entire University's development can be assessed when Professor was the rector. This made it possible to transform the regional university into a "Border University". Professor also supported the need to create a Department of Catholic Theology and a Department of Orthodox Theology in UwB (they began their activity on October 14, 1998). He also pointed out that ecumenism fits well into intercultural education, and faith is an essential element of the cultural heritage of this region.

In the early 1990s Jerzy Nikitorowicz established contacts with many scientific centres in the country and abroad, especially with centres that researched the issues of multiculturalism and the borderland. Since the beginning of the foundation – thanks to prof. Tadeusz Lewowicki – Research Team on Borderland Cultures in Cieszyn joined actively in conducting research, organised scientific conferences, to which he came with the employees of the Department, and later the Department of Intercultural Education. He also participates in the education and development of the staff of the University of Silesia, especially teachers in Cieszyn. He was a reviewer of habilitation and professorial theses, including those of Prof. Ewa Ogrodzka-Mazur and Prof. Alina Szczurek-Boruta); reviewer of doctoral theses (dr hab. Barbara Grabowska, Prof. Jolanta Lubocha-Kruglik, Assoc. Prof. Jolanta Suchodolska, Prof. University of Silesia in Katowice. He shares cordial friendships and cooperation with Prof. Tadeusz Lewowski, Prof. Wojciech Kojs, Prof. Andrzej Radziejewicz-Winnicki, Prof. Katarzyna Olbrycht, Prof. Ewa Syrek, Prof. Wojciech Świątkiewicz and the younger generation: Prof. Ewa Ogrodzka-Mazur, Prof. Alina Szczurek-Boruta,

Prof. Barbara Grabowska, Prof. Anna Szafrńska, Prof. Jolanta Suchodolska, Prof. Urszula Klajman-Lech, Prof. Aniela Róžańska, Prof. Zenon Gajdzica, Prof. Marek Rembierz, Prof. Ewa Jarosz and Prof. Ewa Wysocka. Professor Ewa Ogrodzka-Mazur, Alina Szczurek Boruta, Barbara Grabowska completed an internship at the Department of Intercultural Education run by Professor. Professor also helped them to conduct research in Belarus.

The candidate for the honorary doctorate is a member of the Editorial Board of the quarterly “Intercultural Education”, published jointly by the Publishing House of the University of Silesia and the Adam Marszałek Publishing House. Professor, together with his Department’s employees, also cooperated in the field of intercultural education with other centres in the country and abroad. Still, it did not take the size of cooperation with the University of Silesia. In the 1980s, Professor participated in team research conducted by the Department of Social Pedagogy and the Pedagogy Section of the Humboldt University in Berlin on the determinants of family and school functioning in various environments. In 1994, he participated in the “Education in Europe” congress organised by the University of Dortmund.

Since 1994, Professor Nikitorowicz has been a member of the International Academy of National Minorities Research, Association of Professors of Slavonic Countries (APSC). He participated in the international seminar “Language awareness in an intercultural curriculum for schools” in Cambridge (Wolfson College), interned at the University of Alberta in Edmonton (Canada 1995), and received a scholarship from Robinson College in Cambridge (1998). He also participated in scientific conferences in Germany, Portugal, Lithuania, Russia, Belarus, Ukraine, and the Czech

Republic. Since 2019, he has been a foreign member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

He is also a member of the Presidium of the Committee of Pedagogical Sciences, chairman of the Section of Culture and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences, long-term chairman of the Association for Supporting Intercultural Education.

The publication output of Professor Jerzy Nikitorowicz is closely related to his scientific interests. They concern, among others: social pedagogy, family sociology, regional education, multicultural and intercultural education, teacher education and improvement. His output includes a total of about 230 publications, including 10 author's books, among others, selected author's monographs of Professor: *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (Publishing Department of the Branch of the University of Warsaw, Białystok 1995); *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi, Ukrainy wobec integracji europejskiej* (Publishing houses of the University "Trans Humana" Białystok 2000); *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, 2nd ed. 2007); *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warsaw 2009); *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010); *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017); *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współlistnienia kultur* (Wydawnictwo Uniwersytetu in Białystok, Białystok 2020), and over 30 volumes of edited and co-edited collective works, including selected works co-edited by Professor Nikitorowicz and employees of the Department of Intercultural Edu-

cation, and published by Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana” in Białystok: *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Globalizm versus regionalizm* (ed. J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska, 2003); *Region. Tożsamość. Edukacja* (ed. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki, 2005); *Kultury narodowe na pograniczach* (ed. J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska, 2006); *Etniczność i obywatelskość w Nowej Europie* (ed. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki, 2007). In addition to books, he has published almost 200 articles, dissertations, research reports, reviews and other studies in Polish and foreign studies and journals. Professor’s works have been published in many languages, including English, German, Belarusian, Ukrainian, Russian, Bulgarian, and Lithuanian.

Professor’s contribution to the education and promotion of scientific staff is significant. He promoted seven university professors and 13 doctors. He was appointed to act as a reviewer in over 10 cases for the award of the title of professor, in over 20 – for the award of the degree of habilitated doctor, and in over 40 doctoral dissertations. He promoted more than 200 bachelors and 500 masters. Professor is a member of the editorial boards and scientific boards of many journals, such as: “Culture and Education”, “Pogranicza. Studia Społeczne”, “Pedagogika Społeczna Nova”, “Edukacja Międzykulturowa”, “Parezja”.

During his professional career, the candidate for the *honorary doctorate* held many scientific and organizational functions – initially at the Branch of the University of Warsaw in Białystok, and since 1997 – at the University of Białystok. They will be successively: dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology (1993–2005); initially at the Branch of the University of Warsaw, and then at UwB – rector of the University of Białystok for two

terms (in 2005-2012); head of the Department of Intercultural Education at the Branch of the University of Warsaw, then at UwB – from 1995 to 2006; since 2006 head of the Department of Intercultural Education, currently head of the Department of Intercultural and Elementary Education. Since 2003, he has been the chairman of the Team of Pedagogy of Culture and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences, in the previous two terms he was the secretary of the Polish Academy of Sciences, in the current term he is a member of the Presidium of the Polish Academy of Sciences. As rector in 2005-2012, he also chaired the Council of the Foundation of the University of Białystok, which at that time undertook and implemented many projects for the peaceful coexistence and cooperation of cultures and religions. I consider particularly valuable the projects: “Jewish Heritage Route in Białystok” (2008); “Towards Enriching Diversity” (2009) regarding the integration of Polish and Chechen children, Pilot Program for Shaping Sensitivity to Difference titled “The Adventures of the Other” (2011) addressed to students of primary schools and preschool children in Białystok, and promoting attitudes of tolerance and understanding. The result of these programs were studies and materials for students and teachers.

Jerzy Nikitorowicz was a consultant at the annual Podlaska Oktawa Kultur festival organized by the Provincial Centre for Culture Animation in Białystok. In 2017, he was appointed by the director of the National Centre for Culture to the National Centre for Multiculturalism and Interculturalism. He was elected chairman of this Team. From 2019 to 2020, he was a member of the Central Commission for Degrees and Titles, and earlier, he

was an expert at the National Accreditation Commission of the Ministry of National Education and Science.

The fact that Professor Nikitorowicz performs such numerous functions is the best reason for the recognition by the aforementioned bodies of broad substantive, organizational and personality competencies that Professor represents: respect for others and their views, prudence, responsibility for the word, actions for the common good, the ability to conduct dialogue. In the discussion, the professor refers, as Jan Szczepański, to the need to reach for the strength of arguments, not the argument of force. He is characterized – currently put in the first place – by the ability to be a good teacher, the ability to communicate with the school environment. He is sensitive to the fates and affairs of people, mindful of his father’s words, “Son, live so that others do not suffer because of you.” A person who combines remarkable diligence with cheerfulness and a great sense of humour. He is the soul of the company, an art lover, a bit of a romantic, on the other hand, and at the same time a pedagogical optimist, believing that working actively for and with people makes sense and can bring results.

These qualities make the Candidate respected and influential among students, colleagues, and members of various communities. They are able to persuade them to share ideas and actions. Moreover, they are a realist in their endeavours, precisely defining goals, tasks, and means. This makes many groups and collectives in need of such an individual among their ranks.

For his exemplary professional work and social commitment and attitude, he was distinguished with numerous state awards, medals, and departmental awards. He was awarded the Silver Cross of Merit by the President of the Republic of Poland in 1997, the Golden Cross of Merit in

2004, and 2009 for outstanding achievements in promoting knowledge about the common historical heritage of the nations forming the Commonwealth of the Two Nations. The President of the Republic of Poland awarded Professor the Officer's Cross of the Order of Polonia Restituta. In 2006, he received the Bronze Medal "Gloria Artis" for Merit to Culture for his contributions to protecting culture and national heritage. In 2007, the Ministry of National Education awarded him the Medal of the National Education Commission. In 2012, he received the "Meritorious for Tolerance" Medal from the "Tolerance" Ecumenical Foundation for outstanding achievements in promoting tolerance in the country and the world. In 2018, he received the Award of the Marshal of the Podlaskie Voivodeship for various activities for the peaceful coexistence and cooperation of diverse cultures and societies for the years 2017/2018. In 2019, he received the medal of the Polish Pedagogical Society in recognition of his exceptional contribution to the development of pedagogical sciences and the popularization of their achievements. In 2022, he was awarded the Medal of the Faculty of Educational Studies at Adam Mickiewicz University for his contribution to developing contemporary pedagogy. He obtained his habilitation degree at the University where he was an alumnus.

Professor Jerzy Nikitorowicz has participated in many research projects, including the implementation of

- 1) research topic No. 13 under CPBP 09.02. - "Family socialization of children and adolescents", coordinated by prof. Zbigniew Tyszka (1993-1995);
- 2) research task under CPBP 08.17., "Research on the family determinants of students' school achievements" coordinated by prof. Jerzy Niemiec. (1992-1994);

3) the research task “Identity and life plans of young people on the Polish-Belarusian and Polish-Ukrainian border” headed by dr hab. Zenon Jasiński, Prof. UO (1995-1997) – under the KBN grant: No. 1 HO1F 028 08 “Identity and life plans of border towns”.

He also participated in:

- 4) the research project “Euroregion Niemen” from 1997 to 1999, project number – PBZ 015-11, authored by Jerzy Nikitorowicz, 1999 – “*Basic Directions for the Development of Education in the Euroregion Niemen*”;
- 5) the research project funded by the State Committee for Scientific Research (KBN) number 1HO2FO0716 (1999-2000) on living conditions and needs of older people in Poland – current state, directions of changes and tasks of social policy;
- 6) the research task “Polish culture on the eastern borderlands: transmission of cultural heritage of national minorities” No. PBZ KBN 085/HO1/2002-9 – as part of the project “Polish cultural heritage in the new Europe” – KBN – 085/HO1/2002 – (36 months);
- 7) the research project “Competences for intercultural communication in the aspect of traditional multiculturalism of the region and migration processes” (2010-2012) – as the project manager.

Participation in these projects resulted in numerous publications, which endowed Professor’s work with freshness and authenticity. These allow for the verification of the theses related to the goals and expectations of intercultural education.

In the scientific achievements of Professor Jerzy Nikitorowicz, I would like to point to special pioneering and original accomplishments. I consider such achievements to include establishing the Department of Intercultural

Education and later the Chair of Intercultural Education in 1995 at the University of Warsaw branch (one of the first of its kind in higher education institutions in Poland). However, I am not referring to the organizational aspect, but to the scientific dimension: creating a research concept for the Department, defining its objectives, tasks, resources, research areas, research methodologies, etc. It was then that Professor's book titled *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa* (1995) appeared, in which the concepts, areas of research and their determinants were defined, and which for many years became the basis for reflections on intercultural pedagogy, the idea expanded and deepened in Professor's other works. Such an example may be the intensification of research on the borderland from a humanistic perspective and the study of the attitudes of the inhabitants of the borderland, which led to the creation of the concept of "borderland man". Another example of the intensification of research on the borderland was the study of identity (people of different ages, from various backgrounds), and empirically verify the Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI), addressing complex issues of the identity of contemporary man⁴.

Professor's merit is the adaptation to intercultural pedagogy of such terms as "identity", "stereotypes and prejudices", "borderland", "borderland man", "cultural and intercultural dialogue", and the need to include pedagogy in the area of interest, including intercultural pedagogy: regional

4 M. Rembierz, *Między zakorzeniem w dziedzictwie tradycji a otwartością (na) pogranicza. O kształtowaniu „międzykulturowej tożsamości” i tropach pedagogicznych poszukiwań Jerzego Nikitorowicza*. "Edukacja Międzykulturowa" 2020, no. 1(12), pp. 19–51.

education, problems of faith, peaceful coexistence, environmental protection and tolerance, which he expressed in his book *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur* (2020).

One of Professor and the members of his Chair's achievements was the close integration of interculturality as a theoretical concept with its implementation in educational practice. This was reflected in the original curricula of subjects for "Intercultural Education", "Regional Education", and the cultural sensitization program "Towards Cultural Identity," which are included in the study plans at UwB. Following this example, other universities in pedagogical fields began to introduce subjects of a similar nature, rightly recognizing that it is impossible to teach intercultural education in schools without preparing teachers for it.

Jerzy Nikitorowicz has a position in the rich publishing output: *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, published in 2005 by the Gdańsk Psychological Institute, which received the "Education of the 21st Century" award at the Educational Book Fair. This already proves the great competence, erudition, and research passion of the Candidate for the *honorary* doctorate.

Professor enjoys authority among his colleagues, in the region and Poland. He is valued for intellectual values confirmed by rich scientific achievements, moral values, including the attitude of social action for the local Homeland and Poland, organizational skills, high personal culture, openness, directness in contacts, modesty, respect for people and their problems. He is a role model for an academic teacher who combines teaching and research work with socio-educational activities. He is one of the outstanding Polish scholars, pedagogues, and academic teachers who

contributed to developing and popularizing Polish pedagogy, especially in education and intercultural pedagogy.

I fully support the proposal of the Senate of the University of Silesia in Katowice to grant **Professor Jerzy Nikitorowicz** the title of *doctor honoris causa*.

Recenzja

Prof. dr hab. **TADEUSZ LEWOWICKI**
Uniwersytet Warszawski

Review

Professor **TADEUSZ LEWOWICKI**
University of Warsaw

Opinia w sprawie wniosku o nadanie tytułu
doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
prof. zw. dr. hab. Jerzemu Nikitorowiczowi

Warszawa, 16 stycznia 2024 roku

Jerzy Nikitorowicz urodził się 19 sierpnia 1951 roku w Mielniku nad Bugiem. Stosunkowo wcześniej przejawiał zainteresowania pedagogiczne, czego dowodem był wybór szkoły średniej – Liceum Pedagogicznego w Bielsku Podlaskim. Studia wyższe z powodzeniem odbył w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ukończył je w roku 1975. Promotorem wyróżnionej pracy magisterskiej był prof. dr hab. Heliodor Muszyński. Stopień naukowy doktora uzyskał w roku 1983 w Uniwersytecie Warszawskim. Promotorką w przewodzie doktorskim była prof. dr hab. Helena Izdebska. Wysoko oceniona rozprawa ukazała się w wersji skróconej jako książka pt. *Udział dziecka w organizacji życia rodzinnego*. Przewód habilitacyjny przeprowadzony został w UAM. Stopień naukowy doktora habilitowanego nadano Jerzemu Nikitorowiczowi w roku 1993. W bliższym określeniu zakresu habilitacji podane są pedagogika społeczna i socjologia rodziny. Zwieńczeniem drogi naukowej, której swoistymi etapami są uzyskiwane tytuły i stopnie, było nadanie w roku 2001 tytułu naukowego profesora.

Zainteresowania naukowe Profesora Jerzego Nikitorowicza dotyczą przede wszystkim pedagogiki społecznej, socjologii rodziny, edukacji regionalnej, edukacji wielokulturowej i międzykulturowej, kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Dorobek publikacyjny obejmuje około 230 prac – w tym 10 książek autorskich i około 30 tomów pod redakcją lub współredakcją. Niektóre prace ukazały się w języku angielskim, białoruskim, bułgarskim, litewskim, niemieckim, rosyjskim i ukraińskim. Wspomniane zainteresowania znajdują odzwierciedlenie między innymi w książkach: *Socjalizacja i wychowanie w zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie rodzinach Białostoczczyzny* (Dział Wydawnictw Filii UW, Białystok 1992); *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa* (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995); *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości* (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000); *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005); *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009); *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010); *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017); *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur* (Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020).

W książkach i w czasopiśmie rozwijane są autorskie koncepcje kształtowania się tożsamości w różnych środowiskach – od rodziny i środowiska lokalnego poczynając, poprzez kolejne doświadczenia społeczne,

a zmierzając ku identyfikacjom europejskim czy nawet globalnym. Akcentowane stają się kwestie wartości, które można uznać za społecznie dziedziczone, a które – w ujęciu Jerzego Nikitorowicza – stanowią podstawę tożsamości kulturowej. Ważnymi w Jego dorobku wątkami są relacje między edukacją regionalną i edukacją międzykulturową. Jako zwolennik wielowymiarowej i wielopłaszczyznowej tożsamości Profesor Nikitorowicz podkreśla szanse wzajemnie pozytywnych oddziaływań tych obszarów edukacji. Szczególny wyraz daje temu między innymi w proponowanej koncepcji / Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT). W wielu pracach przywoływane zostają różne – w tym własne – interpretacje kategorii pojęciowych „pogranicza” i „człowieka pogranicza”. Podejmując kwestie tożsamości i pogranicza, a także edukacji międzykulturowej, Profesor Nikitorowicz przedstawia autorskie ujęcia zagadnień zajmujących uwagę stosunkowo licznego grona badaczy i autorów. Do tego wątku wrócę w dalszym fragmencie opinii. Tutaj chcę podkreślić, że publikacje Profesora słusznie traktowane są jako klasyczne prace z zakresu edukacji wielo- i międzykulturowej.

Prawie cała droga zawodowa Jerzego Nikitorowicza związana jest z białostockim środowiskiem akademickim. Jedynie tuż po ukończeniu studiów podjął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Słupsku. Był tam zatrudniony w latach 1975–1978. Pozostawał wtedy pod naukową opieką doc. Barbary Żechowskiej, wieloletniej nauczycielki akademickiej Uniwersytetu Śląskiego. W roku 1978 podjął pracę w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, a następnie w powołanym w roku 1997 Uniwersytecie w Białymstoku (utworzonym z Filii UW). W latach 1993–1997 był dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii Filii UW, a w latach

1997–2005 – dziekanem tego Wydziału w Uniwersytecie w Białymstoku. Ponadto w latach 1995–2006 kierował zorganizowanym przez siebie Zakładem Edukacji Międzykulturowej i od roku 2006 – Katedrą Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej UwB.

W latach 2005–2012 prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz był rektorem Uniwersytetu w Białymstoku. Pełniąc ważne funkcje akademickie, Profesor przyczynił się do wielu sukcesów środowiska. W roku 1995 Filia uzyskała uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora, później UwB uzyskał uprawnienia habilitacyjne.

Bardzo ożywione były kontakty Profesora z uczelniami z sąsiednich państw. Powodzeniem zostały zwieńczone starania o studia przeznaczone dla obywateli Białorusi narodowości polskiej. W wyniku trudnych negocjacji została utworzona Filia UwB w Wilnie, co z kolei dawało szansę podejmowania studiów przez obywateli Litwy narodowości polskiej. Liczne i systematycznie organizowane były konferencje naukowe, podobnie jak współpraca w zakresie badań prowadzonych przez uczonych z sąsiadujących państw. W Polsce odbywali staże pracownicy zagranicznych uczelni, pracownicy UwB byli częstymi gośćmi uczelni za wschodnią granicą. Ostatnio – jako reakcja na potrzeby chwili i kontynuacja przyjaznych relacji – prowadzone są rozmaite starania na rzecz ukraińskich środowisk akademickich.

Wyrazami uznania dokonań prof. Jerzego Nikitorowicza jako rektora i także Jego późniejszej aktywności w zakresie współpracy międzynarodowej są między innymi tytuł doktora *honoris causa* nadany przez Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie (2010) oraz powołanie do Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy – jako członka zagranicznego (2019).

Wyrazami uznania są też: wspomniane wcześniej powołanie na zagranicznego członka NANP Ukrainy i doktorat *honoris causa* Uniwersytetu w Grodnie.

Bogate i zróżnicowane pod względem zakresów działalności są dokonania Profesora jako animatora życia naukowego, badacza, uczestnika poczynań edukacyjnych, promotora przedsięwzięć służących poznawaniu kultur i zbliżeniu ludzi, tolerancji, dialogowi z Innymi. Jako nauczyciel akademicki ma też znaczące zasługi w sprzyjaniu rozwojowi kadr naukowych i kształceniu młodzieży, a także osób pragnących zdobywać wiedzę – bez granic wiekowych. Jako ilustrację tej działalności przywołam, jak sądzę, godne uwagi przykłady. Dużą aktywnością Profesor Nikitorowicz wyróżnił się w okresie zaangażowania w programy realizowane przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej. Jedną z form był Klub Wiedzy i Myśli Współczesnej. Znaczące były i nadal są działania Profesora w ramach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Zwracają uwagę między innymi konferencje i seminaria służące doskonaleniu zawodowemu nauczycieli czy udział w komisjach ds. specjalizacji. Profesor wciąż przewodniczy Radzie Programowej Zespołu Placówek Doskonalenia Nauczycieli w Białymstoku.

Wypełniając powinności nauczyciela akademickiego, Jerzy Nikitorowicz prowadzi różne formy zajęć ze studentami, propaguje idee edukacji międzykulturowej oraz paradygmat współistnienia narodów i ich kultur. Jak podaje, wypromował ponad 200 osób z dyplomem licencjata i prawie 500 magistrów. Był promotorem w 12 przewodach doktorskich i recenzentem w ponad 10 postępowaniach o tytuł profesora, w ponad 20 przewodach habilitacyjnych i w ponad 40 przewodach doktorskich.

Jest autorem programów edukacji wielo- i międzykulturowej. Przyniósł się do powołania w różnych uczelniach jednostek organizacyjnych zajmujących się zagadnieniami wielokulturowości i edukacji międzykulturowej. Jako kierownik i wykonawca realizował programy badawcze popierane przez KBN i CPBP, brał udział w badaniach międzynarodowych (m.in. prowadzonych przez Uniwersytet Humboldtów w Berlinie). Uczestniczył w spotkaniach (seminariach, kongresach) w Dortmundzie, w Wolfson College w Cambridge, odbył staż w Uniwersytecie Alberty w Edmonton (Kanada), był uczestnikiem konferencji w Bułgarii, Litwie, Niemczech, Portugalii, Rosji i Ukrainie.

Szanowny Doktorant był lub jest członkiem rad redakcyjnych oraz kolegiów kilku czasopism – takich jak „Kultura i Edukacja”, „Pogranicze”, „Pedagogika Społeczna”, „Parezja” i „Edukacja Międzykulturowa”. Jest – co należy podkreślić – od lat członkiem wybieranego przez profesurę korporacyjnego przedstawicielstwa środowiska – Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. W paru poprzednich kadencjach powierzono Mu funkcję sekretarza KNP PAN, teraz pozostaje w składzie Prezydium KNP PAN. Przywołać trzeba również to, że w latach 2019–2020 Profesor był członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów.

Poczynania Profesora Jerzego Nikitorowicza jako nauczyciela akademickiego, rektora i dziekana, społecznika, Człowieka wielostronnie zaangażowanego w sprawy środowisk, w których wypadło Mu pełnić różne ważne role, znalazły wyraz uznania – między innymi w postaci odznaczeń państwowych – Srebrnego Krzyża Zasługi (1997), Złotego Krzyża Zasługi (2004), Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski (2009) – oraz innych odznaczeń, medali, honorowych tytułów – np. Medalu Komisji Edukacji Naro-

dowej, Medalu Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, medalu „Zasłużony dla Tolerancji” (2012), Medalu Uniwersytetu w Białymstoku (2019).

W niniejszej opinii pragnę bardzo wyraźnie podkreślić bliskie i owocne związki Profesora Nikitorowicza i Jego środowiska naukowego z pedagogami z Uniwersytetu Śląskiego, przede wszystkim z cieszyńską społecznością tego Uniwersytetu. Przywołać tu trzeba wydarzenia, które potraktować wypada jako swoisty akt założycielski wciąż trwającej wspólnoty naukowej.

Oto w czerwcu 1994 roku w Ciechanowcu, na terenie tamtejszego muzeum/skansenu, odbyła się konferencja poświęcona zagadnieniom wielokulturowości, tożsamości i pogranicza kulturowego. Uczestnikami byli nauczyciele akademicy z wielu ośrodków uniwersyteckich, a także z niektórych mniejszych ośrodków uczelnianych. Najbardziej liczne okazały się grupy z Białegostoku i Cieszyna. Przebieg obrad wskazywał na potrzebę nawiązania bliższych kontaktów naukowych, w tym między innymi wspólnie podejmowanych badań. Warto przypomnieć, że zagadnienia wielokulturowości, a tym bardziej edukacji międzykulturowej, nie były priorytetowo traktowane w uczelniach. Zainteresowane tymi sprawami osoby poszukiwały wsparcia, potrzebowały „przyjaznych dusz”, sprzyjającego środowiska naukowego.

Dostrzegając to, a także możliwości badawcze zgromadzonych osób, przedstawiłem propozycję powołania nieformalnej, społecznej, wolnej od instytucjonalnych ram Federacji Zespołów Badań Kultury i Oświaty Pogranicza. Propozycja została przyjęta. Ważniejsze okazało się to, że ta nieformalna Federacja zaczęła działać. Powstały zespoły badawcze, trwało wzajemne poznawanie ośrodków, podjęto projekty edukacyjne.

Żywotność i rozmach wspomnianej wspólnoty w znacznej mierze okazały się niezwykle dzięki bliskiej współpracy pedagogów z Białegostoku i Cieszyzna. Bardzo pozytywną rolę odgrywał i nadal odgrywa w niej Profesor Nikitorowicz, który od trzydziestu lat patronuje wielu inicjatywom badawczym i wydawniczym. Dorobek uczestników wspomnianej Federacji z biegiem lat okazał się tak duży, że możliwe stało się między innymi powołanie Zespołu (teraz Sekcji) Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN. Stało się to dekadę po powołaniu nieformalnej Federacji. Edukacja międzykulturowa, a z punktu widzenia KNP PAN pedagogika międzykulturowa, zyskała środowiskowe uznanie. Funkcję przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN objął Szanowny Doktorant.

Kolejnym etapem rozwoju powołanej przed laty wspólnoty stało się utworzenie Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej. O ile Zespół (Sekcja) KNP PAN zajmuje się głównie (sub)dyscypliną nauki, o tyle SWEM koncentruje się na praktycznej stronie edukacji międzykulturowej. Również na tym polu – praktyki edukacyjnej – zaznaczyła się działalność Profesora. Jerzy Nikitorowicz kilka lat pełnił funkcję przewodniczącego tego Stowarzyszenia.

Najważniejsze są owoce funkcjonowania coraz większej wspólnoty naukowej. Liczba publikacji, awansów naukowych, ale także przyjaźni, rozmaitych form współpracy jest powodem do satysfakcji. W tym miejscu wskazane wydaje się nawiązanie do sygnalizowanego wcześniej wątku poszukiwań teoretycznych kontekstów studiów i badań dotyczących pogranicza, tożsamości i edukacji międzykulturowej. Dla powstałego z przekształceń Federacji Zespołów środowiska badaczy inspirujące stały

się zarówno współczesne koncepcje oraz teorie zagraniczne i polskie, jak i przypomniane po latach prace Michaiła Bachtina. Bachtinowskie – uniwersalne – traktowanie pogranicza kultur dało impuls licznym pracom zwolenników edukacji wielo- i międzykulturowej.

Wspominając dokonania, w których Profesor Nikitorowicz ma niewątpliwie znaczny udział, należy też odnotować wydawnicze sukcesy między innymi czasopisma „Edukacja Międzykulturowa”. Periodyk ten, powstały w roku 2012 i redagowany przez środowisko cieszyńskie, ma duże uznanie zarówno w Polsce, jak i w innych państwach. Początkowo wydawany jako rocznik, teraz jest kwartalnikiem – z trzema edycjami w języku polskim i jednym wydaniem w języku angielskim w każdym roku. Rozwój czasopisma możliwy stał się dzięki Profesorowi Nikitorowiczowi, który – jako członek Rady Naukowej – wspiera ten periodyk autorskimi artykułami i pozyskiwaniem wartościowych tekstów innych autorów.

W literaturze dotyczącej uprawiania nauki można przeczytać rozważania o uczonych działających w wielu sferach życia społecznego, których nazywa się „uczonymi kompletnymi”. – Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz jest właśnie takim uczonym. Przedstawiłem to na wybranych przykładach z Jego życia naukowego i aktywności w innych sferach społecznego działania. Z pełnym przekonaniem opowiadam się za nadaniem Prof. dr. hab. Jerzemu Nikitorowiczowi tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Pragnę dodać, że przekonanie to opiera się nie tylko na rozmaitych dokumentach i zawartych w nich informacjach, ale przede wszystkim na kilkudziesięciu latach doświadczeń, często wspólnych poczynań lub bezpośrednich obserwacji. Cieszę się, że Profesor będzie doktorem *honoris*

causa bliskiego mi Uniwersytetu Śląskiego. Jestem rad, że uroczystość nadania tego tytułu ma się odbyć w 30. rocznicę powołania przez nas – wtedy całkowicie nieformalnej – niezwyklej i niosącej wiele pozytywnych skutków wspólnoty naukowej.

Przyjmuję jako oczywisty pomyślny bieg procedury nadania tytułu. Profesor doktor habilitowany Jerzy Nikitorowicz w pełni zasługuje na nadanie Mu tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Opinion on the proposal for granting the title
of doctor *honoris causa* of the University of Silesia in Katowice
to Professor Jerzy Nikitorowicz

Warsaw, 16 January 2024

Jerzy Nikitorowicz was born on August 19, 1951 in Mielnik nad Bugiem. Relatively early, he showed pedagogical interests, as evidenced by the choice of a secondary school – Pedagogical High School in Bielsk Podlaski. He successfully completed his higher education at the Adam Mickiewicz University in Poznań. He completed higher education in 1975. The supervisor of the awarded master's thesis was Prof. Heliodor Muszyński. He obtained his doctoral degree in humanities in 1983 at the University of Warsaw. The supervisor in the doctoral dissertation was Professor Helena Izdebska. The highly rated dissertation was published in an abridged version as a book titled *The child's participation in the organization of family life*. The habilitation procedure was carried out at Adam Mickiewicz University. Jerzy Nikitorowicz was awarded the post-doctoral degree (habilitation) in 1993. In a closer definition, the scope of the habilitation includes social pedagogy and sociology of the family. The culmination of the scientific path, the specific stages of which are obtained titles and degrees, was the award of the title of professor in 2001.

Professor Jerzy Nikitorowicz's scientific interests relate primarily to social pedagogy, family sociology, regional education, multicultural and intercultural education, teacher education and improvement. The publication output includes about 230 works – including 10 authorial books and about 30 volumes edited or co-edited. Some works have been published in English, Belarusian, Bulgarian, Lithuanian, German, Russian and Ukrainian. These interests are reflected, among others, in the books: *Socialization and upbringing in religiously and ethnically diverse families of the Białystok region* (Publishing Department of the Branch of the University of Warsaw, Białystok 1992), *Borderland – identity – intercultural education* (University Publishing House “Trans Humana”, Białystok 1995), *Youth of the cultural borderland of Poland, Belarus and Ukraine towards European integration. Tożsamość, plany życiowe, wartości* (Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000), *Kreowanie tożsamości dziecka. Challenges of intercultural education* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005), *Regional and intercultural education* (Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009), *Ethnic groups in a multicultural world* (Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010), *Ethnopedagogy in the context of multiculturalism and constantly shaping identity* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017), *Intercultural education in the perspective of the paradigm of coexistence of cultures* (Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020).

In books and journals, original concepts of identity formation in various environments are developed, starting from the family and local community, through successive social experiences, and moving towards European or even global identifications. Issues of values that can be considered

socially inherited are becoming highlighted, which – in the perspective of Jerzy Nikitorowicz – form the basis of cultural identity. The relationships between regional education and intercultural education are important in his achievements. As an advocate of multidimensional and multi-layered identity, Professor Nikitorowicz emphasizes the opportunities for mutually positive influences in these areas of education. He particularly expresses this in the proposed concept of the Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI). In many works, various interpretations of the conceptual categories of “borderland” and “borderland person” are cited, including his interpretations. Addressing issues of identity and borderlands, as well as intercultural education, Professor Nikitorowicz presents original approaches to topics that attract the attention of a relatively large number of researchers and authors. I will return to this topic in the further part of the opinion. Here, I would like to emphasize that Professor’s publications are rightly considered classic works in the field of multi- and intercultural education.

Almost the entire career path of Jerzy Nikitorowicz is related to the academic environment in Białystok. Only shortly after graduation, he started working at the Higher Pedagogical School in Słupsk. He was employed there in 1975–1978. At that time, he remained under the scientific care of Assoc. Prof. Barbara Żechowska, a long-time academic teacher at the University of Silesia. In 1978, he started working at the Branch of the University of Warsaw in Białystok, and then at the University of Białystok established in 1997 (created from the Branch of the University of Warsaw). In 1993–1997, he was dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Branch of the University of Warsaw, and in 1997–2005 dean of this

Faculty at the University of Białystok. In addition, in the years 1995–2006 he headed the Department of Intercultural Education organized by him and since 2006 – the Department of Intercultural and Elementary Education of the University of Białystok.

In the years 2005–2012, Prof. Jerzy Nikitorowicz was the rector of the University of Białystok. Serving in significant academic roles, Professor has contributed to numerous community successes. In 1995, the Branch obtained the right to award a doctoral degree, later UwB obtained habilitation qualifications.

Professor's contacts with universities from neighbouring countries were very lively. The efforts to establish programs designed for citizens of Belarus of Polish nationality were crowned with success. As a result of difficult negotiations, the UwB Branch in Vilnius was established, which in turn gave Lithuanian citizens a chance to study Polish nationality. Numerous and systematic scientific conferences were organized, as well as cooperation in the field of research conducted by scientists from neighbouring countries. In Poland, internships were held by employees of foreign universities, employees of UwB were frequent guests of universities abroad. Recently, as a response to current needs and a continuation of friendly relations, various efforts have been made on behalf of Ukrainian academic communities.

In recognition of the achievements of Prof. Jerzy Nikitorowicz as the rector and also his subsequent activity in the field of international cooperation is, among others, the title of doctor *honoris causa* awarded by the Yanka Kupala State University of Grodno (in 2010) and appointment to the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine – as a foreign

member (2019). Expressions of recognition also include: the earlier mentioned appointment as a foreign member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine and the honorary doctorate from the University of Grodno.

Professor's achievements as a catalyst for academic life, researcher, participant in educational initiatives, and promoter of endeavours aimed at understanding cultures, bringing people together, tolerance, and dialogue with the Other are rich and varied in terms of activity scopes. As an academic teacher, he also has significant merits in fostering the development of scientific staff and educating young people, as well as people who want to acquire knowledge – without age limits. As an illustration of this activity, I will mention what I believe to be noteworthy examples. Professor Nikitorowicz distinguished himself with great activity during his involvement in programs carried out by the Universal Education Society. One of the forms was the Club of Knowledge and Contemporary Thought. The activities of Professor within the Polish Pedagogical Society were and continue to be significant. Attention is drawn, among others, to conferences and seminars for the professional development of teachers or participation in specialization committees. Professor still chairs the Programme Council of the Teacher Training Centre in Białystok.

Fulfilling his duties as an academic teacher, Jerzy Nikitorowicz conducts various forms of classes with students, and promotes the ideas of intercultural education, and the paradigm of coexistence of nations and their cultures. According to him, he has promoted more than 200 people with a bachelor's degree and almost 500 master's degrees. He was a supervisor in 12 doctoral dissertations and a reviewer in over 10 proceedings for

the title of professor, in over 20 habilitation dissertations and in over 40 doctoral dissertations.

He is the author of multicultural and intercultural education programs. Furthermore, he contributed to the establishment of organizational units addressing issues of multiculturalism and intercultural education in various universities. As a leader and project researcher, he carried out research programs supported by the Committee for Scientific Research (KBN) and the Central Project Management Agency (CPBP) and participated in international studies, including those conducted by the Humboldt University of Berlin. He participated in meetings (seminars, congresses) in Dortmund, at Wolfson College in Cambridge, completed an internship at the University of Alberta in Edmonton (Canada), participated in conferences in Bulgaria, Lithuania, Germany, Portugal, Russia, and Ukraine.

The esteemed Doctoral Candidate has been a member of the editorial boards and collegiums of several journals, such as “Culture and Education,” “Borderland,” “Social Pedagogy,” “Parrhesia,” and “Intercultural Education.” It should be emphasized that for many years, he has been a member of the corporate representation of the academic community elected by the professoriate – the Committee on Educational Sciences of the Polish Academy of Sciences. In a few previous terms, he was entrusted with the role of secretary of the Committee on Educational Sciences of the Polish Academy of Sciences (KNP PAN), and now he remains a member of the Presidium of KNP PAN. It should also be recalled that in 2019–2020 Professor was a member of the Central Commission for Degrees and Titles.

The activities of Professor Jerzy Nikitorowicz as an academic teacher, rector and dean, social worker, a man multilaterally involved in the affairs

of environments in which he had to perform various important roles, were recognized – among others in the form of state decorations: the Silver Cross of Merit (in 1997), the Golden Cross of Merit (2004), the Officer's Cross of the Order of Polonia Restituta (2009) – and other decorations, medals, honorary titles, e.g. Medal of the National Education Commission, Medal of the Polish Pedagogical Society, medal “Merited for Tolerance” (2012), Medal of the University of Białystok (2019).

In this review, I wish to emphasize clearly the close and fruitful relationships between Professor Nikitorowicz and his academic environment with educators from the University of Silesia, primarily with the Cieszyn community of this University. It is necessary to recall here the events that should be treated as a kind of founding act of the still ongoing scientific community.

In June 1994, a conference devoted to the issues of multiculturalism, identity and cultural borderland was held in Ciechanowiec, on the premises of the local museum/open-air museum. The participants were academic teachers from many university centres, as well as from some smaller university centres. The groups from Białystok and Cieszyn turned out to be the most numerous. The course of the meeting indicated the need to establish closer scientific contacts, including, among others, jointly undertaken research. It is worth recalling that the issues of multiculturalism, and even more so, intercultural education, were not treated as a priority in universities. Those interested in these matters sought support, needed “friendly souls”, a conducive scientific environment.

Recognizing this, as well as the research potential of the individuals involved, I have proposed the establishment of an informal, community-

based, and institutionally unbounded Federation of Research Teams on Borderland Culture and Education. He accepted the offer. More importantly, it turned out that this informal Federation began to act. Research teams were established, mutual acquaintance of the centres took place, educational projects were undertaken.

The vitality and scope of the aforementioned community have proven to be remarkable, largely due to the close cooperation between educators from Białystok and Cieszyn. A very positive role was and still is played by Professor Nikitorowicz, who has been patronizing many research and publishing initiatives for thirty years. Over the years, the achievements of the participants of the aforementioned Federation have been so substantial that it became possible, among other things, to establish the Team (now Section) of Cultural Pedagogy and Intercultural Education of the Committee on Educational Sciences of the Polish Academy of Sciences. This happened a decade after the establishment of the informal Federation. Intercultural education, and from the perspective of the Committee on Educational Sciences of the Polish Academy of Sciences, intercultural pedagogy, has gained community recognition. The position of the chairman of the Team of Pedagogy of Culture and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences was taken by the Dear Doctoral Student.

The next stage in the development of the community established years ago was the creation of the Association for the Support of Intercultural Education. While the Team (Section) of the Committee on Educational Sciences of the Polish Academy of Sciences mainly deals with the (sub) discipline of science, the Association for the Support of Intercultural Education focuses on the practical aspect of intercultural education. Also,

in this field – educational practice – the activities of Professor have been marked. Jerzy Nikitorowicz served as the chairman of the Association for several years.

The most important are the fruits of the functioning of an increasingly large scientific community. The number of publications, scientific advancements, but also friendships, various forms of cooperation is a reason for satisfaction. At this point, it seems appropriate to refer to the previously mentioned thread of seeking theoretical contexts for studies and research related to borderlands, identity, and intercultural education. For the research community that emerged from the transformation of the Federation of Teams, both contemporary concepts and theories, foreign and Polish, as well as the works of Mikhail Bakhtin, revisited after years, have become inspiring. Bakhtin's – universal – treatment of the borderland of cultures gave an impulse to numerous works of supporters of multicultural and intercultural education.

Mentioning the achievements in which Professor Nikitorowicz undoubtedly has a significant share, one should also note the publishing successes of, among others, the journal “Intercultural Education”. This periodical, created in 2012 and edited by the Cieszyn community, has great recognition both in Poland and in other countries. Initially published as a yearbook, it is now a quarterly – with three editions in Polish and one edition in English each year. The development of the journal became possible thanks to Professor Nikitorowicz, who – as a member of the Scientific Council – supports this periodical with original articles and obtaining valuable texts from other authors.

In the literature on the practice of science, one can find discussions about scholars active in many spheres of social life, referred to as “versatile scholars.” Prof. Jerzy Nikitorowicz is just such a scholar. I have presented this on selected examples from his scientific life and activities in other spheres of social action. I wholeheartedly support awarding Prof. Dr. Jerzy Nikitorowicz an honorary doctorate from the University of Silesia in Katowice.

Furthermore, I would like to add that this belief is based not only on various documents and the information they contain, but primarily on several decades of experience, often involving joint efforts or direct observations. Furthermore, I am pleased that Professor will be awarded with the title of doctor *honoris causa* by the University of Silesia, which is close to my heart. I am glad that the ceremony of awarding this title is set to take place on the 30th anniversary of the establishment by us – then entirely informal – of an extraordinary and highly beneficial scientific community.

Likewise, I take the successful course of the procedure for granting the title as a matter of course. Professor Jerzy Nikitorowicz fully deserves the title of doctor *honoris causa* of the University of Silesia in Katowice.

Recenzja

Prof. dr hab. EWA OGRODZKA-MAZUR
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji
Instytut Pedagogiki

Review

Professor EWA OGRODZKA-MAZUR
University of Silesia in Katowice
Faculty of Arts and Educational Sciences
Institute of Pedagogy

Recenzja dorobku naukowego
prof. dr. hab. Jerzego Nikitorowicza
przygotowana w związku z postępowaniem
o nadanie tytułu doktora *honoris causa*
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Cieszyn–Katowice, 10 lutego 2024 roku

Uniwersytet ma do spełnienia ważną misję – ochrony wspólnego spadku, pogranicza kultur kształtowanego od czasów Jagiellonów oraz misję związaną z ochroną środowiska naturalnego, kształceniem młodzieży, kadr naukowych i administracyjnych zorientowanych na szeroko rozumiane problemy pogranicza i jednocześnie wrót wschodnich Unii Europejskiej¹.

Zadaniem Uniwersytetu jest kształtowanie tożsamości otwartej, uczenie się przez całe życie o sobie i innych, doświadczanie innych, wzbogacanie się wzajemnie sobą i otaczającą różnorodnością².

Wielka Karta Uniwersytetów (Magna Charta Universitatum), która została podpisana w 1988 roku w Bolonii przez rektorów uczelni europejskich, głosi, że uniwersytet to autonomiczna instytucja pełniąca zasadniczą

- 1 Pomost między Europą Zachodnią a Wschodnią. Rozmowa z prof. dr. hab. Jerzym Nikitorowiczem, JM Rektorem Uniwersytetu w Białymstoku, przeprowadzona przez P. Bielaka, „Rzeczpospolita”, 27.02.2006, dodatek „Rektorzy o swoich uczelniach”.
- 2 J. Nikitorowicz, Wyzwania i zadania współczesnego uniwersytetu z perspektywy edukacji międzynarodowej, w: *Kultura edukacji szkoły wyższej – różnorodne perspektywy. Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności*, red. E.J. Kryńska, M. Głóskowska-Sołdatow, A. Kienig, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2015, s. 207–208.

funkcję w rozwoju społeczeństw, tworząc, badając i przekazując kulturę w swojej działalności naukowej i dydaktycznej, które są z sobą nierozłącznie związane. Uniwersytet stanowi jeden z najważniejszych wytworów cywilizacji europejskiej i nieustannie stara się trwać przy swojej wielowiekowej idei prowadzenia badań naukowych i kształcenia na poziomie akademickim³. W takie rozumienie istoty i funkcji uniwersytetu wpisują się przywołane jako motto słowa Profesora Jerzego Nikitorowicza, którego Uniwersytet Śląski w Katowicach zamierza uhonorować najwyższą godnością akademicką – tytułem doktora *honoris causa*, nadawanym wybitnym badaczom za ich zasługi dla rozwoju nauki, kultury i cywilizacji.

Powierzenie mi przez Jego Magnificencję Rektora i Wysoki Senat Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach funkcji recenzenta dorobku Pana Profesora Jerzego Nikitorowicza poczytuję sobie za wyjątkowy zaszczyt i szczególne wyróżnienie ze względu na cenioną przeze mnie twórczość naukową i cechy osobowe Profesora. Nasze naukowe drogi „splotły się” na początku lat 90. ubiegłego wieku, w początkowym okresie transformacji politycznej, społecznej i kulturowej zachodzącej w naszym kraju oraz powołania w 1994 roku – z inicjatywy prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego – Federacji Społecznych Zespołów Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, przyczyniających się do instytucjonalnego kreowania i rozwoju środowiska pedagogów międzykulturowych. Przez kolejnych trzydzieści pięć lat przekształciły się one w znane i cenione szkoły naukowe, spośród których wyróżnia się Białostocka Szkoła Naukowa Edukacji Międzykulturowej – założona i two-

3 D. Antonowicz, *Uniwersytet. Od korporacji do instytucji*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2002, nr 4, s. 513–537.

rzona przez Jerzego Nikitorowicza. Jej istotą są studia nad wielo- i międzykulturowością, w których Podlasie wraz z jego kulturą jest holistycznie rozumiane i którego tradycja pogranicza jest dziedzictwem kulturowym mogącym wzbogacać i inspirować, być źródłem „wielkiej myśli” dla całego tego regionu, naszego kraju i Europy⁴.

*

Życie i działalność naukowa Profesora Jerzego Nikitorowicza od samego początku są związane z pograniczem kulturowym Podlasia i nacechowane swoistym „zanurzeniem” w pogranicza kultur i byciem człowiekiem pogranicza. Poczynając od dzieciństwa spędzonego w Mielniku nad Bugiem, przez lata szkolne i naukę w Liceum Pedagogicznym w Bielsku Podlaskim, umożliwiające doświadczanie polskiej, ukraińskiej i białoruskiej kultury, aż do dorosłego życia w Białymstoku⁵, miście nacechowanym kilkunastoma różnorodnościami kulturowymi – biografia Profesora była i jest nadal ważnym wyznacznikiem Jego wielowymiarowej tożsamości własnej, społecznej i naukowej.

- 4 *Żaden solista w drużynie bez gry zespołowej nic nie wskóra. Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz, rektor Uniwersytetu w Białymstoku w latach 2005–2012*, w: *Uniwersytet w Białymstoku. Dzieje. Ludzie. Opowieści*, red. K. Korotkich, C. Kuklo, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2022, s. 157–190.
- 5 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar*, w: *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi*, red. M. Sobecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, s. 16–18.

Jerzy Nikitorowicz jest absolwentem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydziału Filozoficzno-Historycznego, kierunku pedagogika. W 1975 roku obronił z wyróżnieniem pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Heliodora Muszyńskiego i skorzystał z propozycji zatrudnienia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Słupsku, gdzie pracował do 1978 roku jako asystent stażysta i asystent pod opieką naukową doc. dr Barbary Żechowskiej, znanej i cenionej Profesor zajmującej się dydaktyką i pedeutologią, związanej później zawodowo z Uniwersytetem Śląskim w Katowicach.

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych Jerzy Nikitorowicz uzyskał w 1983 roku w Uniwersytecie Warszawskim. Jego dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Heleny Izdebskiej została opublikowana w skróconej wersji w postaci książki pt. *Udział dziecka w organizacji życia rodzinnego*. Stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki społecznej i socjologii rodziny został Mu nadany w 1993 roku przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 2001 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych, a w 2005 roku – stanowisko profesora zwyczajnego Uniwersytetu w Białymstoku. Był też stażystą Uniwersytetu w Edmonton w Kanadzie w 1995 roku oraz stypendystą Uniwersytetu w Cambridge w 1998 roku.

Profesor Jerzy Nikitorowicz od 1987 roku związany jest z akademickim środowiskiem Białegostoku. Tam pracował początkowo w Filii Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1997 roku – w Uniwersytecie w Białymstoku. Na rzecz swojego środowiska działał z wyjątkowym zaangażowaniem, pełniąc kolejno funkcje:

- dziekana Wydziału Pedagogiki i Psychologii, początkowo w Filii UW, a następnie w UwB w latach 1993–2005,
- rektora Uniwersytetu w Białymstoku przez dwie kadencje – w latach 2005–2012,
- kierownika Zakładu Edukacji Międzykulturowej,
- kierownika Katedry Edukacji Międzykulturowej, aktualnie Katedry Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej.

Profesor pełnił też liczne funkcje, udzielając się na rzecz szerszego środowiska akademickiego. Był między innymi:

- ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej MENiS,
- wiceprzewodniczącym Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich (KRUP) w latach 2008–2012, w kadencji prowadzonej przez rektora UŚ prof. dr. hab. Wiesława Banysia,
- członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów, Sekcji I Nauk Humanistycznych i Społecznych (w latach 2019–2020).

Od 2003 roku Profesor pełni funkcję przewodniczącego Sekcji Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komisji Nauk Pedagogicznych PAN, w obecnej, kończącej się kadencji jest członkiem Prezydium KNP PAN, w dwóch poprzednich był sekretarzem. Jego działalność na rzecz rozwoju współpracy naukowej polsko-ukraińskiej została uhonorowana w 2019 roku wyborem na członka zagranicznego Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy.

*

Działalność naukowa Profesora zaowocowała bardzo bogatym dorobkiem. Jego zainteresowania lokują się w kilku obszarach: pedagogiki

społecznej, socjologii rodziny, edukacji regionalnej, kształcenia i doskonalenia nauczycieli oraz koronnego dla Profesora obszaru – edukacji wielo- i międzykulturowej. Dorobek naukowy prof. dr. hab. Jerzego Nikitorowicza obejmuje łącznie około 230 publikacji, w tym 10 książek autorskich, ponad 30 tomów redagowanych i współredagowanych prac zbiorowych oraz prawie 200 artykułów, rozpraw, sprawozdań z badań, recenzji i innych opracowań w polskich oraz zagranicznych monografiach i czasopismach. Prace Profesora ukazały się w wielu językach, między innymi w angielskim, niemieckim, białoruskim, ukraińskim, rosyjskim, bułgarskim i litewskim.

Ważniejsze monografie autorskie Profesora to:

- *Socjalizacja i wychowanie w zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie rodzinach Białostoczczyzny*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1992;
- *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995;
- *Młódzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000;
- *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, II wydanie 2007;
- *Edukacja regionalna i międzykulturowa* [seria Pedagogika Wobec Współczesności], Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009;
- *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010;
- *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017;

- *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

Działania naukowe Profesora są szczególnie nowatorskim charakterze to osiągnięcia kreacyjne dla polskiej nauki, w tym pedagogiki. Obejmują między innymi:

- powołanie Zakładu Edukacji Międzykulturowej, następnie Katedry Edukacji Międzykulturowej w 1995 roku w Filii UW (jeden z pierwszych Zakładów i jedna z pierwszych Katedr tego typu po zmianie ustrojowej) oraz opracowanie autorskiego programu edukacyjnego „Edukacji międzykulturowej”, „Edukacji regionalnej”, programu uwrażliwiania kulturowego „Ku tożsamości kulturowej”,
- stworzenie przywołanej już Białostockiej Szkoły Naukowej Edukacji Międzykulturowej,
- kreowanie współczesnych orientacji teoretycznych i metodologicznych w naukach pedagogicznych, w szczególności badań międzykulturowych,
- opracowanie koncepcji kategorii „pogranicza” i „człowieka pogranicza” i ich adaptację do pedagogiki międzykulturowej,
- opracowanie Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT) i jej empirycznej weryfikacji,
- opracowanie podstaw teoretycznych, metodologicznych i praktycznych nowej subdyscypliny pedagogicznej – etnopedagogiki.

Stworzona i systematycznie rozwijana od początku lat 90. ubiegłego wieku przez Jerzego Nikitorowicza Białostocka Szkoła Naukowa Edukacji Międzykulturowej zajmuje – wśród podobnych szkół tworzonych od ponad trzech dekad w różnych polskich uczelniach, w tym w Uniwersytecie

Śląskim – bardzo wysoką pozycję. Profesor wraz ze swoimi współpracownikami konsekwentnie wskazuje na założenia i idee edukacji międzykulturowej. Przedstawia nowe zadania edukacyjne w społeczeństwie pluralistycznym, strategię edukacji i kierunki polityki edukacyjnej w wybranych krajach oraz szkolnictwo lokalnych mniejszości i podstawy prawne ich funkcjonowania. Od wielu lat Szkoła ta stanowi integralny składnik środowiska naukowego w Polsce i za granicą, wyróżnia się własną, swoistą mikrokulturą i jest formą pracy naukowo-badawczej, którą Uniwersytet w Białymstoku może się szczycić⁶.

Wypracowana przez Profesora w toku wieloletnich badań TWiWT jest ważną pedagogiczną perspektywą w poszukiwaniu prawidłowości warunkujących kształtowanie się poczucia tożsamości w kontekście wielokulturowości oraz w całościowym i zarazem porównawczym ujęciu procesów i zjawisk zachodzących w środowiskach zróżnicowanych kulturowo. Jest jednocześnie wybitnym osiągnięciem w zakresie tworzenia pedagogicznej wiedzy naukowej, tzn. w budowaniu teorii i doskonaleniu metod naukowych. Jej istotą jest świadomość jednostki w procesie kształtowania się złożonej, wielozakresowej i wielowymiarowej tożsamości, którą Profesor traktuje jako twórczy wysiłek podmiotu łagodzący napięcia i sprzeczności pomiędzy elementami stałymi, odziedziczonymi, wynikającymi z zakorzenienia społecznego w rodzinie i społeczności lokal-

6 D. Misiejuk, M. Sobecki, *Krótką historia Katedry Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1, s. 199–210; *Katedra Edukacji Międzykulturowej*, w: *Tempora mutantur et nos mutamur in illis... XL lat Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku*, red. M. Sobecki, A. Korzeniecka-Bondar, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2017, s. 27–31.

nej, identyfikacji z osobami i grupami znaczącymi, symbolami i wartościami rdzennymi a elementami zmiennymi, nabywanymi, wynikającymi z reakcji i interakcji, ról i pozycji społecznych oraz doświadczeń uczestnictwa w wielokulturowym świecie. Wyróżnione trzy zakresy tożsamości (dziedziczony, indywidualnie kształtowany i społecznie realizowany) mogą przybierać różny charakter i występować po sobie jako fazy-etapy w procesie, jak również istnieć samodzielnie lub konstytuować zróżnicowane układy hierarchiczne w rozwoju⁷. Dzięki tej koncepcji polska pedagogika międzykulturowa dysponuje – co wydaje się zjawiskiem nieczęstym w nauce – oryginalną własną propozycją teoretyczną, która jest z powodzeniem wykorzystywana przez badaczy międzykulturowych przykładowo do konstruowania założeń teoretycznych, metodologii badań oraz interpretacji uzyskanych wyników.

W kreowanej od kilku lat nowej subdyscyplinie pedagogicznej – etnopedagogice – Jerzy Nikitorowicz porządkuje aktualne myślenie o problemach związanych z wielokulturowością i edukacją międzykulturową. Zwraca uwagę na istotny fakt, zgodnie z którym z dotychczasowych badań nad wielokulturowością i skutków funkcjonującej ideologii wielokulturowości wynika potrzeba wypracowania nowej koncepcji kultury wiedzy o sobie i Innych, co mogą i powinni podjąć przedstawiciele rozwijającej się współcześnie edukacji międzykulturowej. W tym kontekście Profesor przedstawia główne zadania tej edukacji związane z tworzeniem nowych w rozwoju człowieka i jego kultury następujących nurtów:

7 J. Nikitorowicz, *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, s. 347, 352.

- tradycji i kultury regionalnej, inaczej nurtu związanego z nabywaniem tożsamości rodzinno-lokalno-parafialnej,
- kultur narodowych i kształtowania się tożsamości narodowej,
- kultury państwowej, dotyczącego kreowania więzi obywatelskich z państwem,
- dialogu kulturowego i cywilizacyjnego (wewnętrznego i zewnętrznego), inaczej nurtu kreującego wielopłaszczyznową tożsamość jednostkową i społeczną,
- symetrycznej akulturacji, między innymi jako wyniku mobilności i ruchów migracyjnych na świecie.

Profesor w swojej etnopedagogice uczynił ważny „krok” – zmierzył się ze współczesnym wyzwaniem pedagogów, jakim jest przekraczanie granic tej dyscypliny, zauważył problemy i zjawiska, których podejmowanie, analizy i próby rozwiązania wymagają pograniczności nauk humanistycznych i społecznych, oraz wykreował myślenie pograniczne, wskazując zarazem na nowe perspektywy interpretacji i badania kultury/kultur pogranicza.

Opracowane przez Jerzego Nikitorowicza propozycje teoretyczne nabierają aktualnie – w kontekście obecnej sytuacji geopolitycznej naszego kraju, Europy i świata – ważnego znaczenia. Prowadzenie odpowiedzialnej edukacji międzykulturowej stwarza bowiem możliwość odkrywania i zrozumienia siebie z perspektywy zauważania i oceniania Innych, i tym samym staje się humanistyczną jakością ludzkich działań i sposobu życia. Już w 1995 roku Profesor podkreślał, że edukacja międzykulturowa jako proces dialogu kultur chroni z jednej strony – przed globalizacją i homogenizacją, a z drugiej – przed lokalnymi nacjonalizmami. Jest edukacją

„między” tym, co znajduje się na granicach i należeć może do dwóch kultur, zachodząc na siebie. Kształtuje otwartość i tolerancję oraz wyrzeczenie się poczucia wyższości kulturowej na rzecz wzajemnej wymiany wartości i dbałości o wspólny spadek dziedzictwa kulturowego⁸.

*

Profesor Jerzy Nikitorowicz w latach 2010–2012 kierował wieloma projektami badawczymi i w wielu uczestniczył. Były to między innymi: „Socjalizacja i wychowanie w rodzinach zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie na Białostocczyźnie”, „Podstawowe kierunki rozwoju oświaty w Euroregionie Niemen”, „Kultura polska na wschodnich pograniczach: transmisja dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych”, „Poczucie tożsamości narodowej i plany życiowe mieszkańców pogranicza” czy „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej kulturowości regionu i procesów migracyjnych”. Niezwykle znaczący jest udział Profesora w kształceniu i promowaniu kadry naukowej. Jest promotorem 12 rozpraw doktorskich. Jego wychowankami są: 1 profesor tytularny i 6 profesorów uczelnianych. Był powołany do pełnienia funkcji recenzenta w ponad 10 sprawach o nadanie tytułu profesora, w ponad 20 – o nadanie stopnia doktora habilitowanego, w ponad 40 przewodach doktorskich. Wypromował więcej niż 200 prac licencjackich i 500 magisterskich z zakresu pedagogiki. Wielokrotnie pełnił także funkcje recenzenta w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i w postępowaniu o nadanie

8 J. Nikitorowicz, *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995, s. 9.

tytułu profesora – przeprowadzanych przez pracowników Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Jest członkiem wielu towarzystw, organizacji oraz instytucji krajowych i zagranicznych, między innymi: Stowarzyszenia Profesorów Kultur (Narodów) Słowiańskich – Association of Professors of Slavonic Countries (APSC), International Academy of National Minorities Research, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Stowarzyszenia Edukacji Międzykulturowej, członkiem wielu rad naukowych i komitetów redakcyjnych uznanych czasopism naukowych, w tym kwartalników wydawanych w Uniwersytecie Śląskim – „Edukacja Międzykulturowa” i „The New Educational Review”.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że działalność naukowa Profesora Jerzego Nikitorowicza zaowocowała nie tylko prowadzeniem studiów teoretycznych i badań wyjaśniających funkcjonowanie zbiorowości i wspólnot w perspektywie idei pogranicza, ale była również realizowana w praktyce życia społeczno-kulturowego regionu Podlasia. Stworzył na tym terenie zarówno wysoką kulturę życia naukowego, jak i kulturę życia organizacyjnego i społecznego.

Profesor Jerzy Nikitorowicz od początku lat 80. XX wieku uczestniczył w działalności oświatowej na rzecz środowiska, prowadzonej między innymi przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej w Białymstoku, kierując Klubem Wiedzy i Myśli Współczesnej. Od 1983 roku, będąc członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Oddziale Białostockim PTP, podejmował działania inicjatywne związane z organizacją konferencji i seminariów, reprezentował członków białostockiego PTP na zjazdach pedagogicznych itp. Poza tym aktywnie uczestniczył i nadal uczestniczy

w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, pracując w komisjach ds. stopni specjalizacji zawodowej oraz jako przewodniczący Rady Programowej Zespołu Placówek Doskonalenia Nauczycieli w Białymstoku.

Profesor uczestniczył ponadto w – prowadzonych przez Zakład Pedagogiki Społecznej i Sekcję Pedagogiki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie – badaniach zespołowych nad uwarunkowaniami funkcjonowania rodziny i szkoły w zróżnicowanych środowiskach. Od roku 1985, po pozytywnej ocenie koncepcji badań dotyczącej socjalizacji i wychowania w zróżnicowanych kulturowo społecznościach Białostoczczyzny, został realizatorem tematu badawczego nr 13 w ramach CPBP 09.02., koordynowanego przez prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszkę. Poza tym prowadził badania nad uwarunkowaniami rodzinnymi osiągnięć szkolnych uczniów w ramach CPBP 08.17., koordynowanego przez prof. dr. hab. Jerzego Niemca.

Od 1994 roku Profesor Nikitorowicz jest inicjatorem i organizatorem międzynarodowych konferencji pod hasłem „Edukacja międzykulturowa”. Za Jego kadencji jako dziekana Wydziału Pedagogiki i Psychologii Filii Uniwersytetu w Białymstoku we współdziałaniu ze „Wspólnotą Polską” Wydział prowadził przez dwadzieścia lat studia na Białorusi w Grodnie (specjalność przedszkolna, wczesnoszkolna, kulturoznawcza).

Na szczególną uwagę i uznanie zasługuje wprowadzenie w życie przez Profesora Jerzego Nikitorowicza idei Uniwersytetu Pogranicza. Pełniąc funkcję rektora UwB, uzyskał w 2007 roku zgodę rządu Republiki Litewskiej na powołanie w Wilnie Filii Uniwersytetu w Białymstoku, która funkcjonuje do dziś. Obecnie władze Litwy szczytą się tą Uczelnią, podkreślając wartość tolerancji, otwartość i realizację potrzeb obywateli

litewskich pochodzenia polskiego. W 2010 roku, z inicjatywy Profesora, powołano Instytut Studiów Wschodnich – placówkę badawczą skupiającą wysokiej klasy specjalistów z wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Ponadto Profesor współpracował systematycznie z uczelniami w Białorusi i Ukrainie. Za działalność na rzecz rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie w 2010 roku uhonorował Go doktoratem *honoris causa*.

Będąc rektorem UwB, przyczynił się w latach 2005–2012 do nadania – w uznaniu zasług w obszarze nauki i życia społeczno-politycznego – tytułu doktora *honoris causa* między innymi Prezydentowi RP na Uchodźstwie – Ryszardowi Kaczorowskiemu, profesorowi Andrzejowi Wyczańskiemu, profesorowi Andrzejowi Stelmachowskiemu, zwierzchnikowi Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – Metropolicie Sawie, profesorowi Marcelowi Morabito, Metropolicie Białostockiemu ks. profesorowi Edwardowi Ozorowskiemu.

Profesor podejmował intensywne starania na rzecz przekształcenia kierowanej przez siebie Uczelni w Białymstoku w nowoczesny kampus uniwersytecki. Budowa kampusu, rozpoczęta w 2009 roku, była ukoronowaniem i urzeczywistnieniem idei przejścia od roli uniwersytetu regionalnego do roli uniwersytetu wschodnioeuropejskiego będącego swoistym pomostem między Europą Zachodnią i Wschodnią. Jego idea Uniwersytetu jako funkcji aktywnego kreatora wizerunku miasta oraz regionu i zarazem potencjału pogranicza wdrażana podczas kadencji rektorskich jest rozwijana przez Jego następców.

Za swoje zasługi Profesor został uhonorowany wieloma odznaczeniami i tytułami:

- postanowieniem Prezydenta RP z 3 października 1997 roku odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, a postanowieniem Prezydenta RP z 9 sierpnia 2004 roku – Złotym Krzyżem Zasługi;
- w 2007 roku MEN przyznało Mu Medal Komisji Edukacji Narodowej;
- postanowieniem Prezydenta RP z 30 czerwca 2009 roku, za wybitne zasługi w propagowaniu wiedzy o wspólnym dziedzictwie historycznym narodów tworzących Rzeczpospolitą Obojga Narodów, został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski;
- w 2012 roku został odznaczony medalem „Zasłużony dla Tolerancji” Fundacji Ekumenicznej za wybitne osiągnięcia w krzewieniu idei tolerancji;
- w 2012 roku został odznaczony brązowym medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”;
- w 2018 roku otrzymał Nagrodę Marszałka Województwa Podlaskiego za różnorodność podejmowania działań i inicjatyw na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania zróżnicowanych kulturowo społeczeństw;
- w 2019 roku otrzymał medal Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w dowód uznania szczególnych zasług na rzecz rozwijania nauk pedagogicznych oraz popularyzacji ich osiągnięć;
- w 2022 roku został odznaczony medalem Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM za zasługi dla rozwoju pedagogiki współczesnej.

*

Profesor Jerzy Nikitorowicz ma bardzo duże zasługi w rozwoju badaczy i ogólnie pedagogiki międzykulturowej uprawianej w Uniwersytecie

Śląskim, w którym od ponad trzech dekad funkcjonuje Cieszyńska Naukowa Szkoła Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, kierowana przez prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego. Zapoczątkowana w latach 90. ubiegłego stulecia systematyczna naukowa współpraca ośrodków cieszyńskiego i białostockiego zaowocowała wieloma różnymi formami, spośród których wskazać należy na:

- bogate tradycje wspólnych działań od 1994 roku w Federacji Społecznych Zespołów Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, potem od 2004 roku w ramach Zespołu/Sekcji Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN oraz Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej;
- współorganizowanie na polsko-czeskim pograniczu na Śląsku Cieszyńskim cyklicznych, międzynarodowych konferencji naukowych w ramach projektu „Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie” (ostatnia to XXVI edycja), podczas których Profesor wraz ze swoim Zespołem prezentował rezultaty wielu badań naukowych dotyczących między innymi społecznych, pedagogicznych i kulturowych uwarunkowań rozwoju i wychowania dzieci, młodzieży i dorosłych żyjących w środowiskach zróżnicowanych kulturowo, kwestii przemian społeczno-cywilizacyjnych, edukacji szkolnej, problemów kształtowania się tożsamości, teorii i modeli badań międzykulturowych, a także przygotowania nauczycieli i pedagogów do pracy w społecznościach wielokulturowych;
- realizowanie - wspólnie z ośrodkiem opolskim - projektu badawczego finansowanego przez KBN „Poczucie tożsamości narodowej i plany życiowe mieszkańców pogranicza”, którego efektem były liczne publi-

- kacje oraz praca doktorska obroniona przez pracownika cieszyńskiego Wydziału;
- złożenie jako konsorcjum UŚ-UwB wniosku do Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursów OPUS i MAESTRO nt. „Kapitał społeczno-kulturowy szkół z polskim językiem nauczania w Europie Wschodniej: strategie kulturalizacyjne – zachowania tożsamościowe – dystans kulturowy”;
 - wykłady gościnne Profesora Jerzego Nikitorowicza dla społeczności akademickiej w Cieszynie, w tym dla studentów Koła Edukacji Międzykulturowej;
 - wieloletni udział Profesora w kształceniu cieszyńskiej kadry naukowej w formie seminariów metodologicznych, poświęconych między innymi prezentowaniu indywidualnych projektów badawczych, metodologii badań pedagogicznych, w tym orientacji teoretycznych i obszarów działalności edukacyjnej, jak również teoriom i modelom przydatnym w badaniach międzykulturowych;
 - nieocenioną pomoc merytoryczną i organizacyjną Profesora, udzielaną podczas prowadzenia badań na pograniczu polsko-ukraińsko-białorusko-litewskim przez pracowników z ośrodka cieszyńskiego w latach 2000–2018;
 - pełnienie funkcji recenzenta w postępowaniach i przewodach dotyczących przyznania tytułu profesora, stopnia naukowego doktora habilitowanego i doktora, które realizowali liczni pracownicy Uniwersytetu Śląskiego, Instytutu Pedagogiki.

*

Nadanie prof. dr. hab. Jerzemu Nikitorowiczowi tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach będzie wyrazem szacunku i uznania dla Jego znaczących i nowatorskich dokonań naukowo-badawczych w dziedzinie nauk społecznych i subdyscyplinach pedagogika międzykulturowa i etnopedagogika oraz dla Jego Osoby jako Mistrza licznej grupy pracowników nauki, w tym pracowników naszego Uniwersytetu.

Z pełnym przekonaniem popieram decyzję Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 28 listopada 2023 roku w sprawie nadania Panu Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi tytułu doktora *honoris causa*.

Review of scientific achievements
of Professor Jerzy Nikitorowicz
prepared in connection with the proceedings
for granting the title of doctor *honoris causa*
of the University of Silesia in Katowice

Cieszyn–Katowice, February 10, 2024

The University has an important mission to fulfil – to protect the shared heritage, the borderland of cultures shaped since the era of the Jagiellonian dynasty, and the mission related to the protection of the natural environment, education of young people, scientific and administrative staff oriented on the broadly understood problems of the borderland and at the same time the eastern gates of the European Union¹.

The task of the University is to shape an open identity, to learn throughout life about oneself and others, to experience others, to enrich each other and the surrounding diversity².

The Great Charter of Universities (Magna Charta Universitatum), which was signed in Bologna in 1988 by the rectors of European universities,

- 1 Pomost między Europą Zachodnią a Wschodnią. Rozmowa z Prof. dr hab. Jerzym Nikitorowiczem, JM Rektorem Uniwersytetu w Białymstoku, przeprowadzona przez P. Bielaka, „Rzeczpospolita”, 27.02.2006, dodatek „Rektorzy o swoich uczelniach”.
- 2 J. Nikitorowicz, Wyzwania i zadania współczesnego uniwersytetu z perspektywy edukacji międzynarodowej, in: *Kultura edukacji szkoły wyższej – różnorodne perspektywy. Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności*, ed. E.J. Kryńska, M. Głoskowska-Sołdatow, A. Kienig, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2015, pp. 207–208.

states that the university is an autonomous institution performing an essential function in the development of societies, creating, researching, and transmitting culture in its scientific and didactic activities, which are inextricably linked. The university represents one of the most significant institutions of European civilization, continually striving to maintain its centuries-old mission of conducting scientific research and offering academic-level education³. Such an understanding of the essence and functions of the university is reflected in the words of Professor Jerzy Nikitorowicz, whom the University of Silesia in Katowice intends to honour with the highest academic dignity – the title of doctor *honoris causa*, awarded to outstanding researchers for their contributions to the development of science, culture and civilization.

Being entrusted by His Magnificence, the Rector, and the Esteemed Senate of the University of Silesia in Katowice with the role of the reviewer of Professor Jerzy Nikitorowicz's achievements, I consider it an exceptional honour and a special distinction, due to the scientific work and personal qualities of the Professor, which I hold in high regard. Our scientific paths "intertwined" in the early 1990s, in the initial period of political, social, and cultural transformation taking place in our country and the appointment in 1994 – on the initiative of Prof. Tadeusz Lewowicki – Federation of Social Research Teams of Culture and Borderland Education, contributing to the institutional creation and development of the environment of intercultural pedagogues. Over the next thirty-five years, they transformed into

³ D. Antonowicz, *Uniwersytet. Od korporacji do instytucji*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2002, no. 4, pp. 513–537.

well-known and respected scientific schools, among which stands out the Białystok Scientific School of Intercultural Education – founded and created by Jerzy Nikitorowicz. Its essence is the study of multiculturalism and interculturalism, in which Podlasie and its culture are holistically understood and whose borderland tradition is a cultural heritage that can enrich and inspire, be a source of “great thought” for the whole region, our country and Europe⁴.

*

From the very beginning, the life and scientific activity of Prof. Jerzy Nikitorowicz have been associated with the cultural borderland of Podlasie and characterized by a peculiar “immersion” in the borderland of cultures and being a borderland man. Starting from his childhood spent in Mielnik nad Bugiem, through school years and studying at the Pedagogical High School in Bielsk Podlaski, enabling him to experience Polish, Ukrainian and Belarusian culture, until adult life in Białystok⁵, a city characterized by several centuries of cultural diversity – the biography of Professor was

- 4 *Żaden solista w drużynie bez gry zespołowej nic nie wskóra. Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz, rektor Uniwersytetu w Białymstoku w latach 2005–2012*, in: *Uniwersytet w Białymstoku. Dzieje. Ludzie. Opowieści*, ed. K. Korotkich, C. Kuklo, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2022, pp. 157–190.
- 5 *Wzrastanie, czyli o budowaniu własnej tożsamości. Jerzy Nikitorowicz w rozmowie z Wioletą Danilewicz i Alicją Korzeniecką-Bondar*, in: *Człowiek pogranicza. Wyzwania humanistycznej edukacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Nikitorowiczowi*, ed. M. Sobecki, D. Misiejuk, J. Muszyńska, T. Bajkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, pp. 16–18.

and is still an important determinant of his multidimensional identity of his own, social and scientific identity.

Jerzy Nikitorowicz is a graduate of the Adam Mickiewicz University in Poznań, Faculty of Philosophy and History, major in pedagogy. In 1975, he defended his master's thesis with distinction, written under the supervision of Prof. Heliodor Muszyński and took advantage of the offer of employment at the Higher Pedagogical School in Słupsk, where he worked until 1978 as an assistant trainee and assistant under the scientific supervision of Assoc. Prof. Barbara Żechowska, a known and valued Professor dealing with didactics and pedeutology, later professionally associated with the University of Silesia in Katowice.

He obtained his doctoral degree in humanities in 1983 at the University of Warsaw. His doctoral dissertation, written under the scientific supervision of Prof. Helena Izdebska, was published in a shortened version in the form of a book titled *The child's participation in the organization of family life*. He was awarded the academic degree of habilitated doctor in the field of social pedagogy and family sociology in 1993 by the Adam Mickiewicz University in Poznań. In 2001, he obtained the academic title of professor of humanities, and in 2005 – the position of full professor at the University of Białystok. He was also a trainee at the University of Edmonton in Canada in 1995 and a scholarship holder at the University of Cambridge in 1998.

Professor Jerzy Nikitorowicz has been associated with the academic environment of Białystok since 1987. There, he worked initially at the Branch of the University of Warsaw, and since 1997 – at the University of Białystok. He acted for his environment with exceptional commitment, performing the following functions:

- dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology, initially at the Branch of the University of Warsaw, and then at UwB in 1993-2005,
- rector of the University of Białystok for two terms – in 2005-2012,
- head of the Department of Intercultural Education,
- head of the Department of Intercultural Education, currently the Department of Intercultural and Elementary Education.

Professor also held numerous positions, contributing to the broader academic community. Among others he was:

- expert of the National Accreditation Commission of the Ministry of National Education and Sport,
- vice-chairman of the Conference of Rectors of Polish Universities (KRUP) in 2008-2012, in the term of office led by the Rector of the University of Silesia, Prof. Wiesław Banyś,
- member of the Central Commission for Degrees and Titles, Section I of the Humanities and Social Sciences (in 2019-2020).

Since 2003, Professor has been the President of the Section of Pedagogy of Culture and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences, in the current, ending term of office, he is a member of the Presidium of the Polish Academy of Sciences, in the previous two he was the secretary.

His activities for the development of Polish-Ukrainian scientific cooperation were honoured in 2019 with the election of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine as a foreign member.

*

Professor's scientific activity has resulted in a very rich body of work. His interests are situated in several areas: social pedagogy, sociology of

the family, regional education, teacher training and development, and the area of greatest importance to Professor – multi- and intercultural education. Scientific achievements of Prof. Jerzy Nikitorowicz include a total of about 230 publications, including 10 author's books, over 30 volumes of edited and co-edited collective works and almost 200 articles, dissertations, research reports, reviews and other studies in Polish and foreign works and journals. Professor's works have been published in many languages, including English, German, Belarusian, Ukrainian, Russian, Bulgarian, and Lithuanian.

The most important authorial monographs of Professor are:

- *Socjalizacja i wychowanie w zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie rodzinach Białostoczczyzny*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1992.
- *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995.
- *Młódzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000.
- *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, II wydanie 2007.
- *Edukacja regionalna i międzykulturowa* [seria Pedagogika Wobec Współczesności], Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010.
- *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017.

- *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

Professor's scientific activities of a particularly innovative nature are creative achievements for Polish science, including pedagogy. These include, but are not limited to:

- establishment of the Department of Intercultural Education, then the Department of Intercultural Education in 1995 at the Branch of the University of Warsaw (one of the first Departments and one of the first Chairs of this type after the political change) and development of the original educational program "Intercultural Education", "Regional Education", cultural sensitization program "Towards cultural identity",
- creation of the afore-mentioned Białystok School of Intercultural Education,
- shaping contemporary theoretical and methodological orientations in pedagogical sciences, especially in intercultural studies,
- development of the concept of the "borderland" and "borderland man" categories and their adaptation to intercultural pedagogy,
- development of the Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI) and its empirical verification,
- development of theoretical, methodological, and practical foundations of a new pedagogical subdiscipline - ethnopedagogy.

Created and systematically developed since the early 1990s by Jerzy Nikitorowicz, the Białystok School of Intercultural Education occupies a very high position among similar schools created for over three decades at various Polish universities, including the University of Silesia. Professor and his colleagues consistently point to the assumptions and ideas of

intercultural education. He presents new educational tasks in a pluralistic society, strategies of education and directions of educational policy in selected countries, as well as schooling of local minorities and the legal foundations of their functioning. For many years, this School has been an integral component of the scientific community in Poland and abroad, it is distinguished by its own, peculiar microculture and is a form of scientific and research work that the University of Białystok can boast of⁶.

The Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI) developed by Professor in many years of research is an important pedagogical perspective in the search for regularities conditioning the formation of a sense of identity in the context of multiculturalism and in a holistic and the same time comparative approach to processes and phenomena occurring in culturally diverse environments. At the same time, it is an outstanding achievement in the field of creating pedagogical scientific knowledge, i.e. in building theory and improving scientific methods. Its essence lies in the individual's awareness during the process of forming a complex, multiscope, and multidimensional identity, which Professor regards as a creative effort of the individual to mitigate tensions and contradictions between the fixed, inherited elements resulting from social roots in the family and local community, identifications with significant

6 D. Misiejuk, M. Sobecki, *Krótką historia Katedry Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, no. 1, pp. 199–210; *Katedra Edukacji Międzykulturowej*, in: *Tempora mutantur et nos mutamur in illis... XL lat Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku*, ed. M. Sobecki, A. Korzeniecka-Bondar, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2017, pp. 27–31.

people and groups, symbols, and native values, and the variable, acquired elements resulting from reactions and interactions, social roles and positions, as well as experiences of participation in a multicultural world. The distinguished three scopes of identity (inherited, individually shaped, and socially realized) may take on a different character and appear successively as phases-stages in the process, as well as exist independently or constitute diverse hierarchical systems in development⁷. Thanks to this concept, Polish intercultural pedagogy has – which seems to be an uncommon phenomenon in science – its own original theoretical proposal, which is successfully used by intercultural researchers, among others, to construct theoretical assumptions, research methodology and interpretation of the obtained results.

In the newly established sub-discipline of pedagogy – ethnopedagogy – that Jerzy Nikitorowicz has been developing for several years, he organizes current thinking on issues related to multiculturalism and intercultural education. He draws attention to the important fact that the current research on multiculturalism and the effects of the functioning ideology of multiculturalism shows the need to develop a new concept of a culture of knowledge about oneself and others, which can and should be undertaken by representatives of the currently developing intercultural education. In this context, it presents the main tasks of this education related to the creation of new trends in human development and culture:

⁷ *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, pp. 347, 352.

- 1) regional tradition and culture, or the trend related to the acquisition of family-local-parish identity,
- 2) national cultures and the formation of national identity,
- 3) state culture, regarding the creation of civic ties with the state,
- 4) cultural and civilizational dialogue (internal and external), and otherwise a trend creating a multi-faceted individual and social identity,
- 5) symmetrical acculturation, among others, as a result of mobility and migration movements in the world.

Professor in his ethnopedagogy made an important “step” – he faced the contemporary challenge for educators of transcending the boundaries of the discipline, identified problems and phenomena that require engagement, analysis, and attempts at solutions necessitating the interdisciplinarity of the humanities and social sciences. He fostered borderland thinking, simultaneously indicating new perspectives for interpreting and studying borderland culture/cultures.

The theoretical proposals developed by Jerzy Nikitorowicz are currently gaining importance in the context of the current geopolitical situation of our country, Europe, and the world. Conducting responsible intercultural education creates the opportunity to discover and understand oneself from the perspective of noticing and evaluating Others, and thus becomes a humanistic quality of human activities and way of life. Already in 1995, Professor emphasized that intercultural education as a process of dialogue of cultures protects on the one hand – against globalization and homogenization, and on the other – against local nationalisms. It is an education “between” what is on the borders and can belong to two cultures, overlapping each other. It shapes openness and tolerance and renounces

the sense of cultural superiority in favour of mutual exchange of values and care for the common inheritance of cultural heritage⁸.

*

Professor Jerzy Nikitorowicz (in 2010–2012) led many research projects and participated in many of them. There were, among others: “Socialization and upbringing in religiously and ethnically diverse families in the Białystok region”, “Basic directions of education development in the Niemen Euroregion”, “Polish culture on the eastern borderlands: transmission of cultural heritage of national minorities”, “Sense of national identity and life plans of borderland residents” or “Competences for intercultural communication in the aspect of the traditional culture of the region and migration processes”. The participation of Professor in the education and promotion of scientific staff is extremely significant. He is the supervisor of 12 doctoral dissertations. His mentees include one full professor and six university professors. He was appointed to act as a reviewer in over 10 cases for the award of the title of professor, in over 20 – for the award of the degree of habilitated doctor, in over 40 doctoral dissertations. He has supervised more than 200 bachelor’s theses and 500 master’s theses in the field of pedagogy. He has also repeatedly served as a reviewer in doctoral and habilitation proceedings and in the procedure for granting the title of professor – carried out by employees of the Institute of Pedagogy of the University of Silesia in Katowice.

8 J. Nikitorowicz, *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995, p. 9.

He is a member of many national and foreign societies, organizations and institutions, including the Association of Professors of Slavonic Countries (APSC), International Academy of National Minorities Research, Polish Pedagogical Society, Association of Intercultural Education, a member of many scientific councils and editorial committees of recognized scientific journals, including quarterly journals published at the University of Silesia – “Intercultural Education” and “The New Educational Review”.

It is worth emphasizing that the scientific activity of Professor Jerzy Nikitorowicz resulted not only in conducting theoretical studies and research explaining the functioning of communities in the perspective of the idea of the borderland, but was also implemented in the practice of socio-cultural life of the Podlasie region. In this area, he created both a high culture of scientific life and a culture of organizational and social life.

Professor Jerzy Nikitorowicz since the early 1980s, has participated in educational activities for the benefit of the environment, conducted, among others, by the Society for Universal Knowledge in Białystok, managing the Club of Knowledge and Contemporary Thought. Since 1983, being a member of the Polish Pedagogical Society in the Białystok branch of the PTP, he has undertaken initiative activities related to the organization of conferences and seminars, represented the members of the Białystok PTP at pedagogical congresses, etc. In addition, he actively participated and continues to participate in the process of teacher education and professional development, working in committees for professional specialization degrees and as the chairman of the Program Council of the Teacher Training Complex in Białystok.

In addition, Professor participated in team research conducted by the Department of Social Pedagogy and the Pedagogy Section of the Humboldt University in Berlin on the conditions of family and school functioning in diverse environments. Since 1985, after a positive assessment of the research concept regarding socialization and upbringing in culturally diverse communities of the Białystok region, he became the implementer of research topic No. 13 under CPBP 09.02., coordinated by Prof. dr hab. Zbigniew Tyszka. In addition, he conducted research on the family determinants of students' school achievements as part of CPBP 08.17., coordinated by Prof. dr hab. Jerzy Niemiec.

Since 1994, Professor Nikitorowicz has been the initiator and organizer of international conferences under the slogan "Intercultural education". During his tenure as the dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology at the University of Białystok's branch, in cooperation with "Wspólnota Polska," the Faculty has conducted studies in Grodno, Belarus, for 20 years, in study programs including preschool, early school, and cultural studies.

The implementation of the idea of the University of the Borderland by Professor Jerzy Nikitorowicz deserves special attention and recognition. In 2007, as the Rector of UwB, he obtained the consent of the government of the Republic of Lithuania to establish a branch of the University of Białystok in Vilnius, which operates to this day. Currently, the Lithuanian authorities pride themselves on this University, emphasizing the value of tolerance, openness and meeting the needs of Lithuanian citizens of Polish origin. In 2010, on the initiative of Professor, the Institute of Eastern Studies was established – a research institution bringing together high-class specialists from many fields and scientific disciplines. In addition,

Professor cooperated systematically with universities in Belarus and Ukraine. For his contributions to the development of science and higher education, the Yanka Kupala State University of Grodno honoured him with an honorary doctorate in 2010.

As the rector of UwB, in 2005–2012 he contributed to awarding – in recognition of his merits in the field of science and socio-political life – the title of doctor *honoris causa* to, among others, the President of the Republic of Poland in Exile – Ryszard Kaczorowski, Professor Andrzej Wyczański, Professor Andrzej Stelmachowski, Head of the Polish Autocephalous Orthodox Church – Metropolitan Sawa, Professor Marcel Morabito, Metropolitan of Białystok – Fr. Professor Edward Ozorowski.

Professor made intensive efforts to transform the institution he led in Białystok into a modern university campus. The construction of the campus, launched in 2009, was the culmination and realization of the idea of transition from the role of a regional university to the role of an Eastern European University, which is a kind of bridge between Western and Eastern Europe. His idea of the University as a function of an active creator of the image of the city and the region and, at the same time, the potential of the borderland implemented during the rectorial terms is developed by his successors.

For his merits, Professor was honoured with numerous awards and titles:

- by decision of the President of the Republic of Poland of October 3, 1997, awarded with the Silver Cross of Merit, of August 9, 2004 – the Golden Cross of Merit.
- In 2007, the Ministry of National Education awarded him the Medal of the National Education Commission.

- By the decision of the President of the Republic of Poland of 30 June 2009, he was awarded the Officer's Cross of the Order of Polonia Restituta for outstanding merits in promoting knowledge about the common historical heritage of the nations forming the Republic of Both Nations.
- In 2012, he was awarded the "Meritorious for Tolerance" medal of the Ecumenical Foundation for outstanding achievements in promoting the idea of tolerance.
- In 2012, he was awarded a bronze Gloria Artis Medal for Merit to Culture.
- In 2018, he received the Award of the Marshal of the Podlaskie Voivodeship for the diversity of taking actions and initiatives for the peaceful coexistence and cooperation of culturally diverse societies.
- In 2019, he received the medal of the Polish Pedagogical Society in recognition of his special contribution to the development of pedagogical sciences and the popularization of their achievements.
- In 2022, he was awarded the medal of the Faculty of Educational Studies of the Adam Mickiewicz University for his services to the development of contemporary pedagogy.

*

Professor Jerzy Nikitorowicz has made significant contributions to the development of researchers and to intercultural pedagogy practised at the University of Silesia, where the Cieszyn Scientific School of Borderland Culture and Education Studies has been operating for over three decades, led by Prof. dr hab. Tadeusz Lewowicki. The systematic scientific cooperation of the Cieszyn and Białystok centres, initiated in the 1990s,

resulted in many different forms, among which the following should be pointed out:

- rich traditions of joint activities since 1994 in the Federation of Social Research Teams on Borderland Culture and Education, later from 2004 within the Team/Section of Cultural Pedagogy and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences (PAN) Committee on Pedagogical Sciences, and the Association for the Support of Intercultural Education,
- co-organizing cyclical international scientific conferences on the Polish-Czech borderland in Cieszyn Silesia as part of the project “Intercultural education in Poland and in the world” (the last one is the 26th edition), during which the Professor and his Team presented the results of many scientific studies on, among others, social, pedagogical and cultural conditions for the development and education of children, adolescents and adults living in culturally diverse environments, issues of socio-civilizational changes, school education, problems of identity formation, theories and models of intercultural research, as well as the preparation of teachers and educators for work in multicultural communities,
- implementing - together with the Opole centre - a research project funded by the Committee for Scientific Research (KBN) “The Sense of National Identity and Life Plans of Borderland Residents,” which resulted in numerous publications and a doctoral thesis defended by a staff member of the Cieszyn Faculty,
- submitting, as a consortium of the University of Silesia (UŚ) and the University of Białystok (UwB), an application to the National Science

Center within the framework of the OPUS and MAESTRO competitions on the subject of “Socio-cultural capital of schools with Polish as the language of instruction in Eastern Europe: cultivation strategies – identity behaviours – cultural distance”,

- guest lectures by Professor Jerzy Nikitorowicz for the academic community in Cieszyn, including students of the Intercultural Education Circle,
- long-term participation of Professor in the education of the Cieszyn academic staff in the form of methodological seminars, devoted, among others, to presenting individual research projects, pedagogical research methodology, including theoretical orientations and areas of educational activity, as well as theories and models useful in intercultural research,
- invaluable substantive and organizational assistance of Professor, provided during research on the Polish-Ukrainian-Belarusian-Lithuanian border by employees from the Cieszyn centre in the years 2000–2018,
- a reviewer in proceedings concerning the conferment of the title of professor, the scientific degrees of habilitated doctor, and doctor, pursued by numerous employees of the University of Silesia, Institute of Pedagogy.

*

Granting Professor Jerzy Nikitorowicz the title of doctor *honoris causa* of the University of Silesia in Katowice will be an expression of respect and recognition for his significant and innovative scientific research achievements in the field of social sciences, and in the sub-disciplines of

intercultural pedagogy and ethnopedagogy, as well as for His Person as a Master to a large group of scientific workers, including employees of our University.

I fully support the decision of the Senate of the University of Silesia in Katowice of November 28, 2023, to grant Professor Jerzy Nikitorowicz the title of doctor *honoris causa*.

Wykład Laureata
Laureate address

Białystok, 20 lutego 2024 roku

Magnificencjo Rektorze,
Wysoki Senacie,
Dostojni Goście,
Szanowni Państwo, Koleżanki i Koledzy,

dziękuję Koleżankom i Kolegom reprezentującym środowisko akademickie Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach za liczne spotkania od wielu już lat. To one doprowadziły do spotkania dzisiejszego, które traktuję za Zbigniewem Kadłubkiem, jako esencję przyjaźni wolnych ludzi: „... ze spotkania wyrasta przyjaźń, w nim się umacnia”¹. Spotkanie tworzy nową jakość. Za tę nową jakość dzisiejszego spotkania pięknie dziękuję Magnificencji – Rektorowi Uniwersytetu Śląskiego, prof. Ryszardowi Koziołkowi, Senatorom UŚ, prof. Zenonowi Gajdzicy – dziekanowi Wydziału Nauk Społecznych, członkom Rady Dyscypliny. Serdecznie dziękuję

1 Z. Kadłubek, *Veni!*, w: A. Kunce, Z. Kadłubek, *Mysleć Śląsk. Wybór esejów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007, s. 129.

prof. Ewie Jarosz, prof. Ewie Ogrodzkiej-Mazur, prof. Tadeuszowi Lewowickiemu, prof. Zenonowi Jasińskiemu – znanym i cenionym autorytetom, z którymi miałem szansę i wielką przyjemność długoletniej współpracy.

Dziękuję Koleżankom i Kolegom z mojego Uniwersytetu, Wydziału, Katedry, pracownikom administracji, biblioteki, studentom i doktorantom, wszystkim, którzy podejmowali i realizowali idee, zasady i wartości wielo-, między- i transkulturowości, wprowadzając je do społecznej rzeczywistości, między innymi organizując nieformalne studia w Grodnie, w Białorusi, i formalne w Litwie, w Wilnie.

Dziękuję Kochanej Żonie za organizację życia rodzinnego, przejawianą troskę, wsparcie i zrozumienie, za wspólnie realizowane wartości, zainteresowania i zamiłowania, oddanie rodzinie. Dziękuję Dzieciom i Wnukom za ich uśmiech i radość, tak ważne w pokonywaniu różnego rodzaju trudności, wspólnie spędzany czas, możliwość przebywania razem, gry, zabawy, muzykowanie, czytanie, śpiewanie, pływanie, rower, piłkę i tyle innych.

Dziękuję wszystkim Gościom, którzy przyjęli zaproszenie Magnificencji Rektora i przybyli na dzisiejsze spotkanie, Koleżankom i Kolegom z wielu ośrodków akademickich, członkom Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej, członkom Sekcji Pedagogiki Społecznej i Sekcji Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

Podczas tego spotkania chciałbym zwrócić uwagę na szczególnie, moim zdaniem, problem edukacji międzykulturowej – **zjawisko pogranicza tożsamościowego**. Jest ono wynikiem ustawicznych interakcji z Innymi, całej gamy zapożyczeń treści kulturowych, wartości, wzorów, norm – zapożyczeń mniej lub bardziej świadomych, symetrycznych czy jednostronnych.

W efekcie kreująca się tożsamość stanowi swoistą agorę, która funkcjonuje jako rezultat zachodzących procesów interakcji, akulturacji, adaptacji, ustawicznego rozbudowywania repertuaru kultury odziedziczonej. Umożliwia godzenie racji, tradycji, prawdy mojej i Innego, a przede wszystkim nie dopuszcza do powstania płytkiej, powierzchownej tożsamości. Przeciwstawia się zamykaniu w swoich bańkach, wskazuje na potrzebę „wychynięcia poza nie” w celu poznania i zrozumienia doświadczeń i myśli Innych². Uczy nas odkrywania siebie, wyrażania zdziwienia i zadziwienia w procesie poznawania Innych, rozumienia rozterek i wyrzeczeń, niepoddawania się manipulacji, sterowaniu czy nadposłuszeństwu wobec władzy itp.

Kształtowaniu się tożsamości pogranicza sprzyja także deterytorializacja tożsamości jednostki, powodująca wzrost świadomości odrębności, jej wyobrażenie i potrzebę realizacji. Grupy wspólnotowe mogą się realizować na odległość – on-line, wyrażać swoją aktywność za pośrednictwem sieci – Internetu, co nie dopuszcza do rozleniwienia umysłu, wyzwala czujność, porusza i pobudza wyobraźnię, motywuje do nieustannego wysiłku określania siebie oraz podejmowania trudu poznania siebie i Innych, wzajemnego zrozumienia, współpracy i współdziałania z Innymi. Lech Witkowski wskazuje na potrzebę budowania tzw. tożsamości hybrydalnej poszerzonej o wiele horyzontów odniesień kulturowych, która przyczyni się do sprawnego poruszania się w świecie kulturowego bogactwa różnic³.

2 O. Tokarczuk, *Człowiek na krańcach świata*, „Polityka” 2020, nr 40, s. 16.

3 L. Witkowski, *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, s. 180.

Jedynie życie „na progu”, bycie „pograniczne” pozwala na bycie otwarte i pełne, bycie twórcze i rozwojowe. Dlatego tak ważna była i jest w edukacji międzykulturowej idea Michaiła Bachtina „otwarcia ku pograniczu”⁴.

Jak wskazywał ks. Józef Tischner, na granicy – pograniczu można zgłupieć albo zmądrzeć. „Kto głupi, a postawi się go blisko granicy, to zostanie jeszcze głupszy, a kto mądry, ten zobaczy wielkie horyzonty i wielki świat. ... Pogranicze może człowieka albo zawęzić, albo poszerzać”⁵.

Niezbędna i konieczna w tym „poszerzaniu” jest edukacja, dlatego to „poszerzanie” traktuję jako szczególnie istotne wyzwanie teleologiczne, aksjologiczne, epistemologiczne i ontologiczne, związane z licznymi problemami bycia i realizowania się we współczesnym świecie, funkcjonowania wobec wielorakich zagrożeń współczesnego świata, ukierunkowania ku świadomej integracji tożsamości, aby zgodnie ze wskazaniem Cypriana Norwida „czynić pokój” wewnątrz i na zewnątrz oraz kreować paradygmat współistnienia kultur w naszej świadomości⁶, łącząc go z paradygmatem dialogu, filozofią dialogu Emmanuela Lévinasa, Martina Bubera, Józefa Tischnera, Barbary Skargi, innych.

Nie ulega wątpliwości, że współczesny świat jest miejscem częstych i licznych sytuacji uwikłania tożsamościowego. Oskarżamy się wzajemnie, ustawicznie poszukujemy winnych, walczymy o symbole i symbolami, zwalczamy się, tak jakbyśmy przebywali w otwartym zwierzyńcu, w którym nie ma zabezpieczeń, autorytetów, norm, zasad, kierunków

4 Tamże, s. 79.

5 J. Tischner, *Mądrość człowieka gór*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2019, s. 120.

6 J. Nikitorowicz, *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

poruszania się. Aby nie ulec tej **metaforze zwierzyńca**, coraz wyraźniej i bardziej zdecydowanie winniśmy podejmować działania ochraniające naszą otwartą tożsamość. Agnieszka Holland wskazywała na ten problem jako szczególne wyzwanie; nie poddać się naciskom, nie dać się zmiażdżyć, ocalić swój sposób myślenia, swoją wizję, opancerzyć się, stwardnieć i jednocześnie nie zniszczyć w sobie wrażliwości⁷. Dlatego należy uświadomić sobie i promować wartość Platonijskiej „sztuki mądrych rozmów” czy Heideggerowskiego „zapytywania” o wartość i sens, dokonywać namysłu, myśleć personalistycznie i interakcjonistycznie, stawać w wietrze myśli, jak mawiała Hannah Arendt. Konieczne jest zrozumienie, że „Moja tożsamość jest określona przez zobowiązania i identyfikacje, które zapewniają ramy i horyzont, w którego obrębie mogę próbować ustalić w każdym konkretnym przypadku, co jest dobre lub cenne, co powinno zostać zrobione, co aprobuję lub czemu się sprzeciwiam. Jest to więc horyzont, w którego ramach zajmuję określone stanowisko”⁸. Niepodjęcie tego wyzwania to „przeistoczenie się w przedmiot dla innych, łatwy w manipulacji, niestawiający oporu i nieraz poddający się innej silnej ręce, gdy tylko ta ręka nadaje mu jakiś kształt bycia. We władczej ręce innego rysuje się możliwość odnalezienia własnego Ja, czy jest to ręka mistrza, czy tyrana”⁹. Dlatego od wielu już lat **na naszych spotkaniach staramy się kreować subdyscyplinę pedagogiki wielo-, między- i transkulturowej**, wskazywać,

7 K. Pasternak, *Holland. Biografia od nowa*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2022, s. 128.

8 Ch. Taylor, *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 1989, s. 27.

9 B. Skarga, *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2009, s. 13.

w wyniku prowadzonych badań i analiz, jak z bogactwa kultur korzystać, jak uwrażliwiać na odmienności kulturowe, jak przekazywać je kolejnym pokoleniom, aby niwelować uprzedzenia i stereotypy, megalomanię i ksenofobię, aby wypracować i realizować paradygmat współistnienia.

Esencji naszych spotkań upatruję nie tyle w fakcie bycia, współbycia z drugim, współistnienia obok, ile w fakcie bycia dla drugiego, dzielenia się z nim własnym istnieniem, otwartością do wysłuchania, wyrażania szacunku, chęcią zrozumienia i porozumienia, aby ukierunkować na polifoniczny dialog kultur, poszukiwanie możliwości współpracy i współdziałania. Jest to szczególnie ważna umiejętność człowieka pogranicza kultur i jego kompetencje (zasoby) tożsamościowe. Istotne podczas naszych spotkań jest jednak miejsce, budowanie świadomości wokół miejsca, zwracanie uwagi na mit miejsca, granice i pograniczności, krainę wielokulturową, często nostalgiczną, rozbrzmiewającą wieloma językami i realizującą się w swojej kulturze. Istotne są historia, losy i przeżycia jednostek i grup etnicznych czy wyznaniowych doświadczających marginalizacji, wyobcowania, wykluczenia ze wspólnoty narodowej czy państwowej, problem traumy wojennej, cierpień, ludobójstwa.

Konieczną wartością niezbędną we współczesnym świecie jest otwartość kultur, która nie oznacza jednocześnie braku selekcji przyswajanych elementów kultury. Tylko aprobujące zwrócenie się w stronę innych kultur, prawdziwie personalistyczne spojrzenie na człowieka¹⁰, na inne społeczeństwa, jest w stanie dać podstawę do budowania nowej przestrzeni

10 K. Olbrycht, *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.

międzykulturowej. Nie może to jednak oznaczać bezkrytycznej akceptacji wszelkich wpływów kulturowych. Przyswajanie wartości innych kultur powinno odbywać się na zasadzie otwartości popartej życzliwym krytycyzmem, z jednoczesnym zaakceptowaniem i zaakcentowaniem niezbywalnego prawa każdego człowieka do wolności¹¹.

Jak ważne edukacyjnie są przykłady funkcjonowania tożsamości pogranicznej, przekonują mnie od lat postawy studentów (od niewiedzy i niezrozumienia do uznania i podziwu, od zakłopotania w wartościowaniu i ocenie, kto jest kim, do dumy, że jest także nasz i do tego bogatszy o inne identyfikacje). Przykładem mogą być między innymi Janusz Korczak czy Ludwik Zamenhoff. Uczymy się z ich biografii, jak być jednocześnie Żydem i Polakiem.

Korczak, urodzony w polonizującej się żydowskiej rodzinie Goldszmitów, myślał i pisał po polsku, podpisywał się pseudonimem „Korczak”, ale nie wyrzekał się swojej żydowskości i cenił ją. Żydowskie dzieci w Domu Sierot wychowywane były w duchu podwójnej tożsamości – uczyły się języka polskiego i żydowskiego, historii, kultury, tradycji obu narodów, tolerancji wobec odrębności, poczucia, że Polska jest ich Ojczyzną. Za takie myślenie podwojone, podwójną tożsamość, nie akceptowali go ani „prawdziwi” Polacy, ani syjoniści, ani Żydzi ortodoksyjni, ani asymilatorzy.

- 11 E. Ogrodzka-Mazur, *Nowy nieporządek świata a kształtowanie (się) tożsamości globalnej. Ku pedagogice odpowiedzialności w XXI wieku*, w: *Spółeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*, T. 1, *Konteksty teoretyczne*, red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, J. Urban, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń 2009, s. 89.

Czy ten problem, dlaczego tak trudno żyć, być sobą, gdy nie mieścimy się w wyznaczanych ideologicznych schematach, nie trwa do dziś?

Podobnie Zamenhoff, żyjący w epoce wielkich imperiów, w której odradzały i rodziły się narody, a Żydzi podzieleni językami, zwyczajami, rozdarci między asymilacją a syjonizmem, szukali zdefiniowania siebie i swojego narodu w nowej rzeczywistości. Zamenhoff dążył do takiej konstrukcji świata, w którym każdy naród znajdzie miejsce wśród innych narodów, bez konieczności rezygnacji z własnej tożsamości. Lata dzieciństwa w Białymstoku, postrzegane konflikty międzyetniczne, a także problemy grup mniejszościowych utkwily mu tak w pamięci, że szukał dróg ich rozwiązania. Pisał: „Miejsce moich urodzin zdeterminowało całą moją przyszłość. Białystok zamieszkiwali Rosjanie, Polacy, Niemcy i Żydzi. Wszyscy oni rozmawiali innymi językami i byli do siebie wrogo nastawieni. W takim mieście, bardziej niż gdzie indziej, wrażliwa natura czuje ciężar nieszczęść spowodowanych różnorodnością językową. Na każdym kroku przekonywałem się, że różność języków jest jednym, a przynajmniej głównym powodem, który dzieli ludzkość i rozdziera ją na nieprzyjacielskie obozy. Wychowano mnie na idealistę, uczono mnie, że wszyscy są dla mnie braćmi, a przecież na każdej ulicy, na każdym podwórku, z każdym krokiem czułem, że nie ma braci, są jedynie Rosjanie, Polacy, Niemcy, Żydzi i inni”¹².

Obecnie każdy, kto przyjmuje Gości w Białymstoku, najczęściej podkreśla wielokulturowość miasta i wymienia Ludwika Zamenhoffa, jednak

12 W. Żelazny, *Etniczność. Ład - konflikt - sprawiedliwość*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006, s. 212.

jak próbowałem nazwać nasz Uniwersytet jego imieniem, kierując nim przez siedem lat, spotkałem się z niechęcią do dyskusji i milczeniem. Pozostaliśmy więc Uniwersytetem w Białymstoku, bez patrona. Z rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego rozmawiałem przed laty, że moglibyśmy nazywać się Jagiellońskim, wszak mamy „Jagiellonię”.

Analizując naszą historię funkcjonowania w Rzeczypospolitej Wielu Narodów, można wskazać na liczne przykłady pogranicznych tożsamości. Czesław Miłosz w swoich zwierzeniach na temat poszukiwania ojczyzny akcentował: „[...] ja bardzo chętnie uważam się za obywatela Wielkiego Księstwa, aczkolwiek zdaję sobie sprawę, że nie da się go wskrzesić... Z mojej strony więc jest to tylko podkreślenie tradycji Wielkiego Księstwa, próba przywołania świadomości, która jest inna niż świadomość tak zwanych czystych Polaków czy też czystych Litwinów. Mój profesor, Wiktor Sukiennicki, uważał siebie za Litwina o kulturze polskiej, ale takich »zwierząt« już nie ma. Ja wielokrotnie mówiłem o tym, że żaden ze mnie Litwin, skoro po polsku piszę. Natomiast gdybym chciał badać swoje korzenie, to jest jasne, że muzyka litewska na przykład jest dla mnie dziesięciokrotnie bliższa niż polska, ponieważ jest to muzyka, myślę o pieśni ludowej, którą słyszałem w dzieciństwie”¹³.

Miłosz (1911–2004) urodził się jako poddany carskiej Rosji, gdy Polski i Litwy nie było na mapie Europy. Zawsze przyznawał się do dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego, w którym żyli ludzie różnych narodowości i wyznań. Był w konflikcie z endecką konserwatywną Polską za

13 *Poszukiwanie Ojczyzny*, rozmowa Krzysztofa Czyżewskiego z Czesławem Miłoszem, „Krasnogruda” 1993, nr 1, s. 14.

jej stosunek do mniejszości i agresywny klerykalizm. Przeciwstawiał się narodowej megalomanii, zmagał się z narodowo-konserwatywnym nurtem Kościoła. Podkreślał, że jego ojczyzną jest język – język polski. Spierał się z Polską, gdyż nie była mu obojętna. Mógł przecież nie zajmować się nią i powiedzieć, że jest Litwinem albo Niemcem (prababkę miał Niemkę, a jego wuj, Oskar Miłosz, poeta żyjący w latach 1877–1939, wybrał bycie Litwinem, chociaż urodził się we Francji i pisał po francusku). Można powiedzieć, że Miłosz to obywatel świata; na Litwie są środowiska, które uważają go za poetę litewskiego piszącego po polsku, a w USA jest uznawany za jednego z najwybitniejszych poetów amerykańskich.

W Krasnogrudzie, gdzie mieszkała rodzina matki Miłosza, w setną rocznicę urodzin noblisty otwarto Międzynarodowe Centrum Dialogu. Służy ono działalności międzykulturowej, idei budowania mostów, niwelowania dogmatów, stereotypów, otwierania umysłów itp. Ośrodek „Pogranicze – Sztuk, Kultur, Narodów” w Sejnach powołany przez Małgorzatę i Krzysztofa Czyżewskich oraz Międzynarodowe Centrum Dialogu w Krasnogrudzie prowadzą działania edukacyjne w zakresie szeroko rozumianej tolerancji, wypracowując nowatorskie formy poznawania historii i kultury sąsiadów. Uważam, że realizują w praktyce idee heterologii i nowego kosmopolityzmu, promując kultury pogranicza na różnych kontynentach, ukazując możliwości i przykłady współistnienia, zrozumienia i współpracy odmiennych kultur. Jest to twórcze centrum praktyk międzykulturowych opartych na nowatorskich programach artystyczno-edukacyjnych, centrum działające w historycznym pograniczu kultur, w miasteczku zamieszkanym obecnie przez Litwinów, Rosjan-starobrzędowców i Polaków, na pograniczu polsko-litewskim, w wielokulturowym

regionie, w którym żyją Białorusini, Ukraińcy, Romowie, Tatarzy, prawosławni, protestanci, muzułmanie i katolicy, i do którego przybywają w ostatnim okresie imigranci – Czecczeńcy, Ormianie, Ukraińcy, Białorusini, Rosjanie i przedstawiciele innych narodowości.

Organizowane spotkania i dyskusje prowadzone przez Krzysztofa Czyżewskiego pod hasłem „Czyj jest Miłoz” przyczyniły się do poznania i interpretacji jego dzieł: *Zniewolony umysł*, *Rodzinna Europa*, *Psalmy*, *Księga Hioba*. Te ostatnie Miłoz tłumaczył z Biblii w celu ustawicznego dokonywania refleksji nad treścią tych ksiąg i nad słowami, „Są ludzie, którzy zawsze wszystko wiedzą, takich się boję”. Niejednokrotnie zadaje sobie i studentom pytanie: **Czy ślepa wiara przestała potrzebować doświadczenia? Rodzi to kolejne pytania: Kto ma wychowywać i uczyć, jak żyć w niespełnieniu, wychowywać do cieszenia się radością pracy nad sobą, radością wysiłku i pokonywania przeciwności, do ustawicznego prowadzenia dialogu wewnętrznego w ustawicznym procesie stawania się, do ustawicznych negocjacji i dialogu, do postaw zrozumienia i tolerancji?**

W kontekście poczynionych spostrzeżeń uważam, że edukacja ma przed sobą wiele wyzwań związanych z zakodowanymi w umysłach dogmatami i lękami przed wykraczaniem poza swój świat znany i oswojony. O Karolu Szymanowskim, który urodził się w Tymoszwówce na Ukrainie w 1882 roku, mówi się, że miał jedno serce i dwie Ojczyzny, Polskę i Ukrainę. Analizując życiorys kompozytora uznawanego za największego po Chopinie¹⁴, nie można nie zauważyć tożsamości hybrydowej (z ziemiami na

14 J. Waldorff, *Serce w płomieniach. Opowieść o Karolu Szymanowskim*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Poznań 1982, s. 6.

pograniczu Ukrainy i Podola byli związani także Juliusz Słowacki, Ignacy Jan Paderewski, Jarosław Iwaszkiewicz). Matka Karola, Anna, wywodziła się z baronowskiego rodu Taube, który przywędrował na Kresy z Inflant. Do rodziny należeli spolszczeni Niemcy – Blumenfeldowie i Neuhausowie. Gustaw Neuhaus miał w pobliskim Elizawetgradzie (Kirowograd) szkołę muzyczną do której uczęszczał Karol, a opodal były majątki rosyjskie¹⁵. Z jego życiorysu wynika, że w rodzinie można znaleźć obok tożsamości polsko-ukraińskiej także węgierską, ormiańską i niemiecką. Karol dorastał z ukraińską ludowością, dumkami ukraińskimi, jak Miłosz z ludową pieśnią litewską. Sądzę, że gdyby nie to, nie powstałby balet *Harnasie* ani inne kompozycje wówczas, gdy kompozytor przebywał w Polsce od 1919 roku. Analizując jego życie i inne podobne mu losy, zauważymy twórczą pracę ponad narodami, identyfikację z wieloma kulturami, wielowymiarowość tożsamości. W efekcie możemy dojść do wniosku, że **tożsamość wartościowa to tożsamość transgresyjna związana z twórczymi działaniami, twórczą modyfikacją, twórczym konfliktem wewnętrznym, tożsamość w ustawicznym rozwoju, realizująca się na fundamencie odziedziczonych wartości, przekraczająca, rozbudowująca je i poszerzająca.**

Egzemplifikacją tych spostrzeżeń z pewnością jest życiorys Wojciecha Korfantego. Można powiedzieć, że jego tożsamość kształtowała się w opozycji do polskiej i niemieckiej. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w przeszłości, w każdym pokoleniu, Ślązacy dokonywali zmiany deklaracji narodowej z polskiej na niemiecką i odwrotnie, podobnie jak Mazurzy.

15 Tamże, s. 11–12.

Korfanty urodził się w górniczej rodzinie w typowym dla Górnego Śląska środowisku dwujęzycznym, indyferentnym narodowo. W latach gimnazjalnych język polski znał słabo. Michał Smolorz zwrócił uwagę na to, że „»Pana Tadeusza« przeczytał z trudem i z pomocą niemiecko-polskiego słownika, niejako z przekory, zachęcony antypolską propagandą. Drugie zderzenie z hagiografią dotyczy wyrzucenia go w 1895 roku z katowickiego gimnazjum, jakoby za propagowanie polskości”¹⁶. Z jednej strony w pierwszych dwóch dziesięcioleciach XX wieku reprezentował Górny Śląsk w niemieckim parlamencie i uczestniczył w jego obradach, z drugiej – miał swoją wizję Śląska w Polsce i podejmował próby jej realizacji w odradzającym się państwie polskim. Jego wizja Kresów Zachodnich, osadzona na zachodnioeuropejskim parlamentarystyce, zderzyła się z wizją Polski Kresów Wschodnich, która powstała na bazie mitologii romantycznej, i przegrała z nią. Często wskazuje się na jego zasługi w powstaniu wielkopolskim, wielkie dokonania w powstaniach śląskich i przyłączeniu Górnego Śląska do Polski, jednocześnie miały miejsce oskarżenia pod jego adresem ze strony władz polskich, uwięzienie go w twierdzy brzeskiej, represje, zarzuty zdrady narodu itp. Dopiero po 1989 roku oddano mu cześć i honor, pośmiertnie wskazując na zasługi dla Polski, o czym świadczy między innymi przyznanie mu najwyższego odznaczenia – Orderu Orła Białego.

Uważam, że w kształtujących się obecnie społeczeństwach wielokulturowych winniśmy być przygotowani nie tylko do zauważania zdefiniowanych i tradycyjnych różnic, ale i do uznawania i rozumienia zmiennych, dynamicznych tożsamości hybrydowych, aby nie popełniać takich błędów,

16 M. Smolorz, *Nieświęty śląski święty*, „Polityka” 2009, nr 33, s. 56.

jak w przypadku Korfantego. Problemem były i są w dalszym ciągu radykalizm i fanatyzm biorący się z niewiedzy, kreowanych mitów, uśpionych kompleksów, więzi wykluczających kogoś ze społeczeństwa itp. Dlatego polityka edukacyjna staje obecnie przed poważnym wyzwaniem, jakie stanowią nauka o Innym, odmiennym, różniącym się, niejednorodnym, wielokulturowym, hybrydowym. Istotą jej jest aktywne uczestnictwo w kulturze własnej i prowadzenie ustawicznego dialogu z reprezentantami innych kultur w kontekście odpowiedzialności za kreowanie pokoju, poczucia współuczestnictwa w tym procesie. Wzajemne uznanie i wyrażanie szacunku kreuje wzory komunikacji społecznej, poprzez które dokonuje się wielokierunkowy transfer treści kultury, zasad, wzorów i wartości. Od wielu już lat promuję heterologię jako ideę, zasadę i postawę współczesnego człowieka.

W pracy edukacyjnej zwracamy uwagę na ukazywanie różnych dróg życia „na progu” oraz „bycia pogranicznego”, a tym samym na złożony i trudny proces kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego i niwelowania konfliktów tożsamościowych. Jednym z wielu przykładów, szczególnie istotnych w naszej pracy edukacyjnej, jest postać Piotra Lachmanna¹⁷, który podkreślał: „[...] pojedynczy punkt widzenia nie jest moim punktem widzenia. Wspecjalizowałem się w jednoczesnym oglądzie paru racji, bo przecież świat nie kończy się – na szczęście – na Polsce i na Niemczech. [...] I tak zachowam w sobie to wszystko, co mnie uformowało. Mogę się przenosić z miejsca na miejsce, mogę ubolewać nad utratą tego czy innego miejsca, te miejsca przenoszą się parcjalnie razem ze mną.

17 P. Lachmann, *Wywołane z pamięci*, Wydawnictwo „Borussia”, Olsztyn 1999.

To ja jestem centralnym miejscem i wszystkimi granicami, które mnie przecinają w środku”¹⁸. Jako tłumacz i tworzący w dwóch językach pisarz nie identyfikuje się do końca z żadną ze swych ojczyzn i jest krytyczny wobec obu. Zawsze pomiędzy, zdystansowany w stosunku do obu kultur i jednocześnie wzbożony nimi.

Lachmann, wypędzony w 1945 roku z Gliwic, nie dał się „wypędzić z języka”. Spotkanie z językiem polskim było wyzwoleniem twórczości i ukształtowaniem w nim poety. Ten element kultury, język, funkcjonował w nim w kontekście społeczno-politycznym, w czasie i w przestrzeni. O języku niemieckim pisze jako o zepchniętym do podziemia po II wojnie światowej, a o swoim maskowaniu się – jakby nigdy nie był Niemcem. Wskazuje, że ten język utajony, język trzymany pod językiem, wzbraniał mu wypowiedzianie pewnych jakby nie-swoich słów, na przykład „Ojczyzna”, „Vaterland”, „swój”¹⁹. Język polski uczynił z niego poetę, pisarza, tłumacza. Książka *Wywołane z pamięci* stanowi zapis nieustannego wewnętrznego dyskursu, zapis, który dotyczy dystansu do obu narodów. W opisie zwraca uwagę na stereotypy, które potwierdza, kwestionuje, weryfikuje. Bada właściwości niemieckości i polskości na sobie samym, pytając, ile jest w nim Niemca, ile Polaka. Niemieckość to zdyscyplinowanie i posłuszeństwo, karność, umiłowanie porządku. Niemcy są zatroskani, nadaktywni, nadczynni jako naród, niepokojący się o wszystko, a Polacy lekko-myślni, nonszalancy, beztroscy, hedonistyczni, o żywiołowym stosunku do życia i używek, snobistyczni, bezkrytycznie goniący za nowościami,

¹⁸ Tamże, s. 35.

¹⁹ Tamże, s. 27.

o charakterystycznym dla nich nieporządku, który, jak pisze, wiąże ze zdolnością do improwizacji. Przyjmuje postawę wsłuchującego się w głos obu stron, gdyż nie chce zamknąć się w swoim wyobrażeniu świata i wierzyć w jedne racje.

W tym kontekście istotne są między innymi następujące pytania: Czy europeizacja pójdzie w kierunku akceptowania takich „krzyżkowych” modeli, czy też nastąpi zawężenie pól narodowościowych w ramach walki konkurencyjnej między poszczególnymi nacjami? Czy dwudzielność słów „patriotyzm” i „ojczyzna”, jaka leży u podstaw eseju Leo Lipskiego, pogłębi się lub zniknie kiedyś również w Polsce na korzyść jakiejś bardziej otwartej formuły pojęciowego i egzystencjonalnego samookreślenia?

W przypadku Michała Głowińskiego²⁰, wieloletniego pracownika naukowego w Instytucie Badań Literackich PAN, teoretyka literatury, współautora *Słownika terminów literackich* i analityka języka propagandy PRL, do milczenia o pochodzeniu doszło milczenie o homoseksualnej tożsamości. Zastanawiając się, co odpowiedziałby zapytany, za kogo się uważa, kim jest, wskazał, że z pewnością odmówiłby odpowiedzi jednoznacznej, że raczej by sprawę rozważał, roztrząsał różne możliwości. Potwierdzał, że nie zna jidysz, hebrajskiego, od najwcześniejszych lat mówił i myślał w języku polskim, wyrósł w polskiej kulturze, którą traktował jak swoją, zajmował się polską literaturą. Jest więc Polakiem, ale był w warszawskim getcie, ukrywał się po aryjskiej stronie, z powodów rasowych został skazany na śmierć, której udało mu się uniknąć. A więc jest Żydem. „W moim przypadku i jedno,

²⁰ M. Głowiński, *Kręgi obcości. Opowieść biograficzna*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2010.

i drugie jest prawdą, prawdą dla mnie oczywistą, naturalną i bezdyskusyjną. Dwoistość taka nie ma charakteru wewnętrznie sprzecznego, przeciwnie, uważam, że jest na swój sposób harmonijna, wolna od dysonansów, i nie prowadzi do niczego, co kształtowałoby się na wzór i podobieństwo rozdwojenia jaźni”²¹. Wyraża zdziwienie, że osoby perorujące o ojczyźnie, polityce historycznej, narodowej tradycji, pozostają poza sferą swojej patriotycznej troski o język polski, posługując się językiem nienawiści²².

Głowiński moc i siłę utrzymania swojej odziedziczonej tożsamości czerpie z wzorców przekazywanych w rodzinie, zdając sobie sprawę z kultury, która utrzymuje się w zamrożeniu, ale w duszy człowieka funkcjonuje. Refleksje ontologiczno-epistemologiczne ukierunkowały go ku kształtowaniu się silnej aksjologii. „A może wcale nie jestem gorszy, ale – przeciwnie – lepszy? Wiem o sobie to, czego inni nie wiedzą, znam swoje walory! Przynależność zaś do tych pogardzanych, potępianych i tępionych Żydów nie musi skazywać mnie na marność, może nawet mnie wywyższać”²³. Ten aspekt postrzegania siebie dobrze oddają słowa Barbary Skargi: „Nie jestem biernym przedmiotem światowych sił, lecz czynnym podmiotem, który co prawda tym siłom ulega, lecz ma możliwość oporu, a nawet niekiedy władzy”²⁴.

Hybrydowa tożsamość może stanowić istotny potencjał osobisty i społeczny, może też być poważnym problemem osobistym i grupowym.

21 Tamże, s. 517.

22 Tamże, s. 527.

23 Tamże, s. 118.

24 B. Skarga, *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2009, s. 384.

Tożsamość Sokrata Janowicza, ikony kulturowego pogranicza północno-wschodniej Polski kształtowała się, gdy zamieszkał w Białymstoku, przenosząc się ze swoich rodzinnych Krynek na Podlasiu. Stwierdził, że w Białymstoku są ludzie innej wiary, rozmawiający innym językiem niż w jego Krynkach. Mógł, jak wskazywał, tak jak większość przybyszów ze wsi, pozbyć się wiejskości i chłopskości, mógł udawać „polskiego pana”. Nie chciał jednak tego czynić, nie chciał bowiem być „powierzchnowym” Polakiem. Gdyby jednak nie doświadczenie polskości w Białymstoku, nie uświadomiłby sobie swojej białoruskości. Z jego życiorysu wynika, że pomogła mu praca w tygodniku „Niwa”. Nie kultywował swojej kultury, nie lubił jej i nie miał pojęcia o białoruskiej literaturze narodowej. Nie chciał i nie mógł się jednak maskować i podjął trud nadania wartości językowi białoruskiemu jako pisarz i poeta, wspomagając się polskim.

Profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Leon Tarasewicz, znany malarz, pochodzący ze wsi Waliły w województwie podlaskim, wsi o rodowodzie białoruskim, także często posługuje się językiem białoruskim odziedziczonym po przodkach. W sporze o to, kto jest kim i jakim powinien być, w pierwszej kolejności uznaje i akceptuje odziedziczony kapitał kulturowy. Innym daje do zrozumienia, że dysponuje większym potencjałem kulturowym, większymi możliwościami. Zwraca uwagę na to, że człowiek wzbogacony dodatkowo o inną kulturę, może odczuwać zadowolenie i spełnienie. Nie jest on skazany na poczucie wstydu, a ma możliwość szczylenia się dodatkową wartością wzbogacającą jego potencjał i kapitał kulturowy.

Istotne z edukacyjnego punktu widzenia jest to, aby nie następowało zawężanie pól narodowościowych i rozbudowywanie stereotypów oraz

uprzedzeń w ramach walki Nasz – Wasz czy My – Oni między poszczególnymi nacjami, dowodzenie, kto jest kim, kto jest czyj. Winniśmy podejmować ustawicznie refleksję nad tym, dlaczego i w jakim celu przenosi się narodowościowe aspiracje z przeszłości do współczesności (czy Kopernik był Niemcem, czy Polakiem; a Mickiewicz, Moniuszko, Kościuszko, Orzeszkowa, Miłosz, Giedroyc, Zamenhoff, Korczak, Szymanowski, Korfanty, Lachmann i inni?). Naszym obowiązkiem jest zwrócić uwagę na kosmos wewnątrz człowieka, wielozakresowość i wielowymiarowość jego tożsamości²⁵. W efekcie powstaje otwarcie tożsamościowe w postaci:

- stanu umysłu, który nie dzieli narodów czy religii na złe i dobre, a pozwala postrzegać ludzi różnie socjalizowanych, enkulturowanych i edukowanych,
- motywacji do ustawicznych interakcji wynikających ze świadomości funkcjonowania w warunkach wielokulturowości i możliwości przynależności do dwóch lub większej liczby kultur,
- potrzeby doświadczania więzi integrujących i poczucia wspólnoty dopuszczających Innych z jednoczesnym niwelowaniem ich wykluczania i marginalizacji,
- dialogu poznawczego, negocjacyjnego i motywacyjnego jako imperatywu rozwoju i kształtowania pokoju.

Istotne z edukacyjnego punktu widzenia jest więc to, jak będzie kształtował się stan umysłu, jaka będzie częstotliwość wymiany doświadczeń, jaki rodzaj interakcji i jaki typ więzi będzie miał miejsce. Ważne jest to,

25 J. Nikitorowicz, *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, s. 327–364.

czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie i stopniu stosuje się grę pozorów otwartości na różnorodność, czy formalnie zapisuje i realizuje się zasadę tolerancji, przyzwolenie na reprezentowanie odmienności, czy autentycznie ma to miejsce, czy dominuje podejrzliwość zamiast zaufania, manipulowanie wielokulturowością zamiast uznania i szczytowania się nią. Przykładem może być funkcjonowanie już od kilkunastu lat wileńskiej Filii Uniwersytetu w Białymstoku. Prowadziłem przez okres dwóch lat (2005–2007) bardzo trudne rozmowy dotyczące jej powołania. Przez pierwsze lata jej funkcjonowania mieliśmy poważne problemy z jej utrzymaniem, a obecnie bracia Litwini wskazują na Filię Uniwersytetu w Białymstoku jako przykład dobrej współpracy, otwarcia Litwy na potrzeby ich obywateli utożsamiających się historycznie z narodowością polską, podkreślają tolerancję i uznanie odrębności językowej i kulturowej. Studenci Filii Uniwersytetu w Białymstoku przedstawiają jawnie swoje potrzeby, realizując się jednocześnie w dwóch wspólnotach i kulturach (litewskiej i polskiej). Można więc uznać, że wskazanie Konfucjusza – szanuj siebie, a Inni obdarzą Cię szacunkiem – znalazło urzeczywistnienie.

Przedstawiciele edukacji międzykulturowej ustawicznie formułują pytania. Dlaczego w tak niewielkim stopniu korzystamy z dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej Wielu Narodów i kształtujemy tożsamość narodową często w opozycji do innych narodów, tych, z którymi byliśmy i jesteśmy związani historycznie i kulturowo? To był przecież okres największego nasilenia myśli oświeceniowej w Polsce, który dorównuje politycznej myśli oświeceniowej Francji czy Stanów Zjednoczonych. Dlaczego w procesie edukacji nie odwołujemy się do ważnych dla rozwoju Rzeczypospolitej Wielu Narodów wybitnych postaci, niekoniecznie polskich

i niekoniecznie katolickich, bez których dzieje Rzeczypospolitej byłyby bezbarwne, nijakie; na przykład rody Ostrogskich, Chodkiewiczów, Firlejów czy Ezofowiczów? Dlaczego nie zauważamy złożonych procesów najróżniejszych wyborów narodowych i wyznaniowych (konwersji) prawosławnych rodów ruskich i litewskich na polskość i katolickość (niekiedy także odwrotnie). Przykładowo starszy brat prezydenta Gabriela Narutowicza (1865–1922) Stanislovas Narutavičius (1862–1932) staje się członkiem litewskiej Taryby i jednym z pierwszych sygnatariuszy aktu niepodległości Litwy. Wybitna kompozytorka muzyki współczesnej Grażyna Bacewicz (1909–1969) zostaje Polką, jej brat Vytautas Bacevičius (1905–1970) – Litwinem. Bracia generała Stanisława Szeptyckiego (1867–1950), ministra wojny z okresu zamachu majowego Piłsudskiego z 1926 roku, stają się zdeklarowanymi Ukraińcami: Andrzej (1865–1944) zostaje grekokatolickim metropolitą lwowskim, a Klemens (1869–1951) – ihumenem jednego z klasztorów. Można i należałoby analizować różne sympatie narodowe i polityczne manifestacje. Na przykład Józef Mackiewicz (1902–1985), brat Stanisława Cata Mackiewicza (1896–1966), demonstracyjnie zawiera ślub w 1938 roku w cerkwi prawosławnej w Wilnie i deklaruje się prawosławnym w proteście burzenia cerkwi na Chełmszczyźnie. Albert von Winkler (1838–1918) zostaje Wojciechem Kętrzyńskim, któremu Antonina Kłoskowska poświęciła odrębne, klasyczne już dziś studium²⁶. Przykładów jest wiele.

Brytyjski antropolog Steven Vertovec ukuł przydatne z naszej perspektywy pojęcie *superróżnorodności* sugerujące, że współczesne tożsamości

26 A. Kłoskowska, *Konwersja polska Alberta von Winklera*, w: Tejże, *Kultury narodowe u korzeni*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 147–163.

odznaczają się niespotykanym dotąd zróżnicowaniem²⁷. Należy ukazywać i korzystać z tego bogactwa, zwracać uwagę na to, jak ono jest ważne w rozwoju człowieka i kultury, jak istotne jest bycie i jednocześnie funkcjonowanie w innych kulturach obok odziedziczonej, aby nie doprowadzać do okaleczenia czy samookaleczenia tożsamości, cierpienia i psychicznego zniszczenia, jak to inaczej określił Imre Kertesz, węgierski noblista literacki, autor *Losu utraconego* czy *Ostatniej gospody* – zamachu na samego siebie. Problemem szczególnym w edukacji międzykulturowej jest wskazywanie na całą gamę czynników, z których niejednokrotnie wynika, że człowiek może mordować innych, ale te same czynniki mogą także opisywać patriotę. W tym kontekście należy mieć świadomość historii i pamięci ludzkich, podjąć próbę zrozumienia działań odbierających tożsamość, jej niszczenie. Problem ten przedstawia między innymi autobiograficzna opowieść Felicji Raszkin-Nowak²⁸. Jak zniszczono Kertesza, tak i w tym przypadku, i wielu, wielu innych, autorce odebrano tożsamość, pozbawiono obywatelstwa państwa, w którym przyszła na świat i z którym się identyfikowała. Ciągłe pytamy, jak mogło do tego dojść, że na przykład w 1968 roku społeczeństwo polskie zostało zepchnięte po raz kolejny na antysemityczne tory. Należy więc ustawicznie poddawać refleksji problem piętna, stygmatu, fanatyzmu, tyranii, przemocy, okrucieństwa wojennego, hasła

27 S. Vertovec, *New Complexities of Cohesion in Britain. Super-diversity, Transnationalism and Civil-integration*. Communities and Local Government Publications, Wetherby 2007.

28 F. Raszkin-Nowak, *Moja gwiazda*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2008.

nawołujących do nienawiści, wzywających do tego, aby sięgać po wszelkie dostępne środki w celu zniszczenia innego życia.

Uznaję to, na co wskazywał i co uzasadniał znany lekarz – serolog, Ludwik Hirszfeld²⁹, że nauka czyni człowieka lepszym, a życie wartościowe to takie, które czyni nas – gatunek ludzki – lepszymi, mądrzejszymi, refleksywnymi dzięki komunikacji bezpośredniej z innymi, z ich dziełami, twórczością własną i innych. Jesteśmy odpowiedzialni za rozwój człowieka i kształtowanie umiejętności prowadzenia dialogu wewnętrznego i zewnętrznego jako niekończącego się rozwoju tożsamości niwelującej zakodowane w umysłach dogmaty. Dostrzegam i zwracam uwagę na procesy kreowania się tożsamości międzykulturowej i transkulturowej, potrzebę i umiejętność wychodzenia poza tożsamość narodową, bez jej utraty, charakteryzującą się nieskończonością, wielowariantowością, zmiennością i dynamiką. **W kształtujących się obecnie społeczeństwach wielokulturowych winniśmy być przygotowani nie tylko do zauważania zdefiniowanych i tradycyjnych różnic, ale i do uznawania i rozumienia nowych tożsamości hybrydowych. Wnioskuje więc o rewitalizację heterologii, którą postrzegam jako ideę, zasadę życia społecznego, postawę wyrażaną wobec Innego, a przede wszystkim jako cel edukacji obywateli w kontekście paradygmatu humanistycznego.** Rewitalizacja heterologii w pierwszej kolejności polegałaby na tym, aby uczyć o wielości kultur w jednym człowieku, przynależności do wielu kultur jednocześnie, równolegle. Za teorię wspierającą heterologię uważam teorię dobrostanu Martina Seligmana, która obejmuje pięć elementów:

29 L. Hirszfeld, *Historia jednego życia*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011.

- **pozytywne emocje**, czyli docenianie tego, co wydarzyło się w przeszłości, uczenie się z tego, wyrażanie radości z terażniejszości i patrzeć z nadzieją na to, co ma nadejść,
- **zaangażowanie – działanie z pasją**, uzyskiwanie satysfakcji, skupienie się na tym, co daje radość, wyzwala twórczość i jest nośne rozwojowo,
- **pozytywne relacje**, czyli bliskie, ufne związki w rodzinie, w pracy, z przyjaciółmi, dzielenie się sukcesami, wzmacnianie poczucia wartości i radości, uzyskiwanie wsparcia w trudnych sytuacjach, przeciężanie problemów,
- **potrzeba znaczenia, sensu życia**, czyli nadanie wartości celom nadrzędnym i odpowiedzialne rozliczanie się z podejmowanych zadań,
- **radość z osiągnięć – sukcesów**, co pomaga patrzeć w przyszłość z nadzieją na kolejne wygrane, a to staje się czynnikiem motywującym do utrzymania zaangażowania w wykonywane działania.

Naszym obowiązkiem jest przeciwstawianie się postępującemu kryzysowi społeczeństwa wychowującego, zatrzymanie go. Antoni Kępiński, ceniony XX-wieczny psychiatra, wskazał na postępującą schizofrenizację społeczeństwa spowodowaną postawą autystyczną wobec świata; myślenie niepoznawcze, oderwane od rzeczywistości, uzależnione od chwilowych, sytuacyjnych potrzeb jednostki, jej lęków, skłonności, nastrojów, stanów uczuciowych. Jeszcze wcześniej noblista Albert Schweitzer zwrócił uwagę na narastający neoprymitywizm. Biorąc to pod uwagę, proponuję ustawiczny namysł nad pytaniem: Dlaczego jesteśmy posłuszni i jak jesteśmy posłuszni, podlegli, zgodni, konformistyczni, rezygnujący z prawa do oporu, niewysłuchujący się w głos sumienia? Problemem szczególnym,

jak wskazuje Frideric Gros, jest posłuszeństwo absolutne – bezwarunkowe, automatyczne, charakteryzujące się pragnieniem służenia, związane z uwielbieniem przywódcy, podziwem, oczarowaniem, fascynacją itp. Podobnie jest z wolnością negatywną – pasywną w ujęciu Isaiaha Berlina, zwalniająca z odpowiedzialności i potrzeby działania, rozbudowującą roszczeniowość w różnych wymiarach tożsamości, w odróżnieniu od wolności pozytywnej – aktywnej, która nie godzi się na podporządkowanie, zawłaszczanie i odwołuje się do autonomii oraz podmiotowości. Wniosek jasny i jednoznaczny: wyzwolić się z nadposłuszeństwa³⁰ i realizować wolność pozytywną – aktywną³¹, rozwijać pasje i tworzyć warunki do ich rozwoju.

Kinga Baranowska – nasza himalaistka, zdobywczyni dziewięciu ośmiotysięczników, na trzech stanęła jako pierwsza Polka – powiedziała, że nauczyła się, jak ważna jest umiejętność pracy w zespole. Jeżeli nie osiągniemy kompromisu, nie osiągniemy naszego celu. Góry nauczyły ją dystansu i uświadomiły, że aby coś osiągnąć, trzeba się skupić i nie rozpraszać energii na inne rzeczy. Nauczyła się otwartości na innych, umiejętności dostosowania się do ludzi i sytuacji. Czy wszyscy musimy się tak wysoko wspinać, aby to zrozumieć? Czy możemy także taką świadomość osiągnąć, pracując zespołowo w naszych pracowniach, zakładach, katedrach, wydziałach itp. Tego nam wszystkim życzę – pracując, spotykajmy się, tworzymy nową jakość i tym samym umacniajmy przyjaźń wolnych ludzi.

30 F. Gros, *Nieposłuszeństwo*, przeł. E. Kaniowska, Wydawnictwo „Czarna Owca”, Warszawa 2019.

31 I. Berlin, *Cztery eseje o wolności*, przeł. D. Grinberg, D. Lachowska, J. Łoziński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Białystok, February 20, 2024

Your Magnificence Rector,
High Senate,
Excellencies,
Dear Colleagues,

Thank you to my Colleagues representing the academic community of the University of Silesia in Katowice for numerous meetings over many years. It is these meetings that have led to today's gathering, which I - following Zbigniew Kadłubek - perceive as the essence of friendship among free people: "...friendship grows from meetings, and in them, it is strengthened"¹. A meeting creates a new quality. For this new quality of today's meeting, I sincerely thank Magnificence - the Rector of the University of Silesia, Prof. Ryszard Koziółek, Senators of the University of Silesia, Prof. Zenon Gajdzica - the Dean of the Faculty of Social Sciences, and members

¹ Z. Kadłubek: *Veni!*, in: A. Kunce, Z. Kadłubek, *Mysleć Śląsk. Wybór esejów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007, p. 129

of the Discipline Council. I warmly thank Prof. Ewa Jarosz, Prof. Ewa Ogrodzka-Mazur, Prof. Tadeusz Lewowicki, and Prof. Zenon Jasiński – renowned and esteemed authorities with whom I have had the chance and great pleasure of long-term collaboration.

I thank my Colleagues from my University, Faculty, Department, administrative staff, library staff, students, and doctoral students, all those who have embraced and implemented the principles and values of multi-, inter-, and transculturality, introducing them into social reality, including organizing informal studies in Grodno, Belarus, and formal studies in Vilnius, Lithuania.

I thank my Beloved Wife for organizing family life, showing care, support, and understanding, for jointly pursuing values, interests, and passions, and for dedication to the family. I thank my Children and Grandchildren for their smiles and joy, so important in overcoming various difficulties, for the time spent together, the opportunity to be together, play, have fun, make music, read, sing, swim, bike, play ball, and so much more.

I thank all the Guests who accepted the invitation from the Rector's Magnificence and attended today's meeting, Colleagues from many academic centers, members of the Association for Supporting Intercultural Education, members of the Section of Social Pedagogy and the Section of Pedagogy of Culture and Intercultural Education of the Polish Academy of Sciences.

During this meeting, I would like to draw attention to a particular, in my opinion, issue in intercultural education – **the phenomenon of borderland identity**. It results from constant interactions with Others, a whole

range of borrowings of cultural content, values, patterns, norms – borrowings more or less conscious, symmetrical, or one-sided. As a result, the emerging identity constitutes a kind of agora, which functions as a result of ongoing processes of interaction, acculturation, adaptation, and constant expansion of the repertoire of inherited culture. It allows for reconciling the reasons, traditions, truths of oneself and the Other, and above all, it prevents the emergence of a shallow, superficial identity. It opposes being enclosed in one's bubbles, indicating the need to "step out of it" to understand and comprehend the experiences and thoughts of Others². Furthermore, it teaches us to discover ourselves, express surprise and amazement in the process of getting to know Others, understand their dilemmas and sacrifices, resist manipulation, control, or blind obedience to authority, etc.

The formation of borderland identity also favours the deterritorialization of individual identity, leading to an increase in awareness of its distinctiveness, its imagination, and the need for realization. Community groups can operate remotely – online, express their activity through the network – the Internet, which does not allow for the mental slackening, triggers alertness, moves and stimulates the imagination, motivates for constant effort in defining oneself and undertaking the effort to get to know oneself and Others, mutual understanding, cooperation, and collaboration with Others. Lech Witkowski points to the need to build a so-called hybrid identity extended to many horizons of cultural references, which will contribute to navigating the world of cultural richness

2 O. Tokarczuk, *Człowiek na krańcach świata*, „Polityka” 2020, no. 40, p. 16.

of differences³. Only life “on the threshold”, being “borderline”, allows for being open and full, being creative and developmental. Therefore, the idea of Michaił Bachtin’s “opening towards the border” was and remains crucial in intercultural education⁴.

As Father Józef Tischner pointed out, on the border – borderland, one can either become foolish or wise. “The foolish person who stands close to the border will become even more foolish, and the wise person will see great horizons and a great world. ... The borderland can either narrow or broaden a person”⁵.

Education is necessary and indispensable in this “broadening”. Therefore, I treat this “broadening” as a particularly important teleological, axiological, epistemological, and ontological challenge, related to numerous problems of being and self-realization in the contemporary world, functioning in the face of various threats of the contemporary world, directing towards conscious integration of identity, in accordance with the indication of Cyprian Norwid to “make peace” within and outside and to create a paradigm of cultural coexistence in our consciousness⁶, combining it with the dialogue paradigm, the philosophy of dialogue of Emmanuel Lévinas, Martin Buber, Józef Tischner, Barbara Skarga, among others.

3 L. Witkowski, *Edukacja wobec sporów o (po)nowoczesność*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1997, p. 180.

4 Ibidem, p. 79.

5 J. Tischner, *Mądrość człowieka gór*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2019, p. 120.

6 J. Nikitorowicz, *Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współlistnienia kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

There is no doubt that the contemporary world is a place of frequent and numerous identity entanglements. We accuse each other, constantly seek scapegoats, fight over symbols and with symbols, combat each other, as if we were in an open menagerie without protections, authorities, norms, principles, or directions of movement. To avoid succumbing to this **menagerie metaphor**, we must increasingly and decisively take actions to protect our open identity. Agnieszka Holland pointed out this issue as a particular challenge; not to succumb to pressures, not to be crushed, to preserve one's way of thinking, one's vision, to armour oneself, to toughen and yet not destroy one's sensitivity⁷. Therefore, we must realize and promote the value of Plato's "art of wise conversations" or Heidegger's "questioning" about value and meaning, engage in reflection, think in a personalistic and interactionist manner, stand in the wind of thought, as Hannah Arendt used to say. It is necessary to understand that "My identity is determined by commitments and identifications that provide the frame and horizon within which I can try to determine in each particular case what is good or valuable, what ought to be done, what I endorse or oppose. It is the horizon within which I occupy a specific position"⁸. Failure to undertake this challenge leads to "transforming oneself into an object for others, easy to manipulate, offering no resistance, and sometimes surrendering to another strong hand whenever that hand shapes its being. In the ruling hand of another, the possibility of finding one's own Self emerges, whether

7 K. Pasternak, *Holland. Biografia od nowa*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2022, p. 128.

8 Ch. Taylor, *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 1989, p. 27.

it is the hand of a master or a tyrant”⁹. Therefore, for many years **during our meetings, we have been striving to create a sub-discipline of multi-, inter- and transcultural pedagogy**, indicating, as a result of conducted research and analysis, how to benefit from the richness of cultures, how to sensitively approach cultural differences, how to transmit them to future generations to mitigate prejudices and stereotypes, megalomania and xenophobia, and to develop and implement a paradigm of coexistence.

I find the essence of our meetings not so much in the fact of being, coexisting with the other, coexisting alongside, but in the fact of being for the other, sharing one’s existence with them, being open to listening, expressing respect, a willingness to understand and reach agreement, in order to guide towards a polyphonic dialogue of cultures, seeking possibilities for cooperation and collaboration. This is particularly important as a skill of a person at the cultural border and their identity competencies (resources). Significant during our meetings is, however, the place, the construction of awareness around the place, paying attention to the myth of the place, its boundaries and borderlands, a multicultural land, often nostalgic, resonating with many languages, and manifesting itself in its culture. History, fates, and experiences of individuals and ethnic or religious groups experiencing marginalization, alienation, exclusion from the national or state community, the problem of war trauma, suffering, genocide are significant.

An essential value necessary in the contemporary world is cultural openness, which does not imply a lack of selection of assimilated cultural

9 B. Skarga, *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2009, p. 13.

elements. Only an approving turn towards other cultures, a genuinely personalistic view of the human being¹⁰, of other societies, is able to provide a basis for building a new intercultural space. However, this cannot mean uncritical acceptance of all cultural influences. Assimilating the values of other cultures should be based on openness supported by benevolent criticism, with simultaneous acceptance and emphasis on the inalienable right of every human being to freedom¹¹.

The educational examples of functioning in the borderland identity have been convincing to me for years, as evidenced by the attitudes of students (from ignorance and misunderstanding to recognition and admiration, from embarrassment in assessing and evaluating who is who, to pride that they are also ours and enriched with other identifications). Examples can include Janusz Korczak or Ludwik Zamenhoff. We learn from their biographies how to be both Jewish and Polish.

Korczak, born into a Polonizing Jewish family of Goldszmits, thought and wrote in Polish, signed with the pseudonym “Korczak”, but did not renounce his Jewishness and valued it. Jewish children at the Orphanage were raised in the spirit of dual identity – learning Polish and Yiddish, the

10 K. Olbrycht, *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.

11 E. Ogrodzka-Mazur, *Nowy nieporządek świata a kształtowanie (się) tożsamości globalnej. Ku pedagogice odpowiedzialności w XXI wieku*, in: *Społeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*, T. 1, *Konteksty teoretyczne*, ed. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, J. Urban, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń 2009, p. 89.

history, culture, traditions of both nations, tolerance towards differences, a sense that Poland is their Homeland. For such dual thinking, double identity, he was not accepted by “true” Poles, Zionists, Orthodox Jews, or assimilators. Does this problem, why it is so difficult to live, to be oneself when we do not fit into the designated ideological schemes, still persist to this day?

Similarly, Zamenhoff, living in an era of great empires, in which nations were reborn and born, and Jews torn apart by languages, customs, torn between assimilation and Zionism, sought to define themselves and their nation in the new reality. Zamenhoff sought to construct a world where every nation would find its place among others, without the need to give up its own identity. The childhood years in Białystok, perceived interethnic conflicts, as well as problems of minority groups, stuck in his memory so much that he sought ways to resolve them. He wrote: “The place of my birth determined my entire future. Białystok was inhabited by Russians, Poles, Germans, and Jews. They all spoke different languages and were hostile towards each other. In such a city, more than anywhere else, a sensitive nature feels the weight of misfortunes caused by linguistic diversity. At every step, I realized that the difference in languages is one, or at least the main reason, that divides humanity and tears it into hostile camps. I was raised as an idealist, taught that everyone is my brother, and yet on every street, in every yard, with every step, I felt that there were no brothers, there were only Russians, Poles, Germans, Jews, and others”¹².

12 W. Żelazny, *Etniczność. Ład - konflikt - sprawiedliwość*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006, p. 212.

Currently, anyone who hosts guests in Białystok most often emphasizes the multiculturalism of the city and mentions Ludwik Zamenhoff, however, when I tried to name our University after him, leading it for seven years, I encountered reluctance to discuss and silence. Therefore, we remained the University in Białystok, without a patron. I talked to the Rector of the Jagiellonian University years ago that we could call ourselves Jagiellonian, after all, we have “Jagiellonia”.

Analysing our history of functioning in the Commonwealth of Many Nations, numerous examples of borderland identities can be pointed out. Czesław Miłosz, in his confessions about the search for his homeland, emphasized: “[...] I am very eager to consider myself a citizen of the Grand Duchy, although I realize that it cannot be resurrected... So, from my side, it is only an emphasis on the tradition of the Grand Duchy, an attempt to evoke awareness that is different from the consciousness of the so-called pure Poles or pure Lithuanians. My professor, Wiktor Sukiennicki, considered himself a Lithuanian with Polish culture, but such “creatures” no longer exist. I have often spoken about this, that I am not a Lithuanian since I write in Polish. However, if I was keen to explore my roots, it is clear that Lithuanian music, for example, is ten times closer to me than Polish music because it is music, I think of folk songs that I heard in my childhood”¹³.

Miłosz (1911–2004) was born as a subject of Tsarist Russia when Poland and Lithuania were not on the map of Europe. He always acknowledged the

¹³ *Poszukiwanie Ojczyzny*, rozmowa Krzysztofa Czyżewskiego z Czesławem Miłoszem, „Krasnogruda” 1993, no. 1, p. 14.

heritage of the Grand Duchy of Lithuania, where people of different nationalities and religions lived. He was in conflict with the conservative Polish nationalist Poland for its attitude towards minorities and aggressive clericalism. Furthermore, he opposed national megalomania, struggled with the nationalist-conservative trend of the Church. Furthermore, he emphasized that his homeland is the language – the Polish language. Furthermore, he argued with Poland because it was not indifferent to him. After all, he could have ignored it and said that he was Lithuanian or German (his great-grandmother was German, and his uncle, Oskar Miłosz, a poet who lived from 1877 to 1939, chose to be Lithuanian, although he was born in France and wrote in French). It can be said that Miłosz was a citizen of the world; there are communities in Lithuania that consider him a Lithuanian poet writing in Polish, and in the USA, he is recognized as one of the greatest American poets.

In Krasnogruda, where the family of Miłosz’s mother lived, on the hundredth anniversary of the Nobel laureate’s birth, the International Dialogue Center was opened. It serves intercultural activities, the idea of building bridges, leveling dogmas, stereotypes, opening minds, etc. The “Borderland – Arts, Cultures, Nations” Center in Sejny, founded by Małgorzata and Krzysztof Czyżewski, and the International Dialogue Center in Krasnogruda carry out educational activities in the field of broadly understood tolerance, developing innovative forms of learning about the history and culture of neighbours. I believe that they put into practice the ideas of heterology and new cosmopolitanism, promoting borderland cultures on different continents, showing possibilities and examples of coexistence, understanding, and cooperation of different cultures. It is a creative cen-

tre of intercultural practices based on innovative artistic and educational programs, a centre operating in the historical borderland of cultures, in a town currently inhabited by Lithuanians, Old Believers, and Poles, on the Polish-Lithuanian border, in a multicultural region where Belarusians, Ukrainians, Roma, Tatars, Orthodox, Protestants, Muslims, and Catholics live, and where immigrants – Chechens, Armenians, Ukrainians, Belarusians, Russians, and representatives of other nationalities – have been arriving in recent years.

Meetings and discussions led by Krzysztof Czyżewski under the slogan “Whose is Miłosz” contributed to the understanding and interpretation of his works: “The Captive Mind,” “Native Realm,” “Psalms,” “The Book of Job.” Miłosz translated the latter from the Bible to constantly reflect on the content of these books and on the words, “There are people who always know everything, I am afraid of them.” I often ask myself and my students the question: Has blind faith ceased to need experience? This raises further questions: **Who should educate and teach how to live in unfulfillment, raise to enjoy the joy of working on oneself, the joy of effort and overcoming adversity, to engage in continuous internal dialogue in a continuous process of becoming, to engage in continuous negotiation and dialogue, to adopt attitudes of understanding and tolerance?** This raises additional questions. In the context of the observations made, I believe that education faces many challenges related to encoded dogmas in minds and fears of stepping beyond one’s known and familiar world. About Karol Szymanowski, who was born in Tymoszwówka, Ukraine, in 1882, it is said that he had one heart and two homelands, Poland and Ukraine. Analyzing the

life of the composer recognized as the greatest after Chopin¹⁴, one cannot fail to notice the hybrid identity (Juliusz Słowacki, Ignacy Jan Paderewski, and Jarosław Iwaszkiewicz were also connected with the lands on the border between Ukraine and Podolia). Karol's mother, Anna, came from the baronial Taube family, which migrated to the Borderlands from Inflanty. The family included Polonized Germans – Blumenfelds and Neuhauses. Gustaw Neuhaus had a music school in nearby Elizavetgrad (Kirovohrad), which Karol attended, and there were Russian estates nearby¹⁵. From his biography, it follows that besides Polish-Ukrainian identity, one can find Hungarian, Armenian, and German identities in his family. Karol grew up with Ukrainian folklore, Ukrainian dumkas, like Miłosz with Lithuanian folk songs. I believe that without this, the ballet “Harnasie” and other compositions would not have been created when the composer resided in Poland from 1919. Analysing his life and other similar fates, we will notice creative work across nations, identification with many cultures, multidimensionality of identity. As a result, we can conclude **that valuable identity is transgressive identity associated with creative actions, creative modification, creative internal conflict, identity in continuous development, realized because of inherited values, transcending, expanding, and broadening them.**

An exemplification of these observations is certainly the life story of Wojciech Korfanty. It can be said that his identity was shaped in opposition

14 J. Waldorff, *Serce w płomieniach. Opowieść o Karolu Szymanowskim*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Poznań 1982, p. 6.

15 Ibidem, pp. 11–12.

to Polish and German identities. It is worth noting that in the past, in each generation, the Silesians changed their national declaration from Polish to German and *vice versa*, similar to the Masurians. Korfanty was born into a mining family in a typical bilingual environment of Upper Silesia, indifferent to nationality. In his high school years, he had a weak command of the Polish language. Michał Smolorz pointed out that “he read ‘Pan Tadeusz’ with difficulty and with the help of a German-Polish dictionary, somewhat out of spite, encouraged by anti-Polish propaganda. The second clash with hagiography concerns his expulsion in 1895 from the Katowice gymnasium, allegedly for promoting Polishness”¹⁶. On the one hand, in the first two decades of the 20th century, he represented Upper Silesia in the German parliament and participated in its deliberations; on the other hand, he had his vision of Silesia in Poland and attempted to realize it in the emerging Polish state. His vision of the Western Borderlands, based on Western European parliamentarism, clashed with the vision of the Eastern Borderlands of Poland, which was based on romantic mythology, and lost to it. His merits in the Greater Poland Uprising and significant achievements in the Silesian uprisings and the incorporation of Upper Silesia into Poland are often mentioned, but accusations were also made against him by Polish authorities, leading to his imprisonment in Brześć Fortress, repression, accusations of betrayal, etc. Only after 1989 was he honoured posthumously for his contributions to Poland, including the awarding of the highest decoration – the Order of the White Eagle.

16 M. Smolorz, *Nieświęty śląski święty*, „Polityka” 2009, no. 33, p. 56.

I believe that in the shaping of contemporary multicultural societies, we should be prepared not only to recognize defined and traditional differences, but also to acknowledge and understand variable, dynamic hybrid identities in order to avoid errors such as those in the case of Korfanty. Radicalism and fanaticism stemming from ignorance, created myths, dormant complexes, bonds excluding someone from society, etc., have been and still are a problem. Therefore, educational policy is currently facing a serious challenge, which is the study of the Other, the different, the diverse, the heterogeneous, the multicultural, the hybrid. Its essence is active participation in one's own culture and conducting continuous dialogue with representatives of other cultures in the context of responsibility for creating peace, a sense of co-participation in this process. Mutual recognition and expression of respect create models of social communication through which multidirectional transfer of cultural content, principles, patterns, and values takes place. For many years, I have been promoting heterology as an idea, principle, and attitude of contemporary man.

In educational work, we pay attention to presenting different life paths “on the threshold” and “being borderland”, thus focusing on the complex and difficult process of shaping civil society and leveling identity conflicts. One of many examples, particularly significant in our educational work, is the figure of Piotr Lachmann¹⁷, who emphasized: “[...] a single point of view is not my point of view. I have specialized in simultaneous consideration of several arguments, because after all, the world does not end – fortunately – in Poland and Germany. ... And so

17 P. Lachmann, *Wywołane z pamięci*, Wydawnictwo „Borussia”, Olsztyn 1999.

I will keep everything in myself that has shaped me. I can move from place to place, I can mourn the loss of this or that place, these places partially move with me. I am the central place and all the borders that intersect me inside.”¹⁸ As a translator and writer creating in two languages, he does not fully identify with either of his homelands and is critical of both. Always in between, distant from both cultures and enriched by them.

Lachmann, expelled from Gliwice in 1945, did not let himself be “expelled from the language”. His encounter with the Polish language was a liberation of his creativity and shaped him as a poet. This element of culture, language, operated in him in a socio-political context, in time and space. He writes about the German language as pushed underground after World War II, and about his masking as if he had never been German. He points out that this hidden language, the language held under the tongue, prevented him from uttering certain words that seemed non-native to him, such as “Fatherland”, “Vaterland”, “his”¹⁹. The Polish language made him a poet, writer, translator. The book *Evoked from Memory* is a record of constant internal discourse, a record that concerns distance from both nations. In the description, he pays attention to stereotypes, which he confirms, questions, verifies. He examines the properties of Germanness and Polishness on himself, asking how much of a German and how much of a Pole he is. Germanness is discipline and obedience, love of order. Germans are concerned, hyperactive, overactive as a nation, concerned about everything, and Poles are reckless, nonchalant, carefree, hedonistic, with

¹⁸ Ibidem, p. 35.

¹⁹ Ibid., p. 27.

an exuberant attitude towards life and indulgences, snobbish, uncritically chasing novelties, with their characteristic disorder, which, as he writes, he associates with the ability to improvise. He adopts a listening attitude towards both sides, as he does not want to confine himself to his own worldview and believe in one truth.

In this context, questions such as the following are important: Will Europeanization lead towards accepting such “cross-models,” or will there be a narrowing of nationality fields as part of competitive struggles between individual nations? Will the duality of the words “patriotism” and “homeland,” lying at the basis of Leo Lipski’s essay, deepen or disappear someday also in Poland in favor of some more open formula of conceptual and existential self-identification?

In the case of Michał Głowiński²⁰, a long-time research scientist at the Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences, a literary theorist, co-author of the Dictionary of Literary Terms, and an analyst of PRL propaganda language, silence about his homosexual identity led to silence about his origins. Considering what he would answer if asked who he considers himself to be, he pointed out that he would certainly refuse a straightforward answer, that he would rather consider, ponder various possibilities. He confirmed that he does not know Yiddish, Hebrew, from the earliest years he spoke and thought in the Polish language, grew up in Polish culture, which he treated as his own, dealt with Polish literature. So, he is Polish, but he was in the Warsaw Ghetto, hid on the Aryan

²⁰ M. Głowiński, *Kręgi obcości. Opowieść biograficzna*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2010.

side, was sentenced to death for racial reasons, which he managed to avoid. So, he is Jewish. “In my case, both are true, obviously true and unquestionable to me. Such duality is not internally contradictory; on the contrary, I believe it is in its own way harmonious, free from dissonances, and does not lead to anything that would shape itself after the model and likeness of the splitting of the psyche.”²¹ He expresses surprise that people who pontificate about the homeland, historical politics, and national tradition remain outside the sphere of their patriotic concern for the Polish language, using a language of hatred²².

Głowiński draws strength and resilience in maintaining his inherited identity from the patterns passed down in his family, aware of the culture that persists in freeze but operates in the human soul. Ontological-epistemological reflections have directed towards the formation of a strong axiology. “Or perhaps I am not worse off, but – on the contrary – better? I know about myself what others do not know; I know my merits! And belonging to those despised, condemned, and persecuted Jews does not have to condemn me to worthlessness, it may even elevate me.”²³ This aspect of self-perception is well captured by Barbara Skarga’s words: “I am not a passive object of global forces, but an active subject who, though subject to these forces, has the possibility of resistance, and sometimes even power.”²⁴

21 Ibid., p. 517.

22 Ibid., p. 527.

23 Ibid., p. 118.

24 B. Skarga, *Tożsamość i różnica. Eseje metafizyczne*, Wydawnictwo „Znak”, Kraków 2009, p. 384.

Hybrid identity can be an important personal and social potential, but it can also be a significant personal and group problem. The identity of Socrates Janowicz, a cultural icon of the northeastern Polish borderland, was shaped when he moved to Białystok, moving from his native village of Krynki in Podlasie. He stated that in Białystok there are people of a different faith, speaking a different language than in his Krynki. He could have, as he pointed out, like most newcomers from the countryside, shed his rural and peasant identity, could have pretended to be a “Polish gentleman.” However, he did not want to do that because he did not want to be a “superficial” Pole. However, if it were not for the experience of Polishness in Białystok, he would not have realized his Belarusian identity. From his biography, it appears that working for the weekly magazine “Niwa” helped him. He did not cultivate his culture, did not like it, and had no knowledge of Belarusian national literature. However, he did not want and could not mask himself and undertook the effort to give value to the Belarusian language as a writer and poet, with the support of Polish.

Professor at the Academy of Fine Arts in Warsaw, Leon Tarasewicz, a renowned painter from the village of Waliły in the Podlaskie Voivodeship, a village with a Belarusian lineage, also often uses the Belarusian language inherited from his ancestors. In the dispute over who is who and what one should be, he first recognizes and accepts the inherited cultural capital. He implies to others that he possesses greater cultural potential and greater capabilities. He points out that a person enriched by another culture can feel satisfaction and fulfillment. Likewise, he is not doomed to feel ashamed, but has the opportunity to take pride in the additional value enriching his cultural potential and capital.

From an educational point of view, it is essential that there is no narrowing of national fields and the building of stereotypes and prejudices in the context of the Our – Yours or Us – Them struggle between different nations, asserting who is who, who is whose. We should constantly reflect on why and for what purpose national aspirations are transferred from the past to the present (whether Copernicus was German or Polish, and Mickiewicz, Moniuszko, Kościuszko, Orzeszkowa, Miłosz, Giedroyc, Zamenhoff, Korczak, Szymanowski, Korfanty, Lachmann, and others?). It is our duty to pay attention to the cosmos within a person, the multifaceted and multidimensional nature of their identity²⁵. As a result, an identity openness arises in the form of:

- a state of mind that does not divide nations or religions into good and bad but allows for the perception of people socialized, enculturated, and educated differently,
- motivation for ongoing interactions arising from the awareness of functioning in multicultural conditions and the possibility of belonging to two or more cultures,
- the need to experience integrating bonds and a sense of community, allowing for the inclusion of Others while simultaneously reducing their exclusion and marginalization,
- cognitive, negotiative, and motivational dialogue as an imperative for development and peace-building.

25 J. Nikitorowicz, *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017, pp. 327–364.

From an educational standpoint, it is essential to consider how the mindset will develop, what the frequency of experience exchange will be, what kind of interactions and types of relationships will take place. It is important to determine whether, and if so, to what extent, there is the pretence of openness to diversity, whether the principle of tolerance is formally written and implemented, whether there is genuine acceptance and celebration of diversity, or whether suspicion dominates instead of trust, manipulation of multiculturalism instead of acknowledgment and pride in it. An example of this could be the functioning of the Vilnius Branch of the University of Białystok for over a decade. I led very difficult discussions regarding its establishment for two years (2005–2007). In its early years of operation, we had serious problems maintaining it, but now Lithuanian brothers point to the Branch of the University of Białystok as an example of good cooperation, Lithuania's openness to the needs of its citizens historically identifying with Polish nationality, emphasizing tolerance and recognition of linguistic and cultural distinctiveness. Students of the Branch of the University of Białystok openly present their needs, while simultaneously realizing themselves in two communities and cultures (Lithuanian and Polish). Therefore, it can be acknowledged that Confucius' dictum – respect yourself, and others will respect you – has been realized.

Representatives of intercultural education continuously pose questions. Why do we make so little use of the cultural heritage of the Commonwealth of Many Nations and shape national identity often in opposition to other nations, those with whom we have been and are historically and

culturally connected? After all, this was the period of the greatest intensity of Enlightenment thought in Poland, which rivals the political Enlightenment thought of France or the United States. Why do we not refer to important figures for the development of the Commonwealth of Many Nations in the educational process, figures not necessarily Polish or Catholic, without whom the history of the Commonwealth would be colourless and bland; for example, the Ostrogski, Chodkiewicz, Firlej, or Ezofowicz families? Why do we not notice the complex processes of various national and religious choices (conversions) of Orthodox Russian and Lithuanian families into Polishness and Catholicism (sometimes *vice versa*)? For instance, the elder brother of President Gabriel Narutowicz (1865–1922), Stanislovas Narutavičius (1862–1932), became a member of the Lithuanian Council and one of the first signatories of Lithuania’s Declaration of Independence. The distinguished composer of contemporary music, Grażyna Bacewicz (1909–1969), became Polish, while her brother, Vytautas Bacevičius (1905–1970), became Lithuanian. The brothers of General Stanisław Szeptycki (1867–1950), Minister of War during Piłsudski’s May Coup of 1926, became declared Ukrainians: Andrzej (1865–1944) became the Greek Catholic Metropolitan of Lviv, and Klemens (1869–1951) became the hegumen of one of the monasteries. Various national and political sympathies and manifestations should be analysed. For example, Józef Mackiewicz (1902–1985), the brother of Stanisław Cat Mackiewicz (1896–1966), demonstratively married in 1938 in an Orthodox church in Vilnius and declared himself Orthodox in protest against the destruction of Orthodox churches in Chełmszczyzna. Albert von Winkler (1838–1918) became Wojciech Kętrzyński, to whom

Antonina Kłoskowska dedicated a separate, now classic study²⁶. There are many examples.

British anthropologist Steven Vertovec coined the useful term super-diversity from our perspective, suggesting that contemporary identities are characterized by unprecedented diversity²⁷. We should showcase and make use of this richness, pay attention to how important it is in human and cultural development, how crucial it is to exist and simultaneously function in other cultures alongside the inherited one, so as not to lead to the mutilation or self-mutilation of identity, suffering, and psychological destruction, as Imre Kertész, the Hungarian Nobel laureate and author of *Fatelessness* or *Fateless* and *The Final Tavern*, has otherwise defined it – an attack on oneself. A particular problem in intercultural education is pointing out a whole range of factors, which often result in a person being able to murder others, but the same factors can also describe a patriot. In this context, it is necessary to be aware of history and human memory, attempt to understand actions that deprive identity, their destruction. This problem is presented, among others, in the autobiographical story of Felicja Raszkin-Nowak²⁸. Just as Kertész was destroyed, so in this case and many others, the author's identity was taken away, she was deprived of the

26 A. Kłoskowska, *Konwersja polska Alberta von Winklera*, in: Tejże, *Kultury narodowe u korzeni*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, p. 147–163.

27 S. Vertovec, *New Complexities of Cohesion in Britain. Super-diversity, Transnationalism and Civil Integration*. Communities and Local Government Publications, Wetherby 2007.

28 F. Raszkin-Nowak, *Moja gwiazda*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2008.

citizenship of the country in which she was born and with which she identified herself. We continually ask how it could have come to pass that, for example, in 1968, Polish society was once again pushed onto anti-Semitic tracks. Therefore, we must constantly reflect on the problem of stigma, fanaticism, tyranny, violence, and the cruelty of war, slogans calling for hatred, urging to use all available means to destroy other lives.

I acknowledge what the renowned serologist, Ludwik Hirszfeld²⁹, pointed out and justified – that science makes us better, and a valuable life is one that makes us – as a human species – better, wiser, more reflective through direct communication with others, their works, our own creativity, and others’. We are responsible for human development and the cultivation of the ability to conduct internal and external dialogue as an ongoing process of identity development that negates dogmas encoded in minds. I recognize and draw attention to the processes of creating intercultural and transcultural identities, the need and ability to go beyond national identity without losing it, characterized by infinity, multiplicity, variability, and dynamism. **In the currently shaping multicultural societies, we should be prepared not only to recognize defined and traditional differences, but also to acknowledge and understand new hybrid identities. Therefore, I advocate for the revitalization of heterology, which I perceive as an idea, a principle of social life, an attitude towards the Other, and above all, as the goal of citizen education in the context of the humanistic paradigm.** The revitalization of heterology would primarily involve teaching about the multiplicity of cultures in one person,

29 L. Hirszfeld, *Historia jednego życia*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011.

belonging to multiple cultures simultaneously, in parallel. I consider Martin Seligman's theory of well-being, which encompasses five elements, as supporting heterology:

- **Positive emotions**, appreciating what happened in the past, learning from it, expressing joy in the present, and looking hopefully towards the future.
- **Engagement - acting with passion**, achieving satisfaction, focusing on what brings joy, unleashing creativity, and fostering developmental growth.
- **Positive relationships**, including close, trusting relationships in family, work, and with friends, sharing successes, strengthening the sense of value and joy, receiving support in difficult situations, overcoming challenges.
- **The need for meaning, the sense of life**, assigning value to overarching goals, and being accountable for the tasks undertaken.
- **Joy in achievements** - successes, which helps to look towards the future with hope for further victories, thus becoming a motivating factor to maintain engagement in actions taken.

It is our duty to resist, to halt the progressing crisis of a society in the process of upbringing, and to stop it. Antoni Kępiński, a respected psychiatrist of the 20th century, pointed out the progressing schizophrenization of society caused by an autistic attitude towards the world; non-cognitive thinking, detached from reality, dependent on the transient, situational needs of the individual, their fears, inclinations, moods, emotional states. Even earlier, Nobel laureate, Albert Schweitzer, drew attention to the growing neoprimitivism. Taking this into account, I propose constant

reflection on the question: Why are we obedient and how are we obedient, subservient, agreeable, conformist, resigning from the right to resist, not listening to the voice of conscience? A particular problem, as Frideric Gros indicates, is absolute obedience – unconditional, automatic, characterized by a desire to serve, associated with adoration of the leader, admiration, enchantment, fascination, etc. The same applies to negative freedom: passive in Isaiah Berlin's view, relieving of responsibility and the need for action, reinforcing assertiveness in various dimensions of identity, as opposed to positive freedom – active, which does not accept subjugation, appropriation and appeals to autonomy and subjectivity. The conclusion is clear and unambiguous: to liberate oneself from over-obedience and to realize positive-active freedom, to develop passions and create conditions for their development.

Kinga Baranowska, our Himalayan climber, conqueror of nine eight-thousanders – the first Polish woman to stand on three of them – said that she learned how important teamwork skills are. If we do not reach a compromise, we will not achieve our goal. The mountains taught her detachment and made her realize that to achieve something, one must focus and not dissipate energy on other things. She learned to be open to others, to adapt to people and situations. Do we all have to climb so high to understand this? Can we also achieve such awareness by working together in our studios, factories, departments, faculties, etc.? This is what I wish for all of us – working, meeting, creating a new quality and thereby strengthening the friendship of free people.

Curriculum vitae – biogram
Profesora
Jerzego Nikitorowicza

Curriculum vitae – biogram
of Professor
Jerzy Nikitorowicz

Profesor Jerzy Nikitorowicz jest absolwentem Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, kierunku pedagogika. W czerwcu 1975 roku obronił z wyróżnieniem pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Heliodora Muszyńskiego i skorzystał z propozycji zatrudnienia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Słupsku, gdzie pracował do 1978 roku jako asystent stażysta i asystent pod opieką naukową doc. dr Barbary Żechowskiej, znanej i cenionej Profesor związanej z Uniwersytetem Śląskim, zajmującej się dydaktyką i pedeutologią. W tym okresie odbył także roczne szkolenie wojskowe w Szkole Oficerów Rezerwy we Wrocławiu, następnie w Łodzi.

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych uzyskał w 1983 roku w Uniwersytecie Warszawskim. Dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Heleny Izdebskiej z UW została opublikowana w skróconej wersji w postaci książki *Udział dziecka w organizacji życia rodzinnego*.

W latach 80. ubiegłego wieku aktywnie uczestniczył w działalności oświatowej prowadzonej przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej w Białymstoku, prowadząc między innymi Klub Wiedzy i Myśli Współczesnej.

Od 1983 roku, będąc członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Oddziale Białostockim PTP, podejmował niejednokrotnie działania inicjatywne związane z organizacją konferencji i seminariów, reprezentował członków białostockiego PTP na zjazdach oraz podczas innych spotkań naukowych. Poza tym aktywnie uczestniczył i nadal uczestniczy w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, pracując w komisjach ds. stopni specjalizacji zawodowej oraz jako przewodniczący Rady Programowej Zespołu Placówek Doskonalenia Nauczycieli w Białymstoku.

W tym okresie brał udział także w prowadzonych przez Zakład Pedagogiki Społecznej i Sekcję Pedagogiki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie badaniach zespołowych nad uwarunkowaniami funkcjonowania rodziny i szkoły w zróżnicowanych środowiskach. W latach 1985–1990 był realizatorem tematu badawczego dotyczącego socjalizacji i wychowania w zróżnicowanych kulturowo społecznościach Białostocczyzny w ramach CPBP 09.02., koordynowanego przez prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszkę. Poza tym prowadził badania nad uwarunkowaniami rodzinnymi osiągnięć szkolnych uczniów w ramach CPBP 08.17., koordynowanego przez prof. dr. hab. Jerzego Niemca.

Stopień naukowy doktora habilitowanego – pedagogika społeczna, socjologia rodziny – otrzymał w 1993 roku w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Doświadczenia nabyte w badaniach interdyscyplinarnych, głównie w zespole badań nad rodziną, prowadzonych przez prof. dr. hab. Zbigniewa Tyszkę, przygotowały i jednocześnie przekonały Go do podejmowania samodzielnych prób organizowania zespołów wspierających rozwój pedagogiki po zmianie ustrojowej. Dlatego w cyklicznych konferencjach pod

hasłem „Edukacja międzykulturowa” organizowanych przez Zakład Edukacji Międzykulturowej Filii UW w Białymstoku od 1994 roku brali udział między innymi socjolog, psycholog, etnolog, filozofowie, kulturoznawcy, filolodzy. Powołanie, z inicjatywy prof. dr. hab. Tadeusza Lewowickiego, zatrudnionego wówczas także w Uniwersytecie Śląskim – Filii w Cieszynie, Federacji Zespołów Badań Pogranicza podczas I Międzynarodowej Konferencji zorganizowanej w 1994 w Ciechanowcu („Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów”) zaowocowało licznymi badaniami interdyscyplinarnymi i interkulturowymi, w których aktywnie uczestniczą pracownicy kierowanych przez Profesora Zakładu, Katedry i Wydziału Pedagogiki i Psychologii, obecnie Wydziału Nauk o Edukacji. Od tego okresu datuje się systematyczna współpraca z profesorami Uniwersytetu Śląskiego, między innymi: Tadeuszem Lewowickim, Ewą Ogrodzką-Mazur, Katarzyną Olbrycht, Haliną Rusek, Aliną Szczurek-Borutą, Barbarą Grabowską, Anną Szafrąską, Markiem Rembierzem (z ośrodka cieszyńskiego), Ewą Jarosz, Stanisławem Juszczykiem, Ewą Syrek, Ewą Wysocką, Andrzejem Radziejewiczem-Winnickim, Markiem S. Szczepańskim (z ośrodka katowickiego) – za jego życia – oraz z Wiesławem Banysiem (w ramach Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich).

Na Jego wniosek Senat Uniwersytetu Warszawskiego powołał w 1995 roku (po przedstawieniu pracy autorskiej *Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa*) Zakład Edukacji Międzykulturowej (aktualnie Katedra Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej).

Od roku 1994 uczestniczył między innymi w kongresie „Education in Europe” organizowanym przez Uniwersytet w Dortmundzie, w międzynarodowym seminarium „Language awareness in an intercultural

curriculum for schools” w Cambridge (Wolfson College), przebywał na stażu w Uniwersytecie Alberty w Edmonton (Kanada), otrzymał stypendium Robinson College w Cambridge, które zrealizował w 1998 roku oraz brał udział w konferencjach w Niemczech, Portugalii, Litwie, Rosji, Białorusi, Ukrainie i Bułgarii. Był ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej MENiS.

We wrześniu 1993 roku został w wyniku wyborów dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii Filii UW, następnie – po utworzeniu Uniwersytetu w Białymstoku 1 października 1997 roku – został dziekanem tegoż Wydziału Uniwersytetu w Białymstoku i był wybierany na następne kadencje do 2005 roku. W 1995 roku powołał przy Wydziale Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”. W tym też roku jako dziekan Wydziału poczynił starania o uzyskanie przez Wydział prawa doktoryzowania w zakresie pedagogiki. Funkcjonowanie Katedry zaowocowało wieloma działaniami edukacyjnymi, szczególnie w zakresie kształcenia i ustawicznego doskonalenia nauczycieli przedszkoli, edukacji wczesnoszkolnej, wychowawców i instruktorów placówek opiekuńczo-wychowawczych i kulturalnych. Powstało i jest realizowanych wiele programów z zakresu edukacji międzykulturowej, między innymi projekt uwrażliwiania kulturowego dzieci zaprezentowany w dwóch wydaniach pracy *Kreowanie tożsamości dziecka* wydanej przez Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne w latach 2005 i 2007.

W latach 90. XX wieku uczestniczył w wielu projektach badawczych i nad wieloma sprawował naukową pieczę: między innymi jako kierownik zadania: „Socjalizacja i wychowanie w rodzinach zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie na Białostocczyźnie”, kierownik zadań: „Podstawowe

kierunki rozwoju oświaty w Euroregionie Niemen”, „Kultura polska na wschodnich pograniczach: transmisja dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych”, „Poczucie tożsamości narodowej i plany życiowe mieszkańców pogranicza”, w latach 2010–2012 kierownik zadania: „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej kulturowości regionu i procesów migracyjnych”. Jest członkiem wielu towarzystw, organizacji oraz instytucji krajowych i zagranicznych (m.in. Stowarzyszenia Profesorów Kultur (Narodów) Słowiańskich, Association of Professors of Slavonic Countries (APSC), International Academy of National Minorities Research, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej), członkiem wielu rad naukowych i komitetów redakcyjnych czasopism naukowych.

W 2001 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych, a w 2005 roku – stanowisko profesora zwyczajnego.

Profesor Jerzy Nikitorowicz pełnił funkcje:

- rektora UwB przez dwie kadencje – w latach 2005–2012,
- kierownika Zakładu Edukacji Międzykulturowej w Filii UW, następnie w UwB – od 1995 do 2006 roku,
- kierownika (od 2006 roku) Katedry Edukacji Międzykulturowej, obecnie kierownika Katedry Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej,
- członka zagranicznego (od 2019 roku) Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy,
- członka (w latach 2019–2020) Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów (jako członek Sekcji I Nauk Humanistycznych i Społecznych).

Jako dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii Filii Uniwersytetu Warszawskiego, później Uniwersytetu w Białymstoku, we współdziałaniu

ze „Wspólnotą Polską” doprowadził do powołania przez Wydział studiów w Grodnie w Białorusi, które prowadził przez dwadzieścia lat (specjalność przedszkolna, wczesnoszkolna, kulturoznawcza).

Pełniąc funkcję rektora, uruchomił studia w Wilnie i powołał formalną Filię Uniwersytetu w Białymstoku w Wilnie. W latach 2005–2012 przewodniczył Radzie Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku, która w tym czasie podjęła i zrealizowała wiele projektów na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania kultur i religii. Był konsultantem corocznego festiwalu Podlaska Oktawa Kultur organizowanego przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku.

Prowadząc zajęcia ze studentami, doktorantami, studia podyplomowe, realizując projekty, wypracował wiele programów uwrażliwiających na odmienność, propagował idee międzykulturowości, paradygmat współistnienia narodów i religii na bazie wartości odziedziczonych, które traktuje jako podstawę tożsamości kulturowej. Katedra, którą kieruje, ustawicznie współpracuje z organizacjami, fundacjami pozarządowymi, ośrodkami dla cudzoziemców, uchodźców, w mieście, regionie, w kraju i za granicą, również z nauczycielami. Organizowane są staże pracowników z Polski, Białorusi, Ukrainy. Ukazują się materiały metodyczne dla nauczycieli, trwa współpraca z Centrum Doskonalenia Nauczycieli itp. Współpracował systematycznie z uczelniami w Białorusi. Uniwersytet im. Janki Kupąły w Grodnie w 2010 roku uhonorował Profesora tytułem doktora *honoris causa*. Był między innymi stażystą Uniwersytetu Alberta w Edmonton w Kanadzie (1995) i stypendystą Uniwersytetu w Cambridge (1998). Od 2003 roku pełni funkcję Przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, w obecnej

kadencji jest członkiem Prezydium KNP PAN, w dwóch poprzednich był jego sekretarzem.

Postanowieniem Prezydenta RP z 3 października 1997 roku został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, a postanowieniem Prezydenta RP z 9 sierpnia 2004 roku – Złotym Krzyżem Zasługi. Postanowieniem Prezydenta RP z 30 czerwca 2009 roku, za wybitne zasługi w propagowaniu wiedzy o wspólnym dziedzictwie historycznym narodów tworzących Rzeczpospolitą Obojga Narodów, został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 2007 roku MEN przyznało Mu Medal Komisji Edukacji Narodowej. W 2012 roku został odznaczony medalem „Zasłużony dla Tolerancji” Fundacji Ekumenicznej za wybitne osiągnięcia w krzewieniu idei tolerancji, a w 2012 roku uhonorowano Go brązowym medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. W 2013 roku otrzymał Medal Uniwersytetu w Białymstoku. W 2018 roku przyznano Mu Nagrodę Marszałka Województwa Podlaskiego za różnorodność podejmowania działań i inicjatyw na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania zróżnicowanych kulturowo społeczeństw. Rok później (2019) otrzymał Medal Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w dowód uznania szczególnych zasług na rzecz rozwijania nauk pedagogicznych oraz popularyzacji ich osiągnięć. W 2022 roku został uhonorowany Medalem Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM za zasługi dla rozwoju pedagogiki współczesnej.

Zainteresowania naukowe Profesora Jerzego Nikitorowicza obejmują: pedagogikę społeczną, socjologię rodziny, edukację regionalną, edukację wielokulturową i międzykulturową, kształcenie i doskonalenie nauczycieli.

Ważniejsze monografie autorskie:

Socjalizacja i wychowanie w zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie rodzinach Białostoczczyzny, Dział Wydawnictw Filii UW, Białystok 1992.

Pogranicze – tożsamość – edukacja międzykulturowa, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995.

Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000.

Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, II wydanie 2007.

Edukacja regionalna i międzykulturowa [seria: Pedagogika Wobec Współczesności], Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.

Grupy etniczne w wielokulturowym świecie, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010.

Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017.

Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

Redakcja i współredakcja monografii wieloautorskich i czasopism (wybrane)

Procesy migracji w społeczeństwie otwartym. Perspektywa edukacji międzykulturowej, red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009.

- Wspólnoty z perspektywy edukacji międzykulturowej*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, M. Sobecki, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009.
- Szkolnictwo z polskim językiem nauczania w państwach europejskich – stan, problemy i perspektywy*, red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB w Radomiu, Białystok–Cieszyn–Warszawa 2010.
- Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych*, red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Warszawa 2012.
- Patriotyzm i nacjonalizm. Ku jakiej tożsamości kulturowej?*, red. J. Nikitorowicz, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Od wielokulturowości miejsca do międzykulturowości relacji społecznych. Współczesne strategie kreowania przestrzeni życia jednostki*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, B. Boćwińska-Kiluk, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2014.
- Edukacja w warunkach wielokulturowości. Konteksty społeczno-metodyczne*, red. J. Nikitorowicz, A. Młynarczyk-Sokołowska, U. Namiotko, Wydawnictwo Naukowe „Katedra”, Gdańsk 2016.
- Ku życiu wartościowemu. Idee, koncepcje, praktyki*, t. 2: *Koncepcje, praktyki*, red. W. Danilewicz, J. Nikitorowicz, M. Sobecki, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018.
- Przestrzenie międzykulturowe w badaniach i praktyce edukacyjnej*, red. J. Nikitorowicz, A. Młynarczyk-Sokołowska, U. Namiotko, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019.

„Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 21: *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej*, red. J. Nikitorowicz, A. Sadowski, M. Sobiecki [Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok] 2013.

„Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 30: *Polityka edukacyjna – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, A. Sadowski [Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok] 2017.

Ważniejsze osiągnięcia naukowe:

- powołanie Zakładu Edukacji Międzykulturowej, następnie Katedry Edukacji Międzykulturowej w 1995 roku w Filii UW (jeden z pierwszych Zakładów, Katedr tego typu po zmianie ustrojowej) oraz opracowanie autorskiego programu do „Edukacji międzykulturowej”, „Edukacji regionalnej”, programu uwrażliwiania kulturowego „Ku tożsamości kulturowej”.
- kreowanie współczesnych orientacji teoretycznych i metodologicznych w naukach pedagogicznych, w tym badań międzykulturowych,
- opracowanie Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości (TWiWT),
- opracowanie koncepcji interpretacji kategorii „pogranicza” i „człowieka pogranicza”, adaptacja do pedagogiki międzykulturowej.

Dorobek naukowy obejmuje łącznie około 230 publikacji, w tym 10 książek autorskich, ponad 30 tomów redagowanych i współredagowanych prac zbiorowych. Poza książkami opublikowanych zostało prawie 200 artykułów naukowych, rozpraw, sprawozdań z badań, recenzji i innych opracowań w polskich oraz zagranicznych pracach i czasopismach. Prace Profesora

ukazały się w wielu językach, między innymi: w angielskim, niemieckim, białoruskim, ukraińskim, rosyjskim, bułgarskim, litewskim.

Udział w kształceniu i promowaniu kadry naukowej potwierdza 12 wypromowanych doktorów; Jego wychowankami jest 7 profesorów uczelnianych; był powołany do pełnienia funkcji recenzenta w ponad 10 sprawach o nadanie tytułu profesora, w ponad 20 – o nadanie stopnia doktora habilitowanego, ponad 40 – w przewodach doktorskich; wypromował ponad 200 licencjatów i ponad 500 magistrów.

Jerzy Nikitorowicz is a graduate of the Adam Mickiewicz University in Poznań, Faculty of Philosophy and History, major in pedagogy. In June 1975, he defended his master's thesis written under the supervision of Prof. Heliodor Muszyński and took advantage of the offer of employment at the University of Pedagogy in Słupsk, where he worked until 1978 as an assistant trainee and assistant under the scientific supervision of doc. Dr. Barbara Żechowska, known and valued Professor associated with the University of Silesia, dealing with didactics and pedeutology. During this period, he also underwent a year of military training at the Emergency Department in Wrocław, then in Łódź.

He obtained his doctoral degree in humanities in 1983 at the University of Warsaw. His doctoral dissertation was written under the supervision of Prof. Helena Izdebska at the University of Warsaw was published in a shortened version in the form of a book titled *The Child's Participation in the Organisation of Family Life*.

In the 1980s, he actively participated in educational activities conducted by the Society of Universal Knowledge in Białystok, leading, among others, the Club of Knowledge and Contemporary Thought. Since 1983,

being a member of the Polish Pedagogical Society (PPS) in the Białystok branch, PPS often undertook initiative activities related to the organization of conferences and seminars, represented members of the Białystok PPS at Congresses, etc. In addition, he actively participated and continues to participate in the process of teacher education and professional development, working in committees for professional specialization degrees and as the chairman of the Program Council of the Teacher Training Complex in Białystok.

During this period, he also participated in team research on the conditions of family and school functioning in diverse environments, conducted by the Department of Social Pedagogy and the Pedagogy Section of the W. Humboldt University in Berlin. In 1985–1990, he was the implementer of a research topic on socialization and upbringing in culturally diverse communities of the Białystok region as part of CPBP 09.02., coordinated by Prof. Zbigniew Tyszka. In addition, he conducted research on the family determinants of students' school achievements as part of CPBP 08.17., coordinated by Prof. Jerzy Niemiec.

He received the academic degree of habilitated doctor – social pedagogy, family sociology, in 1993 at the University in Poznań.

Experience gained in interdisciplinary research, mainly in the team of family research conducted by Prof. Z. Tyszka, prepared and at the same time convinced to make independent attempts to organize teams supporting the development of pedagogy after the systemic change. Hence, cyclical conferences under the slogan “Intercultural Education” organized by the Department of Intercultural Education since 1994 have been attended by, among others, sociologists, psychologists, ethnologists, philosophers,

cultural scientists, and philologists. Appointment, on the initiative of Prof. T. Lewowicki, who was also employed then at the University of Silesia – Branch in Cieszyn, Federation of Border Research Teams, at the 1st International Conference organized in 1994 in Ciechanowiec (“Intercultural Education. In the circle of needs, expectations and stereotypes”), resulted in numerous interdisciplinary and intercultural studies, in which actively participated the Department and Chair employees of the Faculty of Pedagogy and Psychology, currently the Faculty of Education Sciences. Since that time, there has been systematic cooperation with professors of the University of Silesia, including Tadeusz Lewowicki, Ewa Ogrodzka-Mazur, Katarzyna Olbrycht, Halina Rusek, Alina Szczurek-Boruta, Barbara Grabowska, Anna Szafrńska, Marek Rembierz (from the Cieszyn centre), Ewa Jarosz, Stanisław Juszczyk, Ewa Syrek, Ewa Wysocka, Andrzej Radziejewicz-Winnicki, Marek S. Szczepański (from the Katowice centre) – during his lifetime – and Wiesław Banyś (as part of the Conference of Rectors of Polish Universities).

At his request, the Senate of the University of Warsaw established in 1995 (after presenting the author’s work *Borderland – Identity – Intercultural Education*) the Department of Intercultural Education (currently the Department of Intercultural and Elementary Education).

Since 1994, he participated, among others, in the “Education in Europe” congress organized by the University of Dortmund, in the international seminar “Language awareness in an intercultural curriculum for schools” in Cambridge (Wolfson College), was on an internship at the University of Alberta in Edmonton (Canada), received a Robinson College scholarship in Cambridge, which he completed in 1998, and participated in conferences in

Germany, Portugal, Lithuania, Russia, Belarus, Ukraine, Bulgaria. He was an expert of the National Accreditation Commission of Ministry of Education, Science, and Higher Education.

From September 1993, as a result of elections, he became the dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Branch of the University of Warsaw, then – as a result of the establishment of the University of Białystok on October 1, 1997 – he became the dean of the same Faculty of the University of Białystok, being elected for the next terms until 2005. In 1995, he established the University Publishing House “Trans Humana” at the Faculty. In the same year, as the dean of the Faculty, he made efforts to obtain the right to doctorate in the field of pedagogy by the Faculty. The functioning of the Department has resulted in many educational activities, especially in the field of education and continuous improvement of kindergarten teachers, early childhood education, educators and instructors of care and educational and cultural institutions. Many programs in the field of intercultural education have been created and are implemented. Among others, the project of cultural sensitization of children presented in two editions of the work titled *Creating a child's identity* issued by the Gdańsk Psychological Publishing House in 2005 and 2007.

He directed and participated in many research projects, including in the 1990s: task leader – “Socialization and upbringing in religiously and ethnically diverse families in the Białystok region”, task leader – “Basic directions of education development in the Niemen Euroregion”, “Polish culture on the eastern borderlands: transmission of cultural heritage of national minorities”, “Sense of national identity and life plans of borderland residents”, task leader – “Competences for intercultural communication in

the aspect of traditional culture of the region and migration processes” in the years 2010–2012. He is a member of many societies, organizations, and institutions in Poland and abroad (among others Association of Professors of Slavonic Countries (APSC), International Academy of National Minorities Research, Polish Pedagogical Society, Association for the Support of Intercultural Education), member of many scientific councils and editorial committees of scientific journals.

In 2001, he obtained the academic title of professor of humanities, and in 2005 – the position of full professor.

He held the function of:

- the Rector of UwB for two terms – in 2005–2012,
- he head of the Department of Intercultural Education at the Branch of the University of Warsaw, then at UwB – from 1995 to 2006;
- since 2006, he has been the head of the Department of Intercultural Education, currently the head of the Department of Intercultural and Elementary Education.
- since 2019, he has been a foreign member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
- in 2019–2020, he was elected to the Central Commission for Degrees and Titles as a member of Section I of the Humanities and Social Sciences

As the dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Branch of the University of Białystok, in cooperation with the “Polish Community”, the Faculty established and conducted studies in Belarus in Grodno for 20 years (pre-school, early school, cultural studies).

As rector, he launched his studies in Vilnius, establishing the formal Branch of the University of Białystok in Vilnius. As rector in 2005–2012,

he chaired the Council of the University of Białystok Foundation, which at that time undertook and implemented many projects for the peaceful coexistence and cooperation of cultures and religions. He was a consultant to the annual Podlaska Oktawa Kultur festival organized by the Provincial Center for Culture Animation in Białystok.

While conducting classes with students, doctoral students, postgraduate studies, implementing projects, he developed many programs sensitizing to diversity, propagated the ideas of interculturalism, the paradigm of coexistence of nations and religions on the basis of inherited values, which he treats as the basis of cultural identity. The Department systematically cooperates with organizations, non-governmental foundations, centres for foreigners, refugees, in the city, region, at home and abroad, and with teachers. Internships are held for employees from Poland, Belarus, Ukraine. Methodological materials for teachers are issued, there is systematic cooperation with the Centre for Teacher Improvement, etc. He cooperated systematically with universities in Belarus. The University in Grodno, named after Yanka Kupala, awarded Professor an honorary doctorate in 2010. He was, among others, a trainee at the University of Edmonton in Canada – 1995 and a scholarship holder at the University of Cambridge in 1998. Since 2003, he has served as the Chair of the Pedagogy of Culture and Intercultural Education Team at the Polish Academy of Sciences (PAS). In the current term, he is a member of the Presidium of the PAS and previously held the position of Secretary in two previous terms.

By the decision of the President of the Republic of Poland of October 3, 1997, he was awarded the Silver Cross of Merit, of August 9, 2004, the Golden Cross of Merit. By the decision of the President of the Republic of

Poland of 30 June 2009, he was awarded the Officer's Cross of the Order of Polonia Restituta for outstanding merits in promoting knowledge about the common historical heritage of the nations forming the Polish-Lithuanian Commonwealth. In 2007, the Ministry of National Education awarded him a medal from the National Education Commission. In 2012, he was awarded the "Meritorious for Tolerance" medal of the Ecumenical Foundation for outstanding achievements in promoting the idea of tolerance. In 2012, he was awarded the bronze medal "For Merit to Culture Gloria Artis".

In 2013, he received the University of Białystok Medal. In 2018, he was awarded the prize of the Marshal of the Podlaskie Voivodeship for the diversity of taking actions and initiatives for the peaceful coexistence and cooperation of culturally diverse societies. In 2019, he received the medal of the Polish Pedagogical Society in recognition of his special contribution to the development of pedagogical sciences and the popularization of their achievements. In 2022, he was awarded the medal of the Faculty of Educational Studies of Adam Mickiewicz University for his services to the development of contemporary pedagogy.

Professor's scientific interests include: social pedagogy, family sociology, regional education, multicultural and intercultural education, teacher education and improvement.

Major publications:

Socjalizacja i wychowanie w zróżnicowanych wyznaniowo i etnicznie rodzinach Białostocczyzny, Dział Wydawnictw Filii UW, Białystok 1992.

Pogranicze - tożsamość - edukacja międzykulturowa, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995.

- Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2000.
- Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, II wydanie 2007.
- Edukacja regionalna i międzykulturowa* [seria: Pedagogika Wobec Współczesności], Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010.
- Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017.
- Edukacja międzykulturowa w perspektywie paradygmatu współistnienia kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.

Editing and co-editing of multiauthored monographs and magazines (selected)

- Procesy migracji w społeczeństwie otwartym. Perspektywa edukacji międzykulturowej*, red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009.
- Wspólnoty z perspektywy edukacji międzykulturowej*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, M. Sobecki, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 2009.
- Szkolnictwo z polskim językiem nauczania w państwach europejskich – stan, problemy i perspektywy*, red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB w Radomiu, Białystok–Cieszyn–Warszawa 2010.

- Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych*, red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Warszawa 2012.
- Patriotyzm i nacjonalizm. Ku jakiej tożsamości kulturowej?* red. J. Nikitorowicz, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Od wielokulturowości miejsca do międzykulturowości relacji społecznych. Współczesne strategie kreowania przestrzeni życia jednostki*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, B. Boćwińska-Kiluk, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2014.
- Edukacja w warunkach wielokulturowości. Konteksty społeczno-metodyczne*, red. J. Nikitorowicz, A. Młynarczyk-Sokołowska, U. Namiotko, Wydawnictwo Naukowe „Katedra”, Gdańsk 2016.
- Ku życiu wartościowemu. Idee, koncepcje, praktyki*, t. 2: *Koncepcje, praktyki*, red. W. Danilewicz, J. Nikitorowicz, M. Sobecki, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018.
- Przestrzenie międzykulturowe w badaniach i praktyce edukacyjnej*, red. J. Nikitorowicz, A. Młynarczyk-Sokołowska, U. Namiotko, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019.
- „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 21: *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej*, red. J. Nikitorowicz, A. Sadowski, M. Sobecki [Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku Białystok] 2013.
- „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 30: *Polityka edukacyjna – tożsamość – edukacja międzykulturowa*, red. J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, A. Sadowski [Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok] 2017.

Major scientific achievements:

- establishment of the Department of Intercultural Education, then the Department of Intercultural Education in 1995 at the Branch of the University of Warsaw (one of the first Departments, Chairs of this type after the systemic change) and development of an original program for “Intercultural Education”, “Regional Education”, cultural sensitization program “Towards cultural identity”,
- creating contemporary theoretical and methodological orientations in pedagogical sciences, including intercultural research,
- development of the Theory of Multiscope and Multidimensional Identity (TMMI),
- development of the concept of interpretation of the categories of “borderland” and “borderland man”, adaptation to intercultural pedagogy.

Scientific achievements include a total of about 230 publications, including 10 authorial books, over 30 volumes of edited and co-edited collective works. In addition to the books, almost 200 articles, dissertations, research reports, reviews and other studies have been published in Polish and foreign works and magazines. Professor’s works have been published in many languages, including English, German, Belarusian, Ukrainian, Russian, Bulgarian, Lithuanian.

Involvement in education and promoting academic staff: He supervised the completion of 12 doctoral dissertations, with seven of his *protégés* achieving the title of university professor. He was appointed as a reviewer in over 10 cases for the award of the title of professor, in over 20 for the award of the degree of habilitated doctor, over 40 in doctoral dissertations. He has promoted more than 200 bachelors and more than 500 masters.

Spis treści

Contents

<i>Ryszard Koziółek</i>	9	Wstęp
	12	Introduction
<i>Ewa Jarosz</i>	17	Laudacja
	32	Laudation
Opinie Recenzentów • Reviewers' Opinions		
<i>Zenon Jasiński</i>	51	Recenzja
	73	Review
<i>Tadeusz Lewowicki</i>	97	Recenzja
	107	Review
<i>Ewa Ogrodzka-Mazur</i>	119	Recenzja
	137	Review
<i>Jerzy Nikitorowicz</i>	157	Wykład Laureata
	183	Laureate address
	211	<i>Curriculum vitae - biogram</i> Profesora Jerzego Nikitorowicza
	222	<i>Curriculum vitae - biogram</i> of Professor Jerzy Nikitorowicz

Redakcja
Barbara Konopka

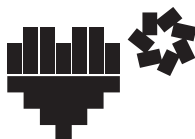
Tłumaczenia w języku angielskim
Marta Mamet-Michalkiewicz

Projekt okładki
Łukasz Kliś

Korekta tekstów w języku polskim
Marzena Marczyk

Korekta tekstów w języku angielskim
Aleksandra Kalaga

Łamanie
Ireneusz Olsza

Europejskie Miasto Nauki Katowice 2024

Copyright © 2024 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-226-4425-6 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4426-3 (wersja elektroniczna)

Jerzy Nikitorowicz : Doctor honoris causa Universitatis Silesiensis.
Wydanie I – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2024

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12 B, 40-007 Katowice
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl
<https://wydawnictwo.us.edu.pl>

Wydanie I. Ark. druk. 14,75. Ark. wyd. 10,0. Papier środka Munken Pure 120 g, vol. 1,13,
papier okładki Munken Pure 300 g
Druk i oprawa volumina.pl Sp. z o.o., ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

